

Zomer 2009 nr. 149 | € 4,75

De Kleine Aarde

magazine voor duurzaam leven

hier Klimaatneutraal magazine!

Over rechten, rozen en riet

duurzame ontwikkeling in
Noord-Zuid perspectief

Jongeren en duurzaamheid:

past de Voetafdruk
in teenslippers?

Liefde voor de honingbij

Om in te bijten!

25 jaar biologische boerenmarkten
in Nederland

Joyeeta Gupta:
ruimte voor
nieuw
perspectief
uit het Zuiden

Is **biologisch**
textiel wel
helemaal
pluis?

De passie
van Jan van
Arragon:
stadsboer
in Zutphen

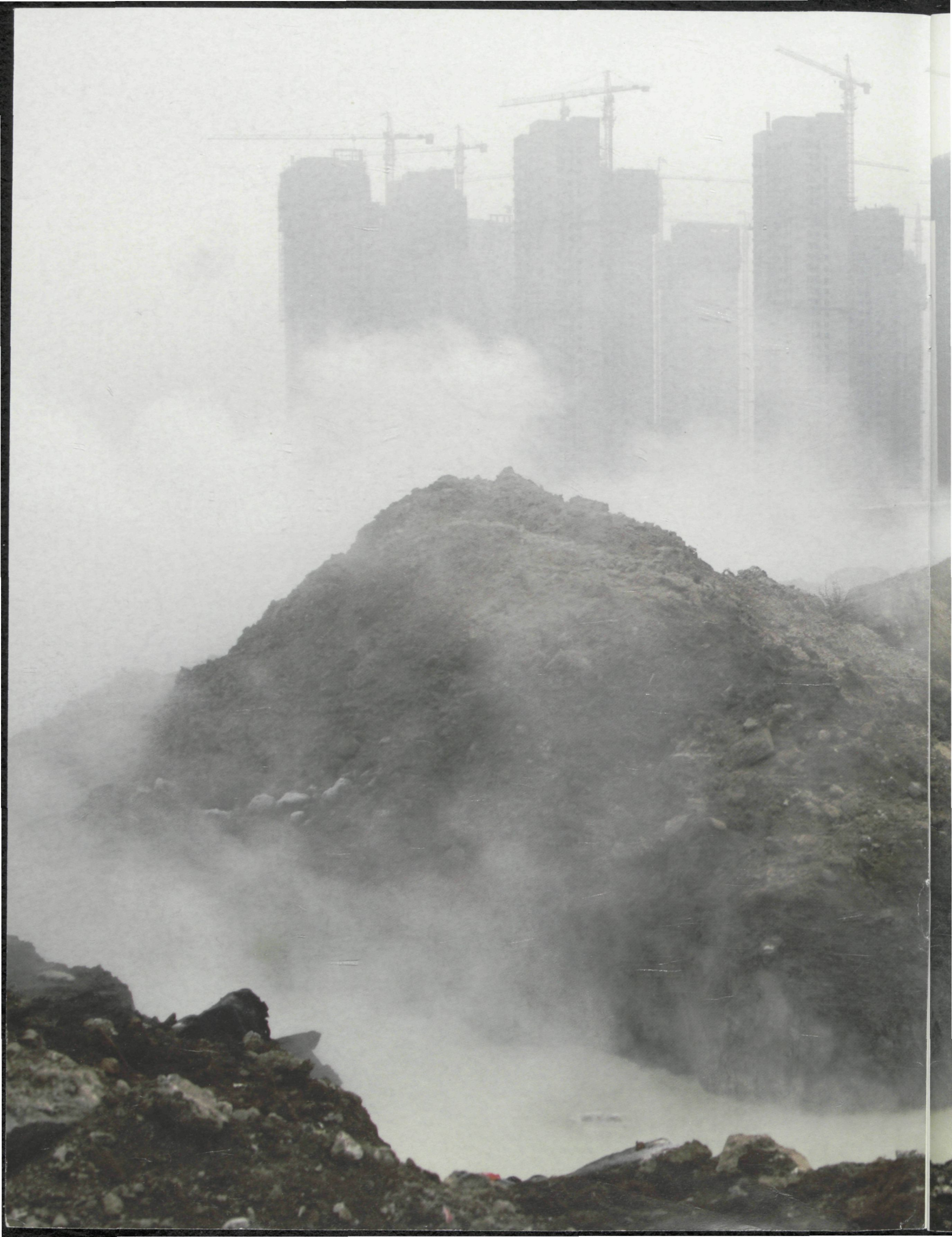

Groeien de bomen tot in de ...?

De tijd dat Azië jaloers keek naar het rijke Westen heeft plaatsgemaakt voor een explosieve economische groei. Nu zijn de rollen omgedraaid; wij kijken met grote bezorgdheid naar Azië. Enerzijds willen we meedoen, anderzijds zijn we ervan doordrongen dat deze groei een keerzijde heeft. Het Westen realiseert zich verder nog onvoldoende dat elke handeling 'hier' direct een consequentie heeft voor het welzijn 'daar'.

Het is zaak samen naar oplossingen te zoeken: zowel in ons handelen als ons denken over eerlijke verdeling, samenwerking en synergie. Maar de tijd dringt. We hebben de aarde toch te leen van onze kinderen?!

Groeien de bomen tot in de ...?

De tijd dat Azië jaloers keek naar het rijke Westen heeft plaatsgemaakt voor een explosieve economische groei. Nu zijn de rollen omgedraaid; wij kijken met grote bezorgdheid naar Azië. Enerzijds willen we meedoen, anderzijds zijn we ervan doordrongen dat deze groei een keerzijde heeft. Het Westen realiseert zich verder nog onvoldoende dat elke handeling 'hier' direct een consequentie heeft voor het welzijn 'daar'.

Het is zaak samen naar oplossingen te zoeken: zowel in ons handelen als ons denken over eerlijke verdeling, samenwerking en synergie. Maar de tijd dringt. We hebben de aarde toch te leen van onze kinderen?!

Lezersservice

Hebt u vragen over uw Vriendschap of abonnement? Wilt u zichzelf of iemand anders opgeven als nieuwe Vriend of abonnee? Neem dan contact op met onze lezersservice.

Lezersservice De Kleine Aarde

Postbus 151, 5280 AD Boxtel

Telefoon (0411) 68 49 21

Fax (0411) 68 34 07

e-mail: lezersservice@dekleineaarde.nl

U wordt **Vriend van De Kleine Aarde** met een éénmalige incasso van € 30,- per jaar of € 16,- per halfjaarlijkse incasso. Uw voordelen: naast het seizoensmagazine *De Kleine Aarde* ontvangt u de Duurzame (w)aardekaart, een voordeelpas voor producten en diensten. Hiernaast hebt u voor twee personen jaarlijks gratis toegang tot het Eco-park (ook tijdens evenementen). Tenslotte ontvangt u 10% korting op overnachtingen in onze hotelskamers en op deelname aan diverse workshops en cursussen.

Een abonnement op het magazine kost € 17,- per jaar (2009).

Voor België gelden dezelfde prijzen. Voor overige Europese landen bedraagt de abonnementsprijs € 32,50 per jaar. ING bank rek. nr.: 52730 / IBAN NL14INGB0000052730 / BIC INGBNL2A.

Een **Vriendschap of abonnement** loopt automatisch door. Opzeggen (uitsluitend schriftelijk) minimaal twee maanden voor het einde van het kalenderjaar.

Missie van De Kleine Aarde

De Kleine Aarde brengt mensen bij elkaar om samen te werken aan duurzame ontwikkeling. Deze noodzakelijke ontwikkeling voorziet in de basislevensbehoeften van de huidige generatie, maar biedt ook mogelijkheden om die van de toekomstige generaties te verbeteren. Voor het realiseren van deze doelstelling gebruiken we het model van de Mondiale Voetafdruk als richtingaanwijzer.

Het magazine *De Kleine Aarde* verschijnt viermaal per jaar. Columnisten schrijven onder eigen verantwoordelijkheid. Hun mening dekt niet noodzakelijk die van De Kleine Aarde. *De Kleine Aarde* gaat ervan uit dat het aanbod van adverteerders aansluit bij de missie van De Kleine Aarde. Zij is niet verantwoordelijk voor het aanbod van haar adverteerders.

Redactie:

Martijn Messing (uitgever), Jacqueline van Zeist, Liesbeth Bogers, Jan Juffermans.

Eindredactie: Jacqueline van Zeist en Liesbeth Bogers.

Omslagfoto: Vincent Basler

Aan dit nummer werkten verder mee:

Vincent Basler, Marjolein Benda, Hermen Buurman, Klaas van Dijken, Flip van Doorn, Wim Dubbelman, Cecile van Hezik, Romke van de Kaa, Judith Kars, Ineke Koopmans, Maike Nelissen, Erik Nieuwenhuis, Maud Rompa, Eric Schoones, Ruud Slagmolen, Maaike van Soest, Jannah van Toren, Jan van de Venis, Leonie Vink en Rolf Weijburg.

Advertenties: Heleen Petter, telefoon (0411) 68 49 21.

De Kleine Aarde

Postbus 151, 5280 AD Boxtel

Telefoon (0411) 68 49 21, fax (0411) 68 34 07

E-mail: info@dekleineaarde.nl

Website: www.dekleineaarde.nl

Bezoekadres: Het Klaverblad 13, 5283 TV Boxtel

Vormgeving: ZIN Maastricht, Jean-Pierre Pilet

Druk: Incido, Uden

Distributie: Betapress, Gilze

Uitgave: Stichting De Kleine Aarde

Auteursrecht: De Kleine Aarde 2009-01-26 ISSN 0166-3704

De Kleine Aarde is één van de goede doelen van de Nationale Postcode Loterij

IN DIT ZOMERNUMMER:

Kernthema

Hier - Daar: over rechten, rozen en riet

Professionals over duurzame ontwikkeling in Noord-Zuid-perspectief.

12

Voeding

25 jaar biologische boerenmarkten

Het initiatief van De Kleine Aarde sloeg aan en is inmiddels in het hele land uitgegroeid tot een succesformule.

18

Biodiversiteit

Liefde voor de honingbij

De honingbij wordt in haar bestaan bedreigd. Over de exacte oorzaak is geen zekerheid, over de noodzaak tot handelen wél.

28

Recreatie

Terrasjes pakken in de Meinweg

Een stukje buitenland op eigen bodem, romantiek in de grensstreek...

46

Is biologisch textiel wel helemaal pluis?

Textiel is vaak het katoentje dat van ver komt. De vraag is echter hoe duurzaam de alternatieven zijn.

20

Ruimte voor nieuw perspectief uit het Zuiden

In gesprek met Joyeeta Gupta: "Het Zuiden moet juist gepusht worden zodat de intellectuele capaciteit daar boven komt drijven."

24

Hier en daar, nu en later...

"Kijk eens naar China meneer", zei een van de aanwezigen tijdens een lezing. "China opent gemiddeld per maand vijf kolengestookte energiecentrales". "Wat kunnen wij daar aan doen?" was haar vraag en daarmee raakt ze direct een zeer actueel dilemma. China ontwikkelt zich in sneltreinvaart en vraagt daarvoor veel energie. In 2007 is China zelfs de VS voorbij gegaan in de hoeveelheid CO₂-uitstoot per jaar. Deze stijgende energiebehoefte zal, ondanks de forse investering in duurzame energie, de komende decennia voor namelijk gehaald worden uit fossiele brandstoffen. Moeten wij China vragen te stoppen? Dat zou een vraag zijn met boter op ons hoofd. De Voetafdruk van de gemiddelde Chinees is minder dan de helft dan die van de gemiddelde Nederlander. Daarbij is een groot deel van China's industriële productie bedoeld voor het ontwikkelde 'Noorden' en hoort feitelijk thuis binnen de Voetafdruk van deze landen. Hier ligt een zeer grote uitdaging. Hoe kunnen we China vragen haar Voetafdruk in balans te brengen met de draagkracht van de aarde als de Noordelijke landen daar zelf nog niet toe in staat zijn? Professor Gupta (pag. 24) heeft daarop een interessante stelling. De verandering komt niet uit de Noordelijke landen maar zal uit landen als China en India zelf komen. Wij zitten, volgens Gupta, te vast in onze patronen en systemen; landen die zich nu in hoog tempo ontwikkelen en hiervoor ruimte nodig hebben komen zelf met oplossingen. Professor Biezeveld (pag. 13) bijzonder hoogleraar milieurecht aan de RUG bekijkt de Noord-Zuid verschillen door een juridische bril. Hij pleit voor een eerlijke mondiale verdeling door wetten geregeld; zonder recht komen we er niet. De ontwikkelingsorganisatie ICCO streeft met haar programma Fair-climate naar gelijke rechten voor alle wereldbewoners. Ondertussen verdwijnt de honingbij massaal om mysterieuze redenen, en blijkt het nog niet zo eenvoudig om de juiste keuzes te maken bij de aanschaf van duurzame kleding. Kortom, zoals mijn antwoord luidde tijdens de lezing: "We hebben nog vele vragen en nog veel te weinig antwoorden". Vast staat dat 'hier' en 'daar' steeds dichterbij elkaar komen en dat het zaak wordt dat we 'nu' samenwerken in het vinden van antwoorden, want voor dat je het weet is het 'later'.

Martijn Messing,
directeur De Kleine Aarde

KERNTHEMA: hier-daar

Over rechten, rozen en riet

Duurzame ontwikkeling in Noord-Zuid-perspectief 12

VOEDING

Om in te bijten

25 jaar biologische boerenmarkten in Nederland 18

VERZORGING

Is biologisch textiel wel helemaal pluis?

Het katoentje komt vaak van ver... 20

BIODIVERSITEIT

Liefde voor de honingbij 28

Zaaizaad in de boekenkast

Stadsboer Jan van Arragon 34

Vlinders kijken

De Vlinderstichting verzamelt al 25 jaar gegevens 50

RECREATIE

Terrasjes pakken in de Meinweg 46

OPINIE

Ruimte voor nieuw perspectief uit het Zuiden

Interview met Joyeeta Gupta 24

Column Jan van de Venis 27

Column Romke van de Kaa 37

EN VERDER...

Brieven van lezers 6

Actueel 7

Standpunt DKA 7

Uit het nieuws en webtips 8

Gezien 10

Teenslippers en de Mondiale Voetafdruk jongeren en duurzaamheid 32

Koken | Jannah's heemkeuken 37

Mondiale Voetafdruk in het kort 39

Zin en Onzin 43

Duurzame waardekaart 45

DKA | Cursussen – Workshops – Trainingen – Lezingen 53

Gelezen boeken 60

Regeladvertenties 63

BRIEVEN van lezers

Wij zijn benieuwd naar uw reactie op ons magazine. Stuur uw brieven vóór 20 juli 2009 naar: postbus 151, 5280 AD Boxtel of naar: redactie@dekleineaarde.nl (De redactie behoudt zich het recht voor brieven in te korten of niet te plaatsen).

Levensvervulling met passie

Beste redactie,
Ik wil jullie een dik compliment geven voor het magazine. Een jaar of vier geleden leerde ik de mondiale Voetafdruk kennen. Met enige ontzetting realiseerde ik me dat we meer van de aarde nemen dan geven – en dus op afzienbare termijn wereldwijd enorme problemen tegemoet zien. Jullie magazine brengt niet alleen de situatie helder in beeld, maar geeft ook duidelijk en zeer leesbaar aan hoe we op veel manieren ons steentje kunnen bijdragen zodat de aarde ook voor onze kleinkinderen nog bewoonbaar is. Het magazine helpt mij in het overbrengen van de akelige maar noodzakelijke boodschap dat we ons zullen moeten onthechten van ons welvaartsniveau – om ons vervolgens te mogen realiseren dat minder welvaart ook kan leiden tot een meer levensvervulling. We hebben tenslotte niet zoveel nodig om ons gelukkig te voelen. De financiële recessie zal lang duren juist omdat we niet bereid zijn onze welvaart in te leveren – alleen is er nu geen ontkomen meer aan; en dat is ook geen ramp. De echte ramp komt als wij niet snel leren om meer te geven aan de aarde dan we nemen. Uw magazine brengt die boodschap altijd in leesbare, niet mis te verstane artikelen. Ga daar vooral vol passie mee door.

Met vriendelijke groet,

Jan-Willem van Aalst, Zeist

*Imergis organisatiebloei,
Organisational connector van het Center for
Human Emergence NL*

Teleurgesteld

Beste mensen,

De nieuwe is binnen, ik kijk er altijd naar uit. Maar ik vind het deze keer echt niks...

SAAI. De artikelen zijn te lang, ze lijken op de weekend bijlagen van de krant.

Nog nooit heb ik een reactie gegeven op een tijdschrift maar ik ben teleurgesteld. Vandaar.

Vriendelijke groet,

Jannie Kammeraad (via e-mail)

Fris en verzorgd

Proficiat met de eerste vernieuwde DKA-magazine! Hij is fris, verzorgd en bij vlagen prikkelend. De spread van Die ene mooie kleine aarde is krachtig en vraagt om meer...

John van de Rest, Nijmegen

Kleine windmolens

Beste lezer,

Ik was erg geïnteresseerd in het korte artikel over kleine windmolens; op pagina 9 van het lentenummer. Helaas is het maar een klein artikel en valt ook de tabel wat tegen. Ik snap namelijk niet wat alle kolommen betekenen. Mogelijk had er toch nog een beschrijving bij gekund, bijvoorbeeld over wat de afkorting PPV betekent; en waarom staat er 1/2 jr en 100% jr? En niet gewoon 1/2 jaar en heel jaar... of iets dergelijks? Moet ik dan trouwens ook begrijpen, dat bij een 100% jaar in de tweede helft meer wind is geweest? Goed om te weten dat deze molens nu ook in de praktijk getest worden en dat er blijkbaar grote verschillen zijn tussen de beloftes en de werkelijke productie. Groeten,

Petra Huijts (via e-mail)

Bedankt voor uw terechte opmerkingen. Het

is inderdaad heel nuttig dat de praktijkproef wordt uitgevoerd. Het schema is niet van De Kleine Aarde. PPV staat voor prijs/prestatie-verhouding.

In het voorjaar was er opmerkelijk weinig wind, dus daarom is voor het hele jaar in verhouding iets meer opbrengst ingeschat. Over niet al te lange tijd weten we meer over de meting van een echt jaar.

Jan Juffermans, beleidsmedewerker

Voor niets gaat de zon op

Naar een duurzaam herstel van de wereldcrisis...

Energie uit fossiele grondstof is de grootste vergissing die de mens in zijn arrogantie heeft ontwikkeld. Geruime tijd is bekend dat het mogelijk is schone oneindige energie te ontwikkelen uit de zon: nota bene de bron van alle leven op aarde.

De techniek daarvoor werd maar mondjesmaat onderzocht om de inmiddels totaal op fossiele energie ontwikkelde economie niet met concurrentie te verstoren. Daarom zijn we nu in deze noodsituatie nog helemaal niet in staat om onze energiebehoefte duurzaam op te vangen. Om mondiale samenwerking te realiseren moet men eerst de gemeenschappelijke factor van het probleem vaststellen. In dit geval is dat duidelijk de algemene wens om zo spoedig mogelijk schone, duurzame betaalbare energie ter beschikking te krijgen.

Hiermee ontstaat een enorme internationale arbeidsmarkt zonder concurrentie voor een puur positief doel met gezonde resultaten, waarvoor de kosten zich steeds sneller zullen terugbetalen, waarmee een gezonde economie wordt opgebouwd en hopelijk ook een zich herstellende natuur.

Mijn brandende vraag is: wat is daar onmogelijk aan?!

Ik hoop dat deze duidelijke invalshoek op de aanstaande klimaatconferentie besproken zal worden.

H.C. Renardel de Lavalette, Den Haag

We zijn het helemaal met u eens! Daarom ijvert De Kleine Aarde al 37 jaar voor de snelle invoering van gebruik van duurzame energie; op allerlei terrein.

Jacqueline van Zeist, redactie

Lintje voor Jan Juffermans

Op 29 april jl. ontving Jan Juffermans uit handen van de heer Frank van Beers, burgemeester van Boxtel, de Koninklijke Onderscheiding Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

FOTOGRAFIE: WIM DUBBELMAN

Jacqueline Cramer, minister van VROM, over zijn benoeming: *"Ik heb Jan in de jaren zeventig leren kennen. Vanaf die tijd heeft hij zich voor het milieu ingezet... Hij doorzag als geen ander het belang van het begrip duurzame ontwikkeling. Ook het leggen van de relatie tussen duurzame ontwikkeling en onze ecologische voetafdruk is zijn verdienste. De laatste jaren kan hij oogsten wat hij in de jaren zeventig en tachtig heeft gezaaid. Alle eerste projecten over zonne-energie, duurzaam bouwen en biologische voeding worden nu breed toegepast in de maatschappij."*

Oproep

Om u nog beter op de hoogte te houden van onze activiteiten vragen we onze Vrienden en belangstellenden hun e-mailadres aan ons door te geven. Nieuwe cursussen, lezingen en speciale aanbiedingen ontvangt u vanzelf in uw mailbox. Stuur een mailtje naar nieuwsbrief@dekleineaarde.nl

Over bevolking en Voetafdrukken

Rond 1987 is de mensheid door de 'duurzaamheidsbarrière' van de aarde geschoten; toen werd de aarde te klein. Sindsdien gebruiken we meer dan de aarde duurzaam kan opleveren; we zijn in een situatie van levensgevaarlijke 'overshoot' beland.¹

De milieudruk op de aarde en de overshoot worden veroorzaakt door de omvang en groei van de wereldbevolking én van de consumptie, dus het gebruik van natuurlijke hulpbronnen per hoofd van de bevolking. De problematiek kan in deze formule worden samengevat: $\text{totale Mondiale Voetafdruk} = \text{bevolking} \times \text{consumptie per persoon}$.

Met twee belangrijke oorzaken is het logisch om aan beide aandacht te besteden. Voor de verkleining van de persoonlijke Voetafdrukken zijn er talloze maatregelen te bedenken: wetten en regels, duurzamere technieken en leefstijlen. Voor de stabilisering en krimp van de wereldbevolking zijn de oplossingen minder makkelijk. Zelfs in de huidige situatie van mondiale overshoot, moedigen regeringen, partijen en kerken mensen aan nog meer kinderen op de wereld te zetten en raden voorbehoedsmiddelen af. Mede daardoor komen er jaarlijks tachtig miljoen mensen bij.

Het is belangrijk dit vraagstuk steeds in combinatie met de consumptie per persoon te presenteren. De laatste jaren is de groei van de Voetafdrukken de grootste factor geworden. De mondiale consumptie groeide tussen 2001 en 2006 zelfs met ruim 20% tegenover een bevolkingsgroei van 6% in dezelfde periode.²

In alle landen is meer discussie nodig over Voetafdrukken en bevolking. Stimulering om (meer) kinderen op de wereld te zetten moet achterwege blijven. In rijke landen en bij rijke families zal de verkleining van de Voetafdruk de grootste prioriteit zijn. Europese en Noord-Amerikaanse kinderen gebruiken al gauw vijf tot negentien keer meer van de aarde dan kinderen in bijvoorbeeld Afghanistan of Malawi.

Voor arme mensen, vooral in landen waar sociale voorzieningen vrijwel ontbreken, geldt dat veel kinderen vaak een levensverzekering vormen voor de oude dag, waarbij men rekening moet houden met een hoge kindersterfte. Daarnaast is er vaak sprake van een hoog geboortecijfer vanwege het ontbreken van toegang tot middelen voor geboorteregeling. Uit onderzoek blijkt dat in landen waarin seksuele en reproductieve rechten van vrouwen worden gerespecteerd, en zorggedragen wordt voor bestaanszekerheid (goede voeding), basisgezondheidszorg en onderwijs, het kindertal daalt. Serieuze aandacht wereldwijd voor de bestrijding van armoede zal 'vanzelf' een belangrijke bijdrage aan de oplossing van het bevolkingsprobleem leveren.

Jan Juffermans, beleidsmedewerker mondiale duurzaamheid

¹ Zie Living Planet Report 2008, World Wildlife Fund

² R.J. Samulson in Newsweek (augustus 2006)

Agenda

Zomer 2009

Juni

25/26 juni

manifestatie Foodprint - voedsel voor de stad op diverse locaties in Den Haag.
www.stroom.nl

Tentoonstelling Landschap à la carte - een landschap om op te vreten

Tijdens de tentoonstelling zijn er ook activiteiten binnen het thema voedsel in relatie tot landschap.

www.kasteelgroeneveld.nl

26 juni - 3 juli (weekenden uitgezonderd)

Van afval tot kunst

Het project 'Dystopia' van kunstenaar Patrick van Vught is te zien in het Amadeus Lyceum te Vleuten.

www.patrickvanvught.exto.nl

September

1 september 2009

Duurzame Dinsdag - Den Haag

www.duurzamedinsdag.nl

8 - 9 september 2009

Dag van de Duurzaamheid

Op en rond 9-9-9 wordt een groot evenement georganiseerd waar duurzaamheid centraal staat. Presentaties door koplopers, duurzame ondernemers, muziek en kunst, tentoonstellingen en acties. 999 duurzaamheids initiatieven komen tezamen op creatieve wijze! Voorafgegaan door de nacht van de duurzaamheid in Amersfoort. www.urgenda.nl

30 september/1 oktober 2009

DKA Congres

Open deuren naar een duurzame wereld.
www.dkacongres.nl

1 - 30 september 2009

Honderden activiteiten door heel Nederland met als thema **Groen doet Goed**
www.groenemaand.nl

25 september 2009

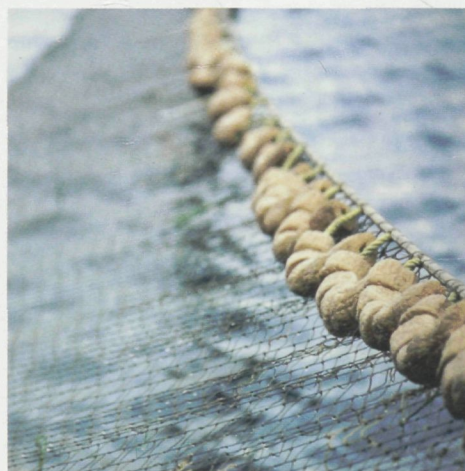
'Earth overshoot party'

Hét mondiale oud-en-nieuw-feest op de laatste dag van 2009 met onze duurzaam beschikbare gebruiksruimte. Kunstenaars, theatermakers en energie-organisatieadviseurs organiseren ludieke en bijzondere evenementen op diverse locaties, zodat meer mensen de ernst van de situatie gaan begrijpen en in beweging komen.
www.overshootparty.org

Nieuwe definitie bijvangst helpt bij overbevissing

Ruim 40 procent van de wereldwijde visvangst is bijvangst (jaarlijks 38 miljoen ton), volgens het Wereld Natuur Fonds (WNF). De nieuwe cijfers staan in een wetenschappelijke publicatie, die in april in het tijdschrift Marine Policy is verschenen. Het WNF doet hiermee een voorzet voor een betere definitie van bijvangst; volgens oude definities bedraagt deze wereldwijd 7 tot 27 miljoen ton vis.

Bijvangst is een grote bedreiging voor het leven in zee. Omdat er verschillende omschrijvingen in zwang zijn is niet alleen onduidelijk wat bijvangst precies is, maar ook hoe vissers en regeringen deze het beste kan terugdringen.

"In veel gevallen worden vissoorten waarop niet gericht wordt gevestigd stervend of dood teruggegooid. Nu de zeeën leger raken wordt de bijvangst steeds vaker aan land gebracht en verkocht, zonder dat duidelijk is of het verantwoord en duurzaam is om deze bijgevangen vissen uit zee te halen; er zijn meestal geen quota voor vastgesteld", aldus Johan van de Grienden, algemeen directeur van WNF. "Zo is er in toenemende mate sprake van een onzichtbare vorm van overbevissing. Dit gaat ten koste van de natuur, het voedsel van lokale bevolkingen en het inkomen van vissers".

Wereldmars voor Vrede en Geweldloosheid

Een duurzame wereld is een wereld met vrede en verdraagzaamheid. Het project 'Wereldmars voor Vrede en Geweldloosheid' met als initiatiefnemer

de internationale organisatie Mundo sin Guerras heeft tezamen met talloze organisaties een 90 dagen durende mars georganiseerd. Doel is om aandacht te vragen en een eind te maken aan oorlogen, kernwapens en alle vormen van geweld. Beginnend in Nieuw Zeeland, op 2 oktober 2009, de geboortedag van Gandhi en door de VN uitgeroepen tot 'Internationale dag van de Geweldloosheid', zal de mars eindigen in de hoge toppen van het Andes Gebergte, op 2 januari 2010. Deze mars zal overal waar zij langs komt tot nieuwe initiatieven leiden voor iedereen die naar vrede verlangt en voorbij grenzen wil bewegen. Deelname staat open voor iedereen en kan op vele manieren. Voor meer informatie: www.worldmarchforpeace.org

Feed-in komt, maar toch niet helemaal

In het vorige magazine riepen we op de actie te steunen om, net als in Duitsland, ook in Nederland over te stappen op het Feed-in-systeem. Hiermee betaalt iedereen via de energierekening een klein bedrag per maand om daarmee de uitbreiding van het gebruik van wind- en zonne-energie te stimuleren. Dat verklaart waarom er bij onze oosterburen overal windmolens staan en opvallend veel daken zijn voorzien van zonnepanelen. De actie - op www.insnet.org/feedin - werd toen al gesteund door 5.000 mensen en organisaties. Een nieuwe oproep zorgde voor een flinke impuls: binnen een week steeg de stand naar 10.000 ondertekenaars. Inmiddels is ze ver boven de 15.000 uitgekomen!

Even leek het erop dat de actie goed had gewerkt. In het crisispakket van de regering werd aangekondigd dat ook Nederland het Feed-in-systeem zou gaan introduceren. Een persbericht van het ministerie van VROM was er lyrisch over. De dagen erna begon het gekissebis over de uitwerking tussen kamerleden en blijkbaar ook tussen ministeries. Er komt nu wel een heffing op de energierekening, in plaats van de huidige subsidie, maar er blijkt angst te zijn voor lastenverzwaring. Daarom wil men een plafond aanbrengen, dus de groei van duurzame energie in feite intomen. Formeel heet dat, dat er geen open eind is, zoals in Duitsland. Juist dat aspect heeft daar gezorgd voor een golf van enthousiasme om in duurzame energie te investeren. Want er wordt zekerheid geboden dat de regeling voor 20 jaar gegarandeerd is. Helaas durft men dat in Nederland niet. Een gemiste kans.

Het Pieperpad: fietsen, beleven en proeven

De aardappel is de bekendste en meest populaire groente ter wereld. Nederlanders eten gemiddeld bijna 90 kilo aardappels per jaar en ons land heeft na de VS de grootste aardappelverwerkende industrie. Greenpeace en Biologica wilden op een aansprekende manier zowel de biologisch geteelde aardappel als de voordelen van deze duurzame productiewijze onder de aandacht brengen. Uit die wens ontsproot dit voorjaar het Pieperpad. Een likkebaardend lekkere fietsroute van het Friese Lauwersmeer tot het Zeeuwse Heikant, vlakbij de Belgische grens. Het unieke, 1000 kilometer lange pad slingert zich langs biologische aardappeltelers, restaurants, mooie natuurgebieden, gezellige Bed & Breakfasts en nog veel meer leuke 'pieperpad-pleisterplaatsen'.

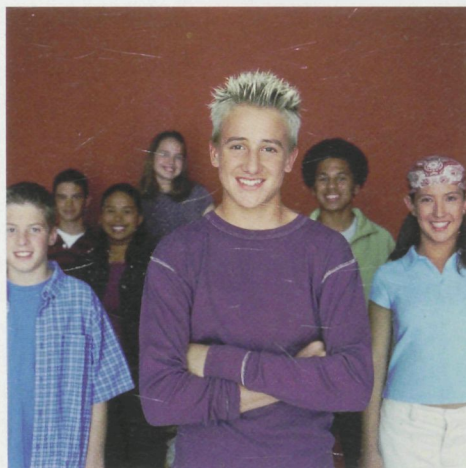
Voor meer informatie: www.pieperpad.nl

Jongeren en duurzaamheid: op onderzoek

'Duurzaamheid is abstract en saai. Jongeren, zeker van een lager opleidingsniveau hebben geen interesse voor duurzaamheid.' Vanuit deze veronderstelling is een unieke samenwerking gestart tussen De Kleine Aarde en Fontys Hogeschool te Tilburg. Vier studenten hebben een 'veldonderzoek' gedaan met als doel de groep VMBO basis- en kaderberoepsgerichte leerweg en MBO niveau 1 leerlingen te enthousiasmeren voor

duurzaamheid, én aan te zetten tot gedragsverandering. Een doelgroep die als 'moeilijk' beschouwd wordt wat betreft duurzaamheid. Resultaat is een lesbrieftje, uitgevoerd met een nul- en eindmeting. Verrassend is de conclusie dat met weinig voorkennis een positieve gedragsverandering is ontstaan!

Hoe is dat bereikt? De leerlingen kregen in de rol van 'duurzaamheidspolitie' de opdracht om binnen hun eigen school na te gaan of er duurzamer kon worden gewerkt. Ze hebben een spaarlamp meegekregen om er thuis mee aan de slag te gaan en de taak een video-opdracht te maken over verspilling. Deze korte, eenvoudige en vooral praktische werkvormen zonder te wijzen met 'het beschuldigende vingertje' hebben gemaakt dat de veronderstellingen zijn ontkracht! Deze doelgroep is wel enthousiast te maken!

Nieuw informatiepunt/winkel De Kleine Aarde

Met de seizoensopening op 19 april 2009 is een nieuw informatiepunt/winkel geopend in het bezoekerscentrum. Hier kunt u terecht voor informatie over ons werk, de tentoonstellingen, entreebewijzen en reserveringen. Daarnaast is het assortiment duurzame producten uitgebreid. We zijn van start gegaan met een mooie collectie boeken, energiebesparende gadgets en kostelijke wijnen. We nodigen u van harte uit een kijkje te nemen!

Webtips

www.duurzaam-kamperen.nl

De Stichting Natuurkampeerterreinen en de ANWB gaan samenwerken om duurzaam kamperen verder op de kaart te zetten onder het motto: 'Echte kampeerders doen het duurzaam'. Want de vraag naar duurzaam reizen stijgt. Om deze nieuwe samenwerking extra kracht bij te zetten is de nieuwe portal-website www.duurzaam-kamperen.nl in ontwikkeling.

www.fairconnect.nl

FairConnect is een jonge ambitieuze organisatie met als doel zowel biologische als fairtrade producten op een originele manier op de markt te brengen. Het bedrijf is in handen van boer(innen), fabrikanten, werknemers én consumenten, die de winst eerlijk delen. Consumenten kunnen een winstbewijs kopen waarmee ze mede-eigenaar worden van FairConnect.

www.voordewereldvanmorgen.nl

Kom vandaag in actie voor de wereld van morgen! Geen woorden, maar daden. Daar komt de doelstelling van Voor de Wereld van Morgen simpel gezegd op neer. Dit is dé community voor duurzame doeners; iedereen heeft hier de mogelijkheid om zo actief en praktisch mogelijk bij te dragen aan een duurzame maatschappij.

www.fietsenwijk.nl

Geen reden meer om geen fiets te vinden. Het zoekportaal voor het actuele aanbod van nieuwe- en gebruikte fietsen van gerenommeerde fietsspecialisten. Meer dan 40.000 fietsen om uit te kiezen!

GEZIEN nieuwe producten

Recycle Design

Recycle Design maakt kunst- en designobjecten van gebruikte materialen. Zoals tafeltjes, krukjes, kussens en lampen. Alle ontwerpen zijn uniek en de combinaties van de gebruikte materialen geven een bijzondere blik op alledaagse gebruiksvoorwerpen. De materialen komen van zolders, rommelmarkten of gewoon van de straat! Zo krijgen ze een tweede kans en belanden ze niet onnodig op de afvalberg.

Ontwerpster Daphne van Zomeren zegt over het werk dat ze maakt voor Recycle Design: "Een object of product ontstaat als ik het aan het maken ben. Een verzameling onderdelen van gebruiksvoorwerpen ligt soms tijden in huis voordat er iets ontstaat." Zo ontstond ook de Wijnradiator (prijs € 175,-).

Kijk voor meer verrassende en unieke producten in de webwinkel van Recycle Design: www.recycledesign.nl

Active Manuka Honey

De Nieuw-Zeelandse Manuka tree behoort tot dezelfde familie van theebomen als de Australische teatree. De nectar uit de bloesems van de Manuka tree wordt omgezet in honing en bezit zeer krachtige antibacteriële- en antiseptische eigenschappen. Deze activiteit werd door dr. Molan van de Waikato University in Nieuw Zeeland de Unique Manuka Factor genoemd. UMF® is geregistreerd als wereldwijd handelsmerk om de kwaliteit van de honing te garanderen. Om de UMF-aanduiding te mogen gebruiken moet de actieve waarde 10+ of hoger zijn. De huidverzorgingsproducten zijn vrij van synthetische toevoegingen en dierproefvrij.

Prijs Active Manuka Honey: vanaf € 17,50 (250 grams verpakking, UMF 15+). Meer informatie : www.manuka-huidverzorging.nl

Important Stuff

Important Stuff is een jong bedrijf opgericht door twee vrouwen die hun kennis, creativiteit en ondernemingslust combineren met hun betrokkenheid bij diverse projecten in ontwikkelingslanden. Vier maal per jaar komt een, nu nog, bescheiden collectie met vilten woonaccessoires uit Nepal.

Important Stuff werkt met kleine producenten waar bijna uitsluitend vrouwen werkzaam zijn en de arbeidsomstandigheden goed. Deze vakvrouwen maken al onze producten met de hand. Elk product is dus uniek! De productie van vilt is in principe eenvoudig maar erg arbeidsintensief en vereist nogal wat ervaring. Door het rollen van plukjes wol met water en zeep ontstaat een honderd procent natuurlijke stof: vilt. Het rollen van één bolletje voor de bolletjesmand Rangy Changy (veelkleurig in het Nepalees) kost een kwartier!

De bolletjesmand is voor € 89,95 te bestellen. Ga naar www.importantstuff.nl

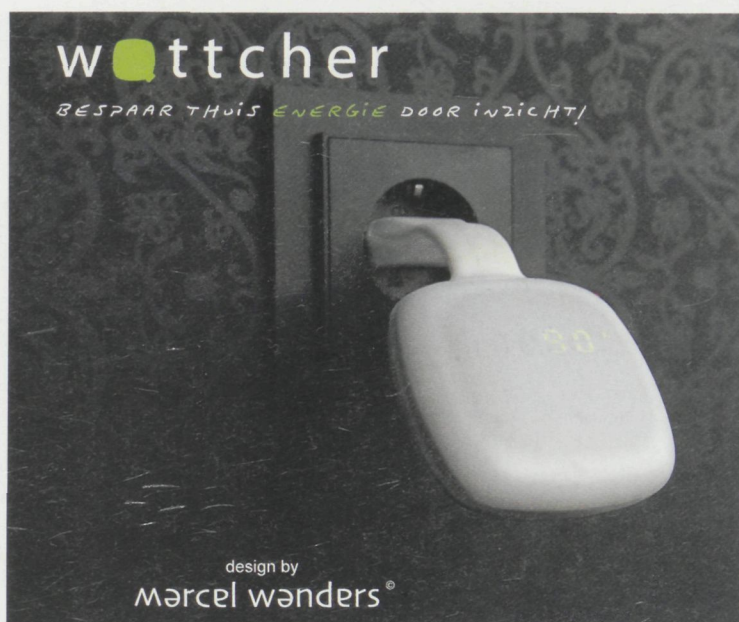
Wattcher

Krijg grip op je stroomverbruik met de Wattcher.

"Sinds ik de Wattcher in huis heb heb ik mijn kinderen niet meer te wijzen op lichten die uit moeten. Minder stroom gebruiken is een spel geworden." Een reactie van een gebruiker die de impact van de Wattcher goed weergeeft.

Zoals Marcel Wanders, de ontwerper van de Wattcher, zegt: "De Wattcher is het kloppende hart in huis." De Wattcher toont op een mooie en inzichtelijke manier het stroomverbruik van je hele huis. Wanneer je een apparaat uitzet, zie je direct het verschil. Zo zie je waar de energie wordt verbruikt en ontdek je wat je kunt besparen. Tot wel 20%!

De Wattcher kost €129,- en is verkrijgbaar via www.wattcher.nl en bij Eco-Logisch (ecologische bouwwinkel) te Amsterdam.

Professionele schildersverf maar dan anders!

Aquamarijn is een verfmerk dat zich al meer dan 30 jaar onderscheidt van de massa. Door nieuwe ontwikkelingen in onze producten Satilin (aflak) en Maril (muurverf) is het nu mogelijk geworden om ook deze te leveren in 486.562 verschillende kleuren. Dit komt neer op iedere beschikbare kleur van een willekeurig verfmerk. Daardoor kan kleur vanaf nu geen excuus meer zijn om geen groene oplossing te kiezen voor het schilderwerk!

De verven (muurverf en aflak) zijn traditionele verven ontwikkeld met nieuwe technologieën, die op basis van natuurlijke, herwinbare grondstoffen vervaardigd worden.

Kijk voor meer informatie en verkooppunten op www.aquamarijn.com

Handgeweven Fair Trade hangmatten & hangstoelen uit Zuid-India

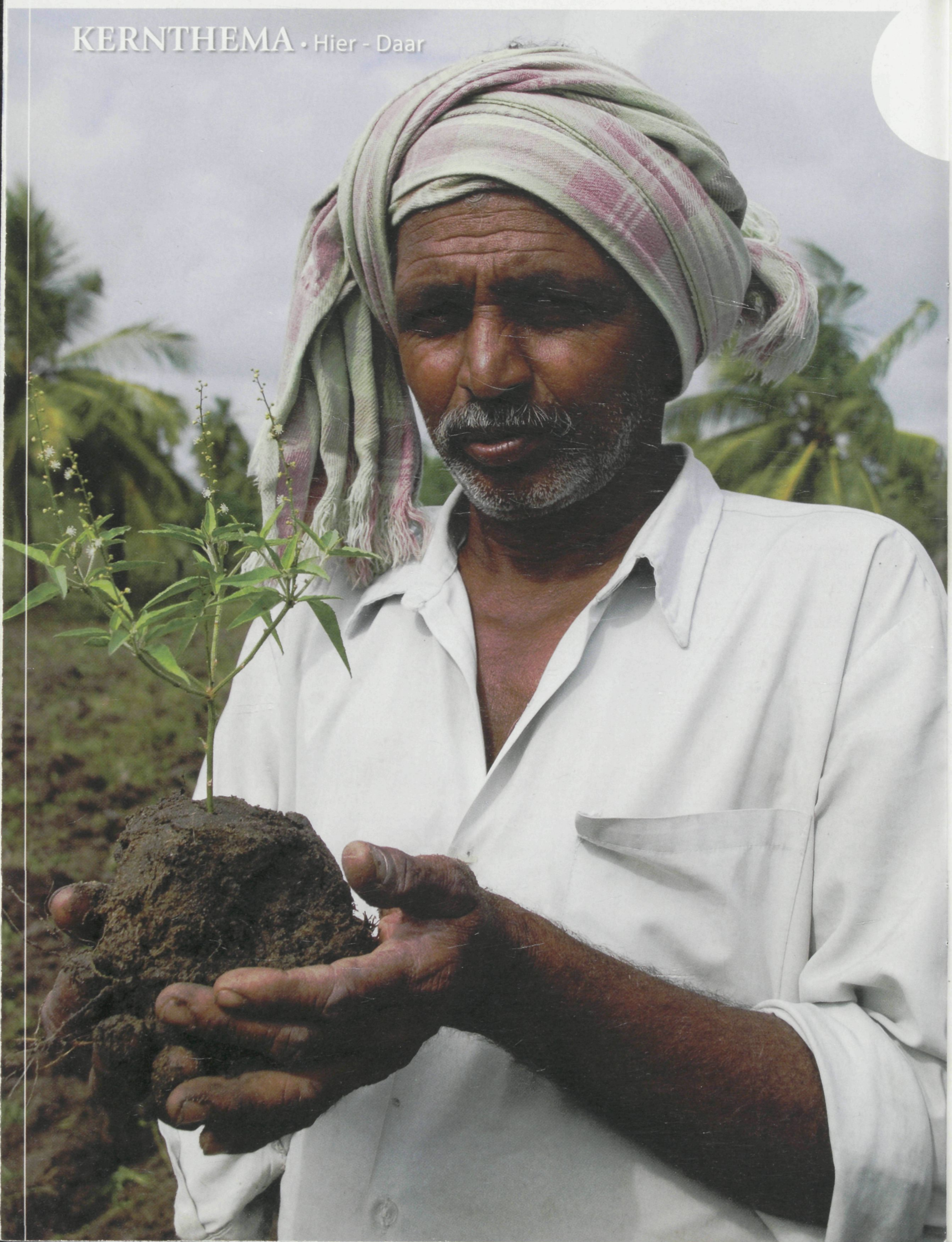
Bij Fair Trade & Goede Doel webwinkel 'Wereld Groep' vindt u deze zomer een kleurrijke collectie hangmatten en hangstoelen uit Zuid-India. De sprekende kleuren zijn kenmerkend voor dit land vol geur en kleur. Handgeweven en geknoopt als goed voorbeeld van een fairtrade kwaliteitsproduct. Mensen uit het dorp waar Elango met zijn bedrijfje is gevestigd, worden opgeleid om het vak te leren. Er wordt gewerkt onder goede arbeidsomstandigheden met natuurlijke materialen uit de regio én de werknemers krijgen een goed loon betaald. Wereld Groep staat voor fairtrade, met respect voor mens en milieu en zet zich in voor het goede doel. Voor het bestellen van een hangmat of hangstoel in de kleur van uw smaak gaat u naar de webwinkel www.wereldgroep.nl

Hangmat: 220 cm x 160 cm € 67,50

Hangstoel: 160 cm x 100 cm € 57,50

Met kortingscode DKA0609 wordt uw bestelling gratis verstuurd!

Over rechten, rozen en riet

Als we het hebben over de Mondiale Voetafdruk, denken we in de eerste plaats meestal aan de smeltende ijskappen. Aan CO₂-uitstoot, ontbossing. Technische kwesties. Wat vaak onderbelicht blijft is dat zulke kwesties niet alleen gevolgen hebben voor ons, maar ook - en vaak veel heftiger - voor mensen in ontwikkelingslanden. In dat verband hoor je steeds vaker de one-liner 'Make room for the south'. Vanuit de invalshoeken klimaat, milieurecht, handel en landbouw spreken we met vier professionals over duurzame ontwikkeling in Noord-Zuid-perspectief.

TEKST: ERIK NIEUWENHUIS

De verhalen zijn bekend: het Noorden slurpt nu zonder enige compensatie de natuurlijke rijkdommen van het Zuiden op. We moeten naar een eerlijker verdeling van de schaarse goederen op de planeet, maar dat blijkt niet zo eenvoudig. Wie zich verdiept in deze dimensie van het duurzaamheidvraagstuk, betreedt een wereld van lastige afwegingen die zich mooi laten vangen in een citaat uit de oratie van professor Biezeveld, een van de specialisten die we over dit onderwerp bevroegen: "In feite hebben wij geen keus, want zoals Jared Diamond het heeft uitgedrukt: 'A lower impact society is the most impossible scenario for our future - except for all other conceivable scenario's'."

CO₂-gebruiksruimte

Gert de Gans, beleidsadviseur klimaat en duurzame ontwikkeling bij ICCO, schetst de verhouding tussen duurzame ontwikkeling en de Voetafdruk vanuit het heldere oogpunt van de CO₂-uitstoot. "Ons programma 'fair-climate' gaat over de rechten van mensen in ontwikkelingslanden. De aarde heeft een eigen capaciteit om CO₂ uit de lucht te halen. Die capaciteit is het gemeenschappelijk eigendom van de mensheid. En wij vinden dus dat die gedeeld zou moeten worden door alle wereldbewoners. De aarde neemt ongeveer twaalf miljard ton per jaar op, dat betekent bij een wereldbevolking van - zeg - zes miljard, dat

Inpakkers bij van den Berg Roses, Naivasha, Kenia

iedereen recht heeft op een Voetafdruk van twee ton CO₂-uitstoot per jaar. Op basis daarvan zeggen wij dat men in Nederland terug moet van een uitstoot van twaalf naar twee ton CO₂ per jaar. We hebben drie middelen om dat te bewerkstelligen: 'de drie v's': 'verminderen, veranderen, vergoeden.'

Geen liefdadigheid

Als je realistisch bent, dan moet je vaststellen dat wij niet in staat zullen zijn om binnen zo'n tien jaar onze Voetafdruk terug te brengen van twaalf ton naar twee ton. Nederland en de hele industriële wereld, zal de ontwikkelingslanden moeten betalen voor het feit dat wij hun CO₂-gebruiksruimte in beslag

nemen. Mensen in India bijvoorbeeld zitten op een gemiddelde uitstoot van een ton. Zij mogen daarin nog groeien. Maar de groei die zij zouden willen realiseren hebben wij eigenlijk al gebruikt. En daar moeten wij voor betalen. Dat is geen liefdadigheid, dat is een recht dat mensen hebben. Als je dat mondiaal uitwerkt - en dat hebben we gedaan - dan zal er zo'n 160 miljard euro naar het Zuiden moeten vanwege onze CO₂-uitstoot. Let wel: dat is twee keer zoveel als de huidige hulpstroom. Wij zijn er voorstander van dat je naar dit soort problemen kijkt vanuit het recht, zoals we ook kijken naar het recht op voedsel en het recht op gezondheidszorg. Dat recht kan iemand vanuit een ontwikkelingsland

Branden van suikerriet om ratten te verjagen

Rozensnijdster, Naivasha, Kenia

FOTO VINCENT BASLER

gerust bij ons claimen. Dat zou in eerste instantie via de Verenigde Naties moeten, of via internationale klimaatafspraken zoals in Kopenhagen eind dit jaar. Dat gaat helaas nog niet gebeuren, dat is helder. Om dat toch handen en voeten te geven, leggen we onze achterban drie opties voor: verandering van levensstijl; duurzame energie, die we aanbieden in samenwerking met Greenchoice, maar we bieden ook de mogelijkheid om te investeren in ons Fair Carbon Fund, waarvoor we het keurmerk van de internationale Fair Trade-organisatie hopen te krijgen. De opbrengsten investeren we met onze partners in duurzame energieprojecten in ontwikkelingslanden. Wij hebben er belang bij dat zij zich op een duurzame manier ontwikkelen. Daar hebben ze recht op. Je moet het zo zien: in wezen zitten Noord en Zuid voor het eerst met elkaar in dezelfde reddingsboot. Als we het niet met elkaar kunnen oplossen, dan gaat de boot ten onder.

Rechten

Gustaaf Biezeveld, bijzonder hoogleraar milieurecht aan RUG, bekijkt de Noord-Zuid-verschillen met betrekking tot de Voetafdruk door een juridische bril: "Als we het over duurzaamheid hebben, gaat het over de balans tussen sociale, economische en milieu-aspecten. Als het

sociaal niet in orde is, moet je het niet willen. Het is geen optie om het milieu te redden ten koste van de leefomstandigheden en arbeidsomstandigheden van mensen. Als mensen onder onmogelijke omstandigheden, bijvoorbeeld als slaven, moeten oogsten, dan moeten we zeggen: dat willen we niet meer. Er wordt al heel lang over duurzaamheid gesproken en over de wenselijkheid van duurzame ontwikkeling. Maar ik heb het idee dat het juridische element, het

"Je moet het zo zien: in wezen zitten Noord en Zuid voor het eerst met elkaar in dezelfde reddingsboot. Als we het niet met elkaar kunnen oplossen, dan gaat de boot ten onder."

maken van afspraken over verdeling van milieugebruiksruimte en het beheer en de handhaving daarvan nog steeds een ondergeschoven kind is. Er wordt wel met heel veel goede bedoelingen over gesproken, maar het recht is daarin de ontbrekende schakel. En zonder recht kom je er niet.

Compenseren

Je moet niet alles in een keer willen doen, je moet een aantal onderwerpen uitkiezen en dat zal hard werken zijn, en

vechten. En je moet creatief zijn in het ontwikkelen van een instrumentarium. Voor het terugbrengen van de CO₂-uitstoot is dat ook gebeurd. Dat is allemaal nog niet geweldig, maar we hebben in elk geval met elkaar afgesproken: we gaan wat ontwikkelen, we maken in Europees verband afspraken over de verdeling en we maken een emissiehandelsstelsel. Zulke afspraken zijn er nog niet voor hout, of voor rozen. Ik vind dat we ons nu alvast moeten voorbereiden op een situatie waarin het echt allemaal schaars wordt. We voorzien dat dit op ons af komt en laten we zo verstandig zijn nu alvast het instrumentarium te ontwikkelen om daarmee om te gaan. En niet alleen door gebods- en verbodsbepalingen in te voeren, maar ook door nieuwe dingen te bedenken, creatief te zijn. Ik zie geen andere mogelijkheid: je zal met elkaar, op allerlei niveaus moeten vaststellen wat we op een verantwoorde manier kunnen oogsten. Waar de effecten te nadelig zijn, moet je zeggen: dat verbruik moet dus terug. En dan kom je uit bij compenserende maatregelen en dan zullen de koffie en de rozen waarschijnlijk wel duurder worden. Of misschien moeten we wel minder koffie gaan drinken en minder rozen kopen. Het is hoe dan ook duidelijk dat we op deze voet niet kunnen doorgaan. In mijn oratie heb ik erop gewezen dat je vanuit de Nederlandse

Rozen klaar voor transport, Naivasha, Kenia

overheid met de productieketens en de Nederlandse bedrijven in het buitenland om de tafel moet gaan zitten met de vraag: hoe kunnen wij het verbruik of de productie daar beperken tot een verantwoord niveau? Of die productie ombuigen in een verantwoorde richting en zo nodig Nederlandse regelgeving gaan ontwikkelen die elders werkt. We hebben al de regeling dat Nederlandse bedrijven zich niet schuldig mogen maken aan corruptie in het buitenland. Zo'n richting spreekt mij wel aan."

Rozen

Arie van den Berg, mede-eigenaar van rozenkwekerij Van den Berg, een kwekerij met vestigingen in Kenia en China, is zo'n Nederlandse producent met wie volgens professor Biezeveld afspraken moeten worden gemaakt. We bellen hem een tikje vooringenomen. Maar juist bij Van den Berg blijkt de kwestie toch weer minder eenvoudig dan we dachten.

Van den Berg: "Onze kwekerij in Kenia ligt op bijna 1900 meter hoogte, vlak tegen de evenaar. We hoeven daar niet te stoken of te koelen en dat scheelt om te beginnen 30% in de productiekosten. En daar komt nog bij dat voor het kweken van rozen veel laaggekwalificeerde

arbeid nodig is. Dat is in Nederland duur, terwijl het in Kenia aan 1450 mensen werk verschaft. We willen nou eenmaal produceren in het winterseizoen. Juist dan zijn er veel feesten waarbij mensen elkaar rozen geven. Kerst, Valentijn, Oost-Europese Moederdag. Ik ben daar gewoon eerlijk in: wij zijn naar Kenia gegaan om geld te verdienen. Maar als je daar dan eenmaal bent en je ziet de omstandigheden, dan krijg je daar wel heel andere gevoelens bij."

"Wij zijn naar Kenia gegaan om geld te verdienen. Maar als je daar dan eenmaal bent en je ziet de omstandigheden, dan krijg je daar wel heel andere gevoelens bij."

Max Havelaar-rozen

"Dan blijkt dat je met niet heel veel geld fantastische dingen kunt doen. Zoals het bouwen van een artsenspost met twee dokters en een school. We hebben zelfs een paar leraren en leraressen op de loonlijst staan. We doen wat we kunnen, ook omdat de markt erom vraagt. Er zijn steeds meer supermarkten die om het Max Havelaar-keurmerk vragen. Albert Heijn is begonnen met anjers uit Afrika, die 'Max Havelaar' zijn. Wij verwachten, daarop vooruitlopend, dit jaar de certi-

Verzamelen van suikerriet voor transport

ficering van Max Havelaar. Daar hoort ook bij dat je netjes met de omgeving en het milieu omgaat. Ik denk dat wij aan de bovenkant zitten wat betreft sociaal ondernemen, maar we zijn echt geen uitzondering. Als iets bij onze artsenspost niet kan worden opgelost, dan kunnen we uitwijken naar een echt ziekenhuis dat hoort bij een Engelse rozenkweker, verderop. En wat betreft de regelgeving; die is in Kenia niet zo streng als in Nederland. Maar je kunt er niet zomaar wat op los spuiten. We voeren sinds 1996 het MPS-label (Milieu Project Sierteelt) gebaseerd op Europese richtlijnen. Als je daar niet aan voldoet, kun je ook niet 'socialy qualified' worden, dan zit een Max Havelaar-certificering er ook niet meer in. Verder werken we onder het Fair Flowers Fair Plants-label en zijn we bezig met dichte, met aardwarmte verwarmde en met LED's verlichte kassen. En met vervoer per containerschip (in plaats van vliegen), zodat we straks hier ook met veel minder energie per steel of per vaas toe kunnen. Maar dat is voorlopig nog toekomstmuziek.

Suikerriet

Aan Nederlandse benzine wordt verplicht bio-ethanol toegevoegd. Dat vermindert de uitstoot van CO₂. Winst voor het milieu en werkgelegenheid in

Heeft 'Duurzame ethanol' de toekomst?

Ethanolfabriek in bedrijf

– met name – Brazilië. Maar dat win-winverhaal klopt niet helemaal, vertelt Sven Sielhorst, programma medewerker agri-commodities bij Solidaridad. “In ontwikkelingslanden komt de klimaatverandering veel harder aan dan bij ons. In die zin dat de mensen op wie wij ons richten in een rurale omgeving wonen en heel sterk afhankelijk zijn van hun natuurlijke omgeving, omdat ze daarin boeren, jagen of verzamelen. De meer dan twee miljoen boeren in ons netwerk hebben te maken met langere droge periodes en dat heeft een negatieve impact op hun oogst per hectare. Dat betekent dus dat hun inkomen naar beneden gaat. Dat is een van de redenen waarom wij als ontwikkelingsorganisatie graag aandacht aan de klimaatkwesitie besteden. En dan uiteraard het liefst op een gebied waar wij verstand van hebben: de landbouw. We stimuleren de verbouw van biobrandstoffen, waarbij we ons in de eerste plaats richten op het vergroten van de opbrengst per hectare. Dan snijdt het mes aan twee kanten: je produceert brandstof die minder CO₂ uitstoot, terwijl boeren tegelijk meer waarde uit een hectare halen. We zeggen niet: bio-brandstof is dé oplossing voor het hele energievraagstuk. We zullen nooit zoveel kunnen produceren als we nu aan fossiele brandstof verstoken. Maar het is een deeloplossing, tot we wat beters hebben, want die fossiele brandstoffen, daar moe-

ten we nu heel snel van af. En ethanol uit suikerriet springt er wat klimaatprestatie heel positief uit. Suikerriet is de meest effectieve omzetter van zonlicht in biomassa. In Brazilië maken ze 20 miljard liter ethanol per jaar. Die produceert met name voor de eigen markt en voor de VS en Japan. Het heeft dus weinig zin als we ons vanuit Nederland strikt tegen bio-ethanol verklaren. Maar we moeten wel vaststellen dat er in de sector het nodige mis is. Arbeidsrechten

“Als het sociaal niet in orde is, moet je het niet willen. Het is geen optie om het milieu te redden ten koste van de leefomstandigheden en arbeidsomstandigheden van mensen.”

en -omstandigheden zijn abominabel. In sommige gevallen wordt uitgebreid ten koste van het rechtmatig landeigendom van indianenstammen. En we zien toch ook gevallen van wat we diplomatiek noemen ‘omstandigheden analoog aan slavernij’.

Excessen

De oplossingen liggen wat ons betreft op het gebied van samenwerking met bedrijven en NGO's aan een standaard voor suikerriet. Ik noem bijvoorbeeld

het 'Better Sugar Cane Initiative', een initiatief van het WWF, de Coca Cola Company en een paar grote suikerproducenten in de wereld. Dat zet een soort minimumstandaard neer voor suikerproductie met betrekking tot milieu en mensen. Daarmee hopen we de grote excessen uit te bannen. Tegelijk ondersteunen we NGO's en organisaties die opkomen voor arbeidsrechten van plantagemedewerkers, die vakbonden en het recht op onderhandelen ondersteunen. We zijn bezig met het opzetten van een keten van 'gegarandeerd duurzame' suikerrietethanol. We verwachten dat we tussen nu en een jaar gegarandeerd 'duurzame ethanol' op de markt kunnen brengen. Om inzichtelijk te maken waar de ethanol vandaan komt, onder welke voorwaarden het is geproduceerd en om de garantie aan de consument te kunnen geven dat dit op een fatsoenlijke manier is gedaan.

Meer informatie op:

www.solidaridad.nl

www.icco.nl en www.fairclimate.nl

www.vandenbergroes.com

De Kleine Aarde en de Postcode Loterij.

boompje klimmen met de hele klas.

Dát is nog eens een leuk lesonderdeel: drie dagen de natuur in. Onder deskundige begeleiding met de hele klas ontdekken dat gras niet altijd gemaaid is en dat een boom van hout is. Veel kinderen zijn vervreemd van de natuur. Ze komen minder vaak buiten en ruige veldjes waar ze kunnen struinen, spelen en ravotten zijn nauwelijks meer te vinden. Natuur lijkt eng en vies.

Jong geleerd, oud gedaan

In 1992 werd het project Het Bewaarde Land ontwikkeld om kinderen de natuur te leren ontdekken en waarderen. Dit concept bleek zeer succesvol en vindt meer en meer navolging. De Kleine Aarde coördineert het in Brabant. Deze organisatie brengt mensen bij elkaar om samen

te werken aan de noodzakelijke duurzame ontwikkeling. Ook kinderen hebben daarbij de aandacht want wat zij als kind leren, zullen ze als volwassene eerder toepassen.

Positief effect

Het Bewaarde Land heeft veel effect. Kinderen die de eerste dag niet op de grond durven te gaan zitten en bang zijn voor kleine beestjes, liggen op de derde dag op hun buik te turen naar torretjes en andere insecten. Ze leren boompje klimmen en ze wennen aan de stilte in de natuur. Ook hun leerkrachten steken er wat van op omdat zij de kinderen van een andere kant leren kennen. Het meest verlegen meisje van de klas blijkt opeens alles te weten over waterdiertjes en de jongen met de

grootste mond durft niet met een blinddoek om te lopen.

Van lievelingsboom tot dikkopje

Volgens De Kleine Aarde begint de weg naar een duurzame wereld bij het ontdekken van de waarde van de natuur. Als je weet wat natuur is en betekent, zul je er met meer respect mee omgaan. Die ervaringen gaan een heel leven mee en je beseft dat behoud van natuur en milieu belangrijk is. Bovendien inspireer je weer anderen: "Kijk, dat was mijn lievelingsboom! En hier hebben we die dikkopjes gezien!"

De Kleine Aarde ontving dit jaar 0,5 miljoen euro van de Postcode Loterij. Dankzij onze deelnemers ontving deze organisatie sinds

2000 in totaal 4,6 miljoen euro. Door mee te doen met de Postcode Loterij steunt u met 50% van uw inleg De Kleine Aarde en nog 63 andere goede doelen.

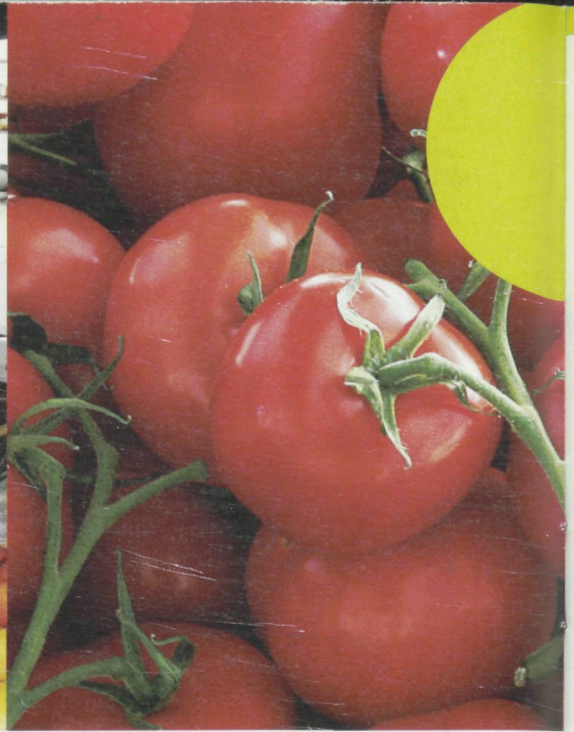
Kijk op www.postcodeloterij.nl hoe wij samen het verschil maken.

Met z'n allen werken we aan een betere wereld.

Samen maken we het verschil.

De Postcode Loterij steunt 64 goede doelen. Elke week laten wij hier een voorbeeld van één van hun projecten zien. Dit is nummer 16. Ga naar www.postcodeloterij.nl

Een kwart eeuw biologische boerenmarkten in Nederland

Tomaten die echt naar tomaten smaken. Aardbeien met een volle, romige smaak. Verse seizoensgroenten, overheerlijke kaas, geurige kruiden, knapperig brood en verrukkelijk biologisch vlees. Je begint spontaan te watertanden wanneer je over een van Nederlands boerenmarkten loopt. En het is er gezellig bovendien! De Nederlandse biologische boerenmarkt bestaat 25 jaar. Reden om even terug te kijken.

TEKST: LEONIE VINK | FOTOGRAFIE: WIM DUBBELMAN

Dit jaar precies 25 jaar geleden zette De Kleine Aarde, in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Ekologische Landbouw (NVEL), het concept van biologische boerenmarkten letterlijk en figuurlijk 'in de markt'. Het idee, oorspronkelijk afkomstig uit België, werd uit noodzaak geboren. In de winkels waren immers biologische producten ook toen al onnodig duurder dan de 'gangbare' producten, omdat de vervuiler niet betaalt. Het idee achter de boerenmarkt is even eenvoudig als geniaal. Vooral boeren en tuinders verkopen er zelf hun biologische producten voor een prijs die kan concurreren met de winkel en supermarkt, omdat de tussenhandel er niet aan te pas komt.

Van Boxtel naar Amsterdam

In 1984 beleefde Boxtel de primeur. Dat bleef niet onopgemerkt in het land. Drie jaar later organiseerde een initiatiefgroep uit Amsterdam de eerste boerenmarkt aldaar. De drukbezochte Amsterdamse Noordermarkt is uitgegroeid tot een van meest succesvolle in ons land. Op de plek waar honderd jaar geleden boeren uit de omgeving al hun waren verkochten, doet menig topkok nu zijn inkopen. Over de kwaliteit van de producten wordt tot diep in de provincie de loftrumpet gestoken. Inmiddels zijn er op 43 plaatsen in ons land boerenmarkten te vinden. Bijvoorbeeld in Den Bosch, Utrecht, Nijmegen, Breda, Groningen en Rotterdam, om er maar een paar te noemen. Lezers van het tijdschrift gezondNU riepen eerder dit jaar de vrijdagse boerenmarkt op het

plein voor de Bullekerk in Zaandam uit tot een van de lekkerste in Nederland.

Marktbedrijf

Willem van den Berg van het biologisch-dynamische fruitteeltbedrijf De Sterregaard uit Hedel staat al zo'n vijftien jaar met zijn oudhollandse fruit op de Noordermarkt in Amsterdam. "Afhankelijk zijn van de groothandel was en is nog steeds geen pretje. Daarom hebben we ons bedrijf omgebouwd tot marktbedrijf." Willem zou niet anders meer willen. "De markt is uniek. De kracht zit hem in de hoeveelheid producten die je kunt krijgen en de enorme hoge kwaliteit. Rechtstreeks van de teler, rechtstreeks van het land." Het leukste vindt hij het wanneer klanten in de vroege herfst van kilometers ver komen om notaris- of sterappeltjes te kopen. "Dan weet je ook waar je het voor doet."

Pionier

Arno Voorbij van Biologische Schapenhouderij Lombok uit Schalkhaar, behoort tot de eerste marktlieden op de Noordermarkt. "Wij zijn er uit nood mee begonnen, omdat het verdeelcentrum stopte en wij geen andere afzetmogelijkheid hadden." Volgens hem is het concept aangeslagen bij boerenproducenten vanwege de trend naar eerlijk voedsel én de subsidies die hiervoor beschikbaar worden gesteld. Arno constateert een stijgende trend in het aantal bezoekers. "De idealisten en alternatieven van vroeger besteden hun geld nog steeds graag aan biologisch voedsel. Daarnaast is er een groeiende groep mensen die meer

De eerste boerenmarkt in Boxtel

bewust wil leven." En het geheim om als markt succesvol te blijven zit volgens Arno in de kleinschaligheid. "Niet te groot willen worden, producenten een kans geven en kleine ondernemers een plek gunnen."

De tanden erin

En klanten, wat vinden die van de boerenmarkten? "Geweldig! Je vindt er eerlijke streekproducten waarmee je de lekkerste maaltijden kunt maken. Gezond voedsel waar je met plezier je tanden in zet", aldus een willekeurige bezoekerster.

Meer weten? Kijk ook op:

www.allesduurzaam.nl/voeding/verkoop-punten/boerenmarkten
www.boerenmarktamsterdam.nl
www.biologischemarkten.info

A photograph of a man with dark hair and a mustache, wearing a light-colored striped shirt and light-colored trousers, sitting on a blue-painted metal bench. Behind him is a cluttered shopfront with various items hanging on the wall, including a sign that says 'MUMBAI' and another that says 'PRESS NAIDU SAM'. The shopfront is made of corrugated metal and wood. The overall scene is in a gritty, urban setting.

MADE-BY®

Is biologisch textiel wel helemaal pluis?

Over duurzaam geproduceerde stoffen kunt u regelmatig lezen. Maar nog steeds is textiel vaak een katoentje dat van ver komt. Is het niet handiger om kleding, theedoeken en dekbedovertrekken te kopen die dichterbij worden geproduceerd? Een andere vraag is: zijn biologische stoffen ook sociaal in orde? Regelmatig duiken in de media berichten op over erbarmelijke arbeidsomstandigheden in kledingfabrieken. Onze voorkeur gaat uit naar biologische producten, maar we willen het liefst ook goederen die op een rechtvaardige manier zijn geproduceerd. Kan dat?

TEKST: MAAIKE VAN SOEST | FOTOGRAFIE: MADE-BY

Lang geleden was Nederland hoofdzakelijk een agrarisch land. Boerengedzinnen vervaardigden grotendeels zelf hun kleren, van wol of linnen. In de negentiende eeuw begon de opmars van katoenen stoffen.

Met de industrialisatie en de verstedelijking kwam de confectie op. Uiteindelijk ontstonden textielfabrieken. Toen in de jaren zestig van de twintigste eeuw de chemische industrie betekenis kreeg

in de landbouw, bleek juist katoen zich uitstekend te lenen voor plantenveredeling, monoteelt, kunstmest en pesticiden. Later kwam er ook genetisch gemanipuleerd katoenzaad. De katoenteelt werd zo steeds grootschaliger en kleding werd goedkoper geproduceerd. Zo'n twintig procent van het wereldwijde gebruik van pesticiden komt voor rekening van de katoenteelt. Een ander nadeel van katoen is dat het gewas veel water nodig heeft.

Wereldwijd wordt er ongeveer veertig miljoen hectare katoen verbouwd; drie procent van alle landbouwgrond. Het is een (sub)tropisch gewas. China, de Verenigde Staten, India, Pakistan, en Brazilië zijn de grootste katoenproducenten. Natuurlijk is er al jaren een milieuvriendelijker alternatief: biologische katoen. De totale productie van biologische katoen bedraagt volgens de alternatieve consumentenbond Goede Waar & Co slechts één procent van de mondiale katoenproductie.

Alternatieven van natuurlijke vezels

Katoen, biologisch of niet, komt van ver. Hoe staat het met de belasting van het milieu bij andere stoffen van natuurlijke vezels? Neem linnen, gemaakt van een gewas dat vroeger veel in Nederland werd geteeld: vlas. Het heeft weinig pesticiden en kunstmest nodig en groeit snel. In België en Noord-Frankrijk wordt het nog verbouwd, en in delen van China. Als bewuste consument is het goed om te kijken waar het linnen van je blouse vandaan komt, en waar het in elkaar gezet is.

Een ander typisch Hollands gewas is hennep. Uiterlijk is er geen verschil te zien met de bekende wietplant voor hallucinerende doeleinden, maar industriële hennep heeft een verwaarloosbare psychoactieve component. Een broek van hennep gaat zeker vijf keer zo lang mee als een katoenen broek. De plant groeit snel en kunstmest of bestrijdingsmiddelen zijn niet nodig. Bijkomend voordeel is dat hennep teelt de grond verrijkt, maar er

kan wel verontreiniging optreden bij het 'rotten*' van de plant, en na de oogst heeft de plant water nodig om goed bruikbare vezels te krijgen. Op dit moment is het gewas een herintreder. Het groeit op veel plaatsen in de wereld. In Europa, maar ook weer in China.

Andere natuurlijke vezels in opkomst zijn brandnetels en bamboe, waarvan zachte en prettig dragende stoffen gemaakt worden. Brennells, de producent van brandnetelkleding, is een Nederlands initiatief. De productie van brandnetels gaat vaak over onze landsgrenzen heen, al blijft ze in Europa. Bamboe groeit snel en heeft geen pesticiden nodig. Het is echter meestal wel 'made in China'.

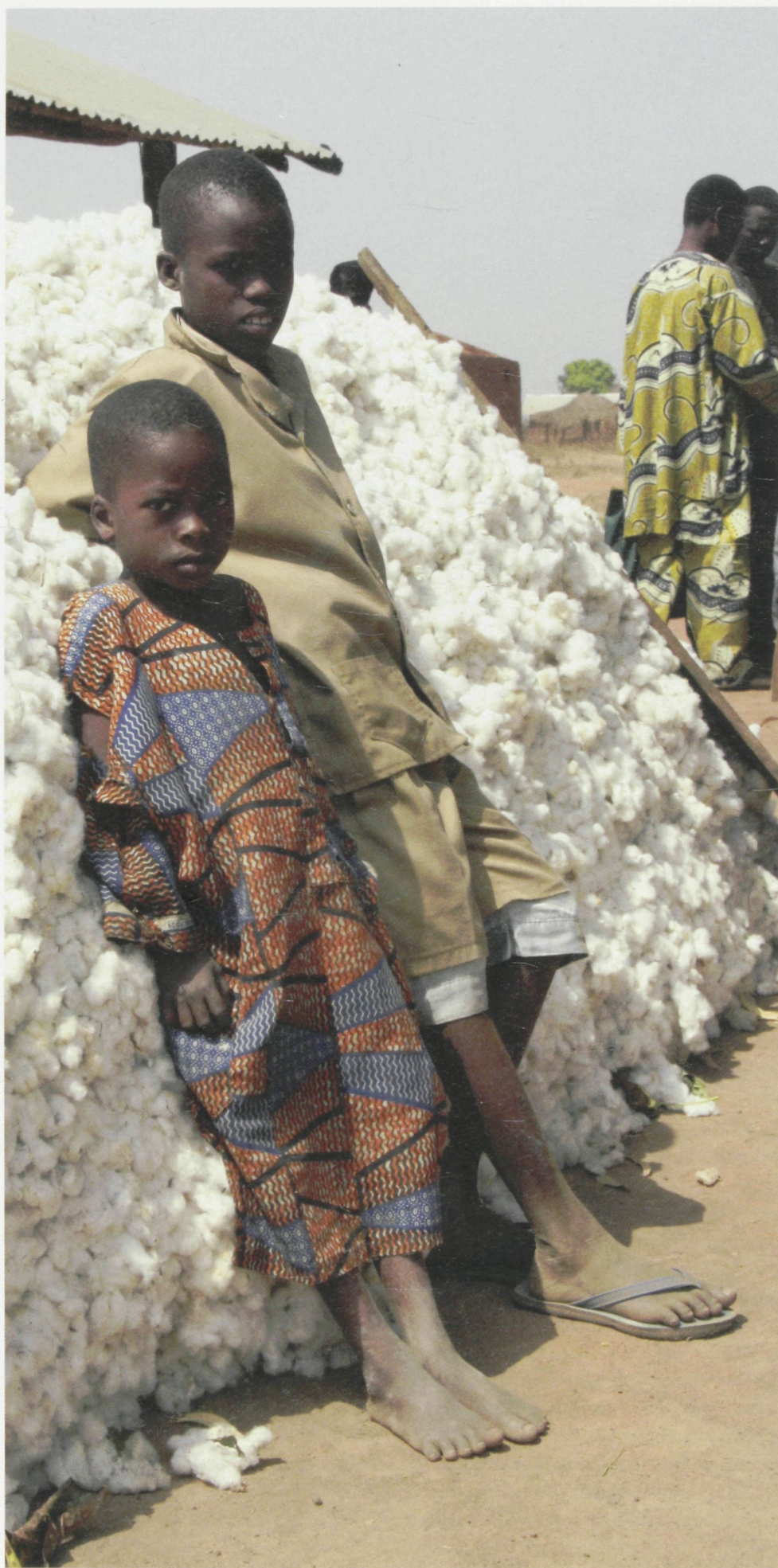
Wol is een natuurlijke maar dierlijke vezel. Bij de verwerking worden chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt, die samen met het wolvet en plantenresten, uit de wol worden gespoeld en zo voor milieuverontreiniging zorgen. De verdere veredeling en het verven van wol zorgt

door uitspoeling ook voor de nodige milieubelasting, als dit water niet gezuiverd wordt. Ook belangrijk om te vermelden zijn de hoge ammoniakconcentraties uit schapenmest en het productieproces, dat vrijwel nooit in één land plaatsvindt waardoor de productie gepaard gaat met veel transportkilometers.

Gedragscode in opmars

De ontwikkeling van gewas naar T-shirt of handdoek kent enkele stadia. Bij de productie van een kledingstuk komt veel arbeid kijken. Eerst de productie (plukken, spinnen), dan de veredeling (verven, bleken) en dan de confectie (naaien). Bij elk stadium kun je kijken naar het milieuaspect, maar er zijn ook instanties die vooral letten op de positie van de werknemers. India, China, en Vietnam zijn nu vooral de landen waar onze kleren worden gemaakt onder omstandigheden die te vergelijken zijn met de situatie die in het Westen ruim honderd jaar geleden bestonden: lange werktijden, gevaarlijke werkomstandigheden, kinder-

* een proces van rotting waarbij de bruikbare vezels van de plant vrijkomen

Biologische katoentelers in Benin (West-Afrika)

arbeid en zelfs lijfstraffen. Veel arbeiders zijn rechtenloos.

De Schone Kleren Kampagne (SKK) zet zich in voor deze werknemers in de kleding- en schoenenindustrie. Volgens de SKK kan katoen pesticidenvrij zijn, en op een fair trade-manier zijn geplukt en gesponnen, maar dat zegt nog niks over de lonen, werkuren en rechten van de arbeiders. In februari 2009 lanceerde de SKK het rapport 'Cashing Inn', over de arbeidsomstandigheden van de mensen die kleding maken voor Aldi en Lidl. Het zijn vooral vrouwen, en ze verdienen veel te weinig loon om van te kunnen leven. In Bangladesh heb je minstens 48 euro per maand nodig om te kunnen leven; door een Aldi-leverancier wordt 13,50 euro betaald. De SKK pleit ervoor dat de stunt-supermarkten stappen zetten om ervoor te zorgen dat er alleen nog maar kleding wordt verkocht die onder goede arbeidsomstandigheden is gemaakt. Inmiddels zijn er verschillende initiatieven genomen. Bedrijven aangesloten bij de stichting Fair Wear nemen verantwoordelijkheid voor de arbeidsomstandigheden in de fabrieken waarmee zij samenwerken. Deze bedrijven ondertekenen een gedragscode met acht arbeidsnormen van de International Labour Organisation, zoals afzien van kinderarbeid en excessieve werktijden, en het aanbieden van een leefbaar loon. Merken als Filippa K en Gaastra hebben zich aangesloten. Honderd procent is het allemaal nog niet, maar stapsgewijs voeren de bedrijven verbeteringen in, aldus de SKK. 'Ethical Fashion' is in, juist bij de grote merken. Nike, C&A en H&M zijn kledingbedrijven die op hun site laten zien wat zij ondernemen op het gebied van arbeidsomstandigheden.

Kledingmerken en retailers die zich aansluiten bij MADE-BY gaan het verst: zij richten zich zowel op de arbeidsomstandigheden als op het milieu. De merken werken zo veel mogelijk met milieuvriendelijke materialen zoals biologische katoen en met fabrikanten die een sociaal certificaat of gedragscode hebben (zoals bijvoorbeeld SA8000 of Fair Wear). MADE-BY ondersteunt de aangesloten merken, waaronder Claudia Sträter, Pure van de Bijenkorf, Kuyichi en Imps&Elfs bij dit proces en maakt de collecties her-

kenbaar voor de consument door middel van het blauwe MADE-BY knopje.

Textielvoetafdruk gewenst

Een keurmerk dat een totaalbeeld geeft van belasting van milieu, mens én dier lijkt nog niet te bestaan. De Kleine Aarde heeft uitgerekend dat voeding gemiddeld 34 procent bepaalt van de Mondiale Voetafdruk. Iedereen die zijn persoonlijke Voetafdruk uitrekent via dekleinearde.nl komt de vraag tegen: "Hoe vaak koopt u nieuwe kleren?". De Kleine Aarde wil graag het aandeel van textiel doorberekenen in de Mondiale Voetafdruk. Naast de Vakantievoetafdruk en de Watervoetafdruk zou er ook een Textielvoetafdruk kunnen komen. De alternatieve consumentenbond Goede Waar & Co gaat nog deze zomer verder met het textielonderzoek naar duurzaamheid. Een ander punt van aandacht zijn de synthetische vezels, die de katoen steeds meer verdringen en zijn toegenomen van 44 naar 58 procent van de totale wereldproductie. Misschien dat kleren uit olie niet eens zo belastend zijn als je ze langere tijd draagt. Tweedehands kleren zijn sowieso altijd een goede keus. Een mooi initiatief is het maken van stoffen van afval, zoals fleecetruien van PET-flessen. Zo kunnen we concluderen dat er nog een wereld is te winnen. De kracht ligt ook hier bij de consument.

Vrienden van DKA over hun kleding

Susanne van de Ploeg (46 jaar): "Ja, ik let vaak op als ik iets koop, maar als je snel wat nodig hebt is het handiger om naar de bekende winkels te gaan. In Eindhoven heb je een Sari modewereldwinkel. Ik vind het jammer dat het daar vaak óf fair trade is óf biologisch is. Het gaat nog niet altijd samen. Bij de aanschaf van een vloerkleed koos ik bewust voor wol. Dat is veel brandveiliger dan synthetische stoffen. Die stoffen moeten ze juist insmeren met een gemeen goedje om het brandveiliger te maken. En toen ik op zoek was naar een nieuw dekbed heb ik via internet gezocht naar een van ecologische wol. Tweedehands kleding dragen doe ik graag."

Mariska Hardeman (40 jaar): "Ik ben er nog niet zo lang mee bezig waar kleren vandaan komen en hoe ze worden geproduceerd. Ik heb de chemicaliën in huis op orde en onlangs kocht ik wel biologische katoen bij de Hema. Van het merk 'Return to sender', bekend van Katja Schuurman, kocht ik ook wat. Gemaakt met oog voor de leefomstandigheden in ontwikkelingsgebieden. Tweedehandskleren zijn natuurlijk het beste voor het milieu, maar ik sta als juf voor de klas en moet er ook een beetje representatief uitzien. Haar zus Pernette (42 jaar): "Tweedehands is betaalbaar, en je hebt ook eerder iets aan wat niemand heeft. Ik kijk bij het Leger des Heils en op rommelmarkten. Nu heb ik een jurkje aan dat ik zelf een beetje heb aangepast."

Internettips

- www.goedewaar.nl
met kledingchecker
- www.schonekleren.nl/FAQ
zeer informatief
- www.MVONederland.nl
ook tips voor bedrijfskleding
- www.fairwear.nl
- www.made-by.nl
organisatie duurzaam geproduceerde mode
- www.goeiekleren.nl
webwinkel voor biologische fairtradekleding. Verschillende merken
- www.brennels.nl
kleren van brandnetel

A portrait of Joyeeta Gupta, a woman with dark hair, wearing a dark jacket over a green top. She is looking slightly upwards and to the right. The background is a blurred green landscape.

Joyeeta Gupta:
"Ik heb niet zoveel vertrouwen in
oude instituten als het **IMF**"

Ruimte voor nieuw perspectief uit het Zuiden

Grote bruine ogen, klein postuur, handen die meespreken. Een licht Engels-Amerikaans accent verradt dat ze niet al van jongsafaan in Nederland woont. Joyeeta Gupta werd geboren in New Delhi, India. Daar werkte en studeerde ze, vertrok naar Amerika om daar verder te studeren op Harvard Law School en was ze ook later verbonden aan het bureau van Ralph Nader. In 1989 zou ze voor een paar jaar naar Nederland gaan maar werd verliefd. Nu woont ze hier nog steeds en is hoogleraar in Amsterdam en Delft.

TEKST: KLAAS VAN DIJKEN | FOTOGRAFIE: HERMEN BUURMAN

Al op vroege leeftijd wekten milieu- en consumenten-vraagstukken haar interesse. "Dat heb ik van huis uit meegekregen. Door mijn ouders heb ik een sterk rechtvaardigheidsgevoel ontwikkeld." Ze werkte in India onder meer voor de Indian Express op free-lancebasis en schreef wekelijks een column. Ze verdiende er nog geen euro per column mee maar was gelukkig, want 'geld heeft geen invloed op geluk'. "Het was mijn droom om te werken bij het Supreme Court in India", verklapt ze. Het liep alleen helemaal anders. Nu werkt Gupta veel op het gebied van milieuproblematiek en de klimaatverandering, vaak in combinatie met ontwikkelingssamenwerking. Dat ze ontwikkelingen in India vaak nog aanhaalt als voorbeeld is dus niet alleen omdat het land een van de opkomende grootmachten is.

Geen vertrouwen in oude instituten

Ze ziet een grote kans weggelegd voor India maar ook voor China en andere ontwikkelingslanden om een rol te spelen en om op zoek te gaan naar de oplossing van de klimaat-economische en de daaraan gekoppelde voedselcrisis. "Ik heb niet zoveel vertrouwen in oude instituten als het IMF. Dan blijft alles bij het oude. Ik heb het idee dat het Noorden opgesloten zit in eigen systemen. Ze zitten vast aan scholen, politiek en bedrijven. Daarom moet het Zuiden nu juist gepusht worden zodat de intellectuele capaciteit daar

boven komt drijven. Ik heb de hoop dat dit gebeurt in India en China, al moet daar ook nog wel het nodige veranderen. Maar in deze landen zie ik bijvoorbeeld de mogelijkheid om in drie tot vier jaar studenten anders te laten denken om zo de aarde leefbaar te houden voor toekomstige generaties. In het Noorden is die shift op korte termijn niet mogelijk. En we hebben weinig tijd."

Een omslag die het Noorden bijvoorbeeld moet maken is de gebruiksruimte te verkleinen of te compenseren die het daadwerkelijk gebruikt om te leven en te consumeren, het Footprintmodel. De rijkere landen hebben zo'n levensstijl dat land van armere landen wordt gebruikt. "Dat is altijd zo," reageert Gupta, "elk kopje koffie moet ergens vandaan komen. Ook fair trade-koffie neemt ruimte in. Dat geldt ook voor biobrandstof. Stel dat we dat verder goed ontwikkelen, dan ontstaat er het probleem dat boeren in landen waar de grondstoffen voor de brandstof vandaan komt, hun land kwijtraken omdat regeringen en grote bedrijven er geld aan kunnen verdienen. Er is geen wereldwijd systeem om dit te organiseren, dat is nu nodig. Of dit een systeem moet zijn gebaseerd op handel en investeringen weet ik niet. Dat is namelijk in strijd met duurzaamheidsbeginsels. Daarom hoop ik dat er vanuit het Zuiden een nieuwe manier wordt aangedragen. En de crisis biedt daarvoor ruimte."

Joyeeta Gupta werd in 1964 geboren in India. Ze studeerde en werkte in New Delhi, aan de universiteit van Harvard en de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Ze werkt onder meer op het gebied van recht en klimaatverandering, gezien vanuit het Noord-Zuid perspectief. Doceert (inter)nationaal waterrecht en is lid van diverse internationale comité's waaronder de International Union for the Conservation of Nature (IUCN) en de Scientific Steering Committee of Global Change System for Analysis, Research and Training.

Gupta is verbonden aan het Instituut Voor Milieuvraagstukken. Als *lead-auteur* in 2007 van het rapport over klimaatverandering van het Intergovernmental Panel on Climate Change won ze mede de Nobelprijs.

Verder schrijft Joyeeta Gupta boeken en heeft ze tal van publicaties op haar naam staan. Samen met J. Dellapenna schreef zij 'The Evolution of the Law and Politics of Water' dat in 2009 verscheen bij Springer Verlag. In 2010 wordt de publicatie 'Mainstreaming Climate Change in Development Cooperation: Theory, Practice and Implications' verwacht bij Cambridge University Press.

Individueel niveau

Toch kan er volgens Gupta al best wat gebeuren op individueel niveau in Nederland. "Consumenten continu bewust maken. Bijvoorbeeld een label op een pak rijst. Voor rijst is drie keer zoveel water nodig voor als aardappelen, dus kunnen we best een keer meer aardappelen eten. Hetzelfde geldt voor koffie. Een kopje kost 140 liter water en thee 34 liter. Als mensen dat aldoor lezen, verandert er misschien iets. Het zet ze op z'n minst aan het denken."

Een andere manier om iets te doen voor het klimaat en ontwikkelingslanden, is geld te geven aan NGO's*. Maar het is volgens Gupta moeilijk om een goede NGO te vinden in een ontwikkelingsland. "Een goede NGO vinden gaat niet zomaar. Geld verzamelen is makkelijker dan het op een goede manier uitgeven. De NGO's die makkelijk benaderbaar zijn, hebben misschien een goede marketingstrategie en een groot netwerk, maar wie zegt dat ze goede hulp geven? De NGO's die op grassroots-niveau werken, die vind je niet eenvoudig."

Andere rol NGO's

Gupta ziet in de nabije toekomst een andere benadering van hulp dan via de NGO's. "We moeten veel meer samenwerken met regeringen. Ook in landen waar nu een zwakke overheid aan de macht is. Vaak zie je nu dat NGO's

rechtstreeks worden benaderd, buiten regeringen om. Dat levert geen continuïteit op. NGO's blijven werkzaam zolang er geld is, een overheid blijft. Dus in principe is hulp in samenwerking met een overheid stabiel. Met een corrupte regering moet een goede relatie worden opgebouwd zodat ook de NGO's goed hun werk kunnen doen. In Somalië

"Er is altijd hoop. Iemand zei vroeger tegen mij dat het kolonialisme nooit zou ophouden. En kijk wat er is gebeurd."

en Afghanistan is er geen sterk centraal gezag en dus is echte hulp en opbouw niet mogelijk. Je redt misschien een paar levens, maar het lost structureel niks op." "Daarnaast moet een overheid weerstand kunnen bieden tegen de multinationals die bedrijven en grond opkopen en het land uitbuiten. We hebben in Afrika een tijd van decentralisatie van de macht meegemaakt. Dat maakte het voor investeerders van buitenaf erg eenvoudig om bijvoorbeeld mijnen op te kopen. De lokale overheden hebben vaak weinig kennis en weten niets van internationaal recht. Ook daarom moeten we investe-

ren in overheden. Empowering van de overheid."

Gupta heeft niets tegen NGO's, benadrukt ze, want ze doen vaak goed en belangrijk werk. Dat moeten ze wel vooral blijven doen en de randzaken laten voor wat ze zijn. "Neem nu de klimaatconferentie in Poznan, Polen, en de komende in Kopenhagen. Daar moeten NGO's helemaal niet komen, ze kunnen namelijk niks doen. Ze zorgen voor een overload aan informatie. Bij zulke conferenties moet het draaien waar het om gaat. Dat is onderhandelen en afspraken maken tussen landen. NGO's zouden bijvoorbeeld veel beter ontwikkelingslanden kunnen helpen om een blok te vormen tegenover de rijke landen. De afgelopen tijd heb ik me voor een nieuw boek verdiept in de beloofde betalingen van ontwikkelde landen aan ontwikkelingslanden. Ik kwam erachter dat de beloofde financiële steun nooit in zijn geheel is betaald, sterker, de budgetten gaan steeds verder naar beneden."

Recht op ontwikkeling

"Daarnaast zie ik een zorgwekkende verschuiving. Het ontwikkelingsgeld wordt nu steeds meer ingezet om de klimaatproblemen in het Zuiden op te lossen. Dat is een kwalijke zaak. Het moet en-en zijn. Al jaren zijn we bezig op verschillende vlakken om het recht op ontwikkeling juridisch rond te krijgen op mondiaal

* niet-gouvernementele organisaties (red.)

niveau. Ontwikkelingslanden moeten hier gezamenlijk een agendapunt van blijven maken met behulp van NGO's. Op het gebied van water en sanitair worden gelukkig verhoudingsgewijs snel stappen gemaakt. Ook sanitair, want mensen hebben recht op een wc."

"Helaas schrikken ontwikkelde landen steeds meer van de enorme bedragen die nodig zijn om de aarde leefbaar te houden voor iedereen. Daarom hanteren ze een verdeel- en heerspolitiek om te voorkomen dat het Zuiden gezamenlijk om recht gaat vragen."

Gelukkig heeft Gupta nog wel hoop. "Er is altijd hoop. Iemand zei vroeger tegen mij dat het kolonialisme nooit zou ophouden. En kijk wat er is gebeurd."

COLUMN

Jan van de Venis • voorzitter van Stand Up For Your Rights en advocaat bij JustLaw

Make room for the South

Steeds luider wordt de roep om een "mensenrecht op een schoon, gezond milieu en natuurbehoud". Het huidige mensenrechtenraamwerk geeft hiervoor voldoende mogelijkheden. Daarbinnen is ruimte voor alle mensen, ook voor het Zuiden. From Illness to Wellness. We are one.

De mensheid lijkt onder vuur te liggen. Meerdere crises treffen ons: financieel, klimaat, voedsel en water. Mondiaal zijn we zo verbonden geraakt dat geen land gespaard lijkt te worden. Het Noorden is veroorzaker, de slachtoffers zijn vooral de mensen in ontwikkelingslanden. Het Zuiden heeft niet gewoonweg meer pech, het gaat gebukt onder de gevolgen van de hebzucht van het Noorden!

Klimaatverandering treft hen in ontwikkelingslanden het hardst. Net als de financiële-, voedsel- en watercrisis. 1,2 miljard mensen (meer dan tezamen in Europa en Noord-Amerika) hebben geen schoon drinkwater. Deze mensen leven voornamelijk in het Zuiden. Hier komt schoon water uit de kraan, daar sterven ieder jaar miljoenen mensen door tekort aan of vervuild water. Voor een fractie van de miljarden die we in de wereldeconomie pompen, heeft heel Afrika toegang tot

schoon drinkwater. Een klein gebaar dat jaarlijks talloze mensenlevens kan redden. We kiezen echter voor banken en de auto-industrie. De 'Zuidvleugel' van ons huis vernietigen we in rap tempo. We vissen Afrikaanse visgronden leeg. Onze vraag naar hout, ruimte voor biobrandstof en soja (voor veevoer) doet regenwouden snel verdwijnen en daarmee haar biodiversiteit. We gebruiken zo veel, dat we al jaren interen op het natuurlijk (herstel)vermogen van de aarde. Maar de aarde is geen bank... Wanneer neemt het Noorden haar verantwoordelijkheid? Mensenrechten zijn de meest fundamentele waarden en behoeften van de mensheid. Als basis, zo stelt de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, erkennen we: "... the inherent dignity and the equal and inalienable rights of all members of the human family". Waar een wil is, is een weg. En de weg ligt er al: mensenrechten. Nu de wil nog.

'Niet alleen de **honingbij** sterft uit,
maar ook de **imker**'

Liefde voor de honingbij

Begin dit jaar overhandigde het team [bijen@wur](mailto:bijen@wur.nl) van Plant Research International in Wageningen een rapport over de honingbijsterfte aan het Ministerie van LNV. In het rapport staat de huidige toestand van de honingbij en de bijenhouderij beschreven. Belangrijkste conclusie: de honingbij in Nederland wordt in haar bestaan bedreigd.

TEKST: MARJOLEIN BENDA | FOTOGRAFIE: MARJOLEIN BENDA EN MAUD ROMPA

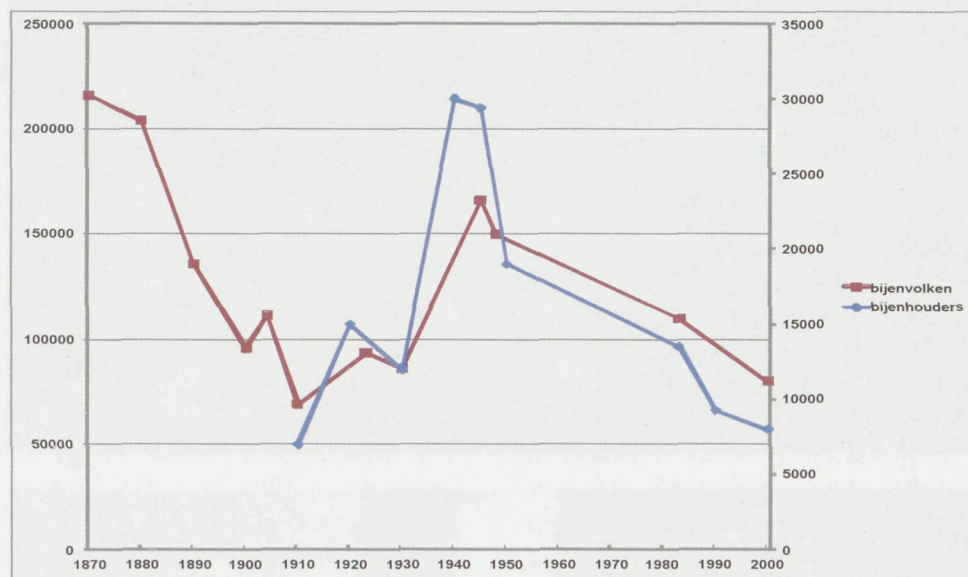
‘Het licht staat op oranje’, reageert Bram Cornelissen, medeauteur van het rapport. Net als in de rest van de wereld neemt in Nederland de vitaliteit van de honingbij af. ‘Van uitsterven is nog geen sprake, maar aandacht en bewustzijn voor dit nuttige beestje is hard nodig.’

De interesse voor de honingbij kent vaak een rijke familiehistorie of komt voort uit liefde voor de natuur. ‘Mijn vader heeft zijn enthousiasme overgebracht op mij. Ook bij mijn collega’s zit het imker zijn in de familie’, verklaart Cornelissen. Hobbyimker Plomp, via een vriend het vak geleerd: ‘Ik ken geen imker die niet van de natuur houdt, een imker is altijd een natuurmens.’

Als bestuivers zijn honingbijen van onschatbare waarde. In economische zin is hun bestuiving in Nederland naar schatting een miljard euro per jaar waard. Voor de natuur is de waarde moeilijk in geld uit te drukken. ‘Al zou ik dit wel willen, want geld is altijd een sterk wapen’, vindt Cornelissen. Het grootste deel van het jaar foerageren honingbijen in de natuur, waar zij zorgen voor het in stand houden van de biodiversiteit. Naast bestuiving leveren de bijen ook productie op: ‘Honing is historisch gezien de belangrijkste bron van suiker, voordat de suikerbieten kwamen. Ook bijenwas is een gewild product.’

Mysterieuze verdwijning

Zoals te zien in de grafiek, neemt het aantal bijenvolken de laatste jaren drastisch af. Dat het door mobiele telefoons of andere

De sterke toename in het aantal bijenhouders rond WO II heeft als oorzaak de accijnsvrije suiker (wintervoer honingbij) en tabak (rook), wat imkeren erg aantrekkelijk maakte. De dip in 1910 in het aantal bijenvolken komt onder andere door ziekten. Bron: [Bijen@wur.nl](mailto: Bijen@wur.nl)

straling zou komen, wijzen Plomp en Cornelissen resoluut van de hand. ‘Onder-

“Als de bij van de aardoppervlak verdwijnt, heeft de mens nog maar vier jaar te leven.”
Albert Einstein

zoek met draadloze thuistelefoons leverde weinig op. Het is zeer onwaarschijnlijk dat straling negatieve invloed heeft’, aldus

Cornelissen. Maar er is wel echt iets aan de hand. Zo is er steeds vaker massale wintersterfte, in de volksmond de ‘verdwijnziekte’ genoemd. Plomp herinnert zich het drama van vorig jaar nog goed: ‘In het voorjaar opende ik mijn bijenkast, maar er was geen teken van leven. Een prachtig volk was zomaar verdwenen.’

De hoofdverdachte van de honingbijsterfte is de varroamijt. De mijt nestelt zich in de kast en voedt zich met het bloed van bijenlarven en jonge bijen. De aangetaste bijen hebben een lager lichaamsgewicht en minder eiwitreserve, hierdoor zijn ze kwetsbaar voor ziekten. Plomp: ‘Eigenlijk houd ik niet van ziektebestrijding. Daar wil ik helemaal niet mee bezig zijn, maar

ik moet wel. Gelukkig zijn er tegenwoordig biologisch afbreekbare middelen.' Een hele vooruitgang ten opzichte van de jaren '80, toen waren er alleen chemische middelen beschikbaar', reageert Cornelissen. Een tweede belangrijke oorzaak is het Nederlandse landschap, dat arm is aan drachtplanten. 'Vroeger zag je in akkers en graslanden overal bloemen, helaas is dat nu niet meer zo. Er is een grote afname aan dracht, niet alleen in de natuur maar ook in de landbouw', aldus Cornelissen. Oplossingen zijn ruim aanwezig, Cornelissen noemt bijvoorbeeld de potentie van industrieterreinen: 'In plaats van Engels raaigras, 'groen asfalt' noemen we dat, moeten we zorgen voor inheemse drachtplanten. Lijkt me ook hartstikke mooi om in een bloemrijke omgeving te werken. En wat dacht je van wegbermen en geluidswallen? Er zijn mogelijkheden genoeg, de overheid moet er alleen nog echt bewust in gaan investeren en dan bedoel ik niet alleen financieel.'

Als laatste speelt de vergrijzende hobbysector een rol. Plomp: 'Onze vereniging bestaat nu 111 jaar en kent maar zes voorzitters. Dit zegt wel iets over de gedrevenheid van onze leden, maar ook over de weinig jonge aanwas.' Ook Cornelissen reageert somber: 'Niet alleen de honingbij sterft uit, maar ook de imker'.

Meer bewustzijn

Het belichten van meerdere oorzaken geeft al aan dat er geen eenduidige verklaring is voor de honingbijsterfte. De bestuivingsfunctie van honingbijen is echter moeilijk te vervangen, kunstmatige bestuiving met een trilstok kost ontzettend veel arbeidsuren. Cornelissen: 'Meer bewustzijn voor het nut van de honingbij is gewoon hard nodig, zodat er geld beschikbaar komt om te achterhalen wat er nu precies aan de hand is.' De focus daarbij is om te investeren in onderwijs, voorlichting en onderzoek, om gezamenlijk de honingbijsterfte een halt toe te roepen. ■

Creatief te werk

TEKST: MAIKE NELISSEN

Aan twee van de genoemde oplossingen voor honingbijensterfte kunnen particulieren een bijdrage leveren. De eenvoudigste stap is om de eigen tuin (of balkon!) in te richten met geschikte bijenplanten. Met voldoende nectar- en stuifmeelrijke planten (drachtplanten) op maximaal drie kilometer afstand van een bijenkast, kan een imker tevreden zijn over de beschikbaarheid van voedsel voor zijn bijen. Voor wie geen tuin of balkon heeft, is het adopteren van een stuk plantsoen, het inrichten van een geveltuin of een flinke pot met bloeiende (dracht)planten bij de voordeur of het portiek een alternatief. Belangrijk is om niet het enige balkon te zijn met bijengenot binnen de drie kilometer van de bijenkast; samenwerken met de buurtvereniging en zeker de gemeente (voor grotere stukken) is aan te bevelen.

In het kader staan een aantal belangrijke plantensoorten vermeld. Denk bij het

aanplanten van drachtplanten aan het seizoen waarin de planten bloeien en zorg voor een jaarrond aanbod van stuifmeel en nectar. Vooral in het vroege voorjaar, als de bijen beginnen met uitvliegen en bouwen van nesten, is het belangrijk dat er voldoende voedsel te vinden is. Een vroegbloeiër als de wilg is dan ook onmisbaar in een echte bijentuin. Zelfs als de drachtplanten niet meteen honingbijen trekken, zullen er ongetwijfeld genoeg vlinders, wilde bijen, zweefvliegen, kevers en andere insecten zijn die deze planten zeer weten te waarderen. Zo creëer je gemakkelijk een tuin met een grotere biodiversiteit.

Eigen bijenvolk

Zelf gaan imkeren is natuurlijk de meest ambitieuze stap. Imkers uit de buurt zijn altijd bereid nieuwkomers een eind op gang te helpen. Veel imkerverenigingen organiseren imkercursussen, waarin ervaren imkerdocenten naast de theorie vooral

veel praktijk verzorgen; over de uitrusting van de imker, het verzorgen van bijen, zwermen vangen, standplaatsen kiezen en ziekten herkennen. Voor een gemiddelde achtertuin is het verstandig om niet meer dan vier kasten te plaatsen (een en ander afhankelijk van de beschikbaarheid van voedsel). Het is in dit geval ook belangrijk om na te gaan of de Algemene Plaatselijke Verordening van de gemeente toestaat om in woonwijken bijen te houden en onder welke voorwaarden.

Ook de tuinen van De Kleine Aarde huisvesten bijenkasten. Bij de inrichting van de tuinen is rekening gehouden met het creëren van zoveel mogelijk natuur in de tuin: drachtplanten voor insecten, inheemse beplanting, nestelmogelijkheden voor vogels, insecten en kleine zoogdieren en uiteraard een grote beleevingswaarde van de tuin. Want meer insecten zoals honingbijen in de tuin zijn ook leuk om van te genieten!

Belangrijke stuifmeel- en nectarbronnen zijn:

- Steenklaver, kruisbloemfamilie, tuinboon, fluitekruid, klaver, paardebloemen, koolzaad, mosterdzaad, moerasandijvie, vergeet-mij-niet, korenbloem, zonnebloem, afrikaantjes, begonia
- Bolgewassen: sneeuwkllokje, krokus, tulpen, blauw druifje, hyacint, dahlia (enkelbloemig)
- Vaste en tweejarige planten: heide, grote dotter, judaspenning, muurbloem, korenbloemen, teunisbloemen en aardbeien

- Heesters: laurier, skimmia, buxus, ribes, dwergmispel, aalbessen (rode, zwarte, witte), jostabessen, kruisbessen, bramen, frambozen

- Bomen: wilg, prunus, fruitbomen, lindebomen, paardekastanje, esdoorn, acacia

- Tuinkruiden: komkommerkruid (borage), dille, rozemarijn, munt, bieslook, citroenmelisse, thijm, salie, marjolein, kaasjeskruid, guldenroede, lavendel

Een uitgebreidere lijst van drachtplanten: www.honingmagazijn.nl/drachtplanten.html

Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV)

De NBV is de oudste imkervereniging in Nederland; met een website, en (web-) winkel het Bijenhuis in Wageningen. Ook adressen van plaatselijke imkerverenigingen. Zie www.bijenhouders.nl

Hip groen botst soms met huidige lifestyle jongeren

Teenslippers en de Mondiale Voetafdruk

Veel jongeren associëren duurzame ontwikkeling met een betere balans tussen Noord en Zuid in de wereld. Of met het minderen van de vleesconsumptie. Maar ze vragen zich ook af hoe zijzelf in actie kunnen komen. Anderen vinden duurzaam handelen echter een suf gedoe.

TEKST: RUUD SLAGMOLEN

“Het is best hip om duurzaam te handelen. Voor veel jongeren is groen denken en doen een hype geworden. Ze tonen steeds vaker betrokkenheid en kopen bijvoorbeeld al fair trade kleding. Aan de andere kant is er ook een groep die nog niets van een ‘gezonde levensstijl’ wil weten. Voor ons dus nog genoeg werk te verzetten.” Don Gerritsen (25) en Michaela Hogenboom (23) zijn VN-jongerenvertegenwoordigers Duurzame Ontwikkeling. Samen laten ze de stem van Nederlandse jongeren tussen de 12 en 30 jaar horen. Zeker Don, die deel uitmaakt van de officiële Nederlandse regeringsdelegatie van de Commis-

sion on Sustainable Development (CSD) van de Verenigde Naties. In mei kwam die delegatie in New York bijeen tijdens de VN-conferentie, met als voorzitter minister Gerda Verburg van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Onwetendheid

Een VN-jongerenvertegenwoordiger wordt voor twee jaar gekozen. Don heeft al een jaar ervaring en werkt als ‘senior’ de zojuist aangetreden Michaela in. Dat duurt een jaar. Op die manier kan hij zijn kennis goed overdragen. Volgend jaar maakt Don plaats voor zijn opvolger, die dan weer

door Michaela wordt ingewerkt. Het tweetal valt onder de afdeling Duurzame Ontwikkeling van de Nationale Jeugdraad, de koepelorganisatie van jongerenorganisaties in Nederland die jonge mensen stimuleert mee te denken en te doen in de samenleving. “Veel jongeren willen wel, maar weten niet hoe duurzaam te handelen. Wat mij betreft begin je in je eigen omgeving. Door de universiteit te stimuleren duurzaam in te kopen. Door de Gouden Gids en het telefoonboek de deur uit te doen en zo minder papier te verbruiken. Of door de oplader van je mobieltje uit het stopcontact te halen”, zegt Michaela.

Michaela Hogenboom

Vroeg beginnen

Zij constateert ook dat betrokkenheid z'n tijd nodig heeft. "Jongeren zijn niet met duurzame handelingen opgevoed. Ik ken iemand die voortaan alleen biologische pindakaas in huis wilde halen. Zijn vader reageerde afhoudend: 'Die gezonde toestand hoeft van mij niet, we kopen alleen normale

"Het is best hip om duurzaam te handelen. Voor veel jongeren is groen denken en doen een hype geworden"

pindakaas'. Je moet dus vroeg beginnen met voorlichting over duurzaam leven. Integreer die in lespakketten voor de basisscholen. De eerste stap naar verandering is te weten wat er aan de hand is en waarom het nodig is die stap te zetten." Volgens Don hoeft het allemaal niet zo belerend. "We brengen duurzame ontwikkeling op ludieke manieren onder de aandacht. Zo gaan we dit jaar op het strand en in winkelcentra teenslippers in grote maten uitdelen. Ontvangers kunnen

Michaela en Don bieden conferentievoorzitter Gerda Verburg namens de Nederlandse jongeren het Position Paper aan

die op hun maat knippen. Daarmee brengen wij meteen hun Mondiale Voetafdruk ter sprake."

Geen duurzaam mobieltje

Het succes van duurzaam handelen heeft volgens het jonge stel ook te maken met het voorhanden zijn van alternatieven. Michaela: "Het is gemakkelijk om een keer de fiets te nemen in plaats van de auto. Maar wat doe je met je mobieltje? De IT-sector heeft vandaag de dag nog geen duurzame alternatieven. Dat maakt kiezen lastig. Je wilt aan de ene kant 'hip groen' zijn, maar ook niet 'achterlopen' met een verouderd model telefoon. Dat botst soms."

Volgens Don vraagt duurzaamheid een grote institutionele omslag, zeker bij de fabricage van producten. "Koop je nu een nieuwe auto, dan is die al veel zuiniger dan z'n voorgangers. Eigenlijk moet je niet kunnen kiezen. Op elk gebied moeten straks duurzame producten gewoon voorhanden zijn."

Meer informatie op:

www.dongerritsen.com
www.michaelahogenboom.com
www.jeugdraad.nl

Commissie

De VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling is in 1992 opgericht. Ze is verantwoordelijk voor de uitvoering van internationale afspraken op het gebied van mondiale duurzame ontwikkeling: Agenda 21, de Rio Declaration en het Johannesburg Plan of Implementation. De Commissie is onderdeel van de Economische en Sociale Raad en bestaat uit meer dan vijftig leden. Het bijzondere van deze VN-commissie is het spreekrecht van maatschappelijke groepen (zoals in de Agenda 21 is beoogd), waaronder jongeren. Na veel lobbywerk zijn de jongeren nu ook vertegenwoordigd op de VN-Klimaatop in Kopenhagen in 2009.

(advertentie)

Ervaar het ultieme fietsvakantiegevoel

Global Cyclist
CYCLING ADVENTURE TRAVELS

**Individuele fietsvakanties
en groepsfietsreizen
naar meer dan 40 bestemmingen**

- gedreven door passie en enthousiasme
- unieke eigen routes
- uitgewerkte routeboekjes + gps tracks
- samenwerking met Trees for Travel!

www.globalcyclist.com • T: 026 339 17 20

“Het boerenleven **dichtbij** de mensen
brengen is precies de bedoeling van
deze akker”

Zaaizaad in de boekenkast

"Leven betekent dat je ook het leven voelt van andere mensen. Dat je jezelf niet opsluit." Dat zegt Jan van Arragon (56 jaar). Hij noemt zichzelf stadsboer en woont in Zutphen, in een typische jaren zestig doorzonwoning. "Ik loop graag door de stad. Op het platteland zou ik vereenzamen. Daar kan ik wel één worden met de natuur, maar dat ben ik sowieso wel. Hier - Van Arragon wijst om zich heen - ben ik in contact met het leven in de stad."

TEKST: JUDITH KARS | FOTO'S: JUDITH KARS EN AB HAKEBOOM (DE STENTOR)

Hier, dat is de woonkamer van Jan van Arragon waar hij vertelt over zijn leven, dat in het teken staat van duurzaamheid, groenteteelt en gemeenschapszin. Sinds kort heeft hij een groenteakker in de stad waar mensen zelf groente kunnen oogsten.

De vele zakken zaaizaad op de eikenhouten vloer en in de boekenkast verraden zijn vak. Van Arragon heeft plantenveredeling gestudeerd aan de Landbouwhogeschool in Wageningen. Vervolgens gaf hij les aan een landbouwschool, tot hij samen met zijn gezin naar Zuid-Duitsland verhuisde. In de woonwerkgemeenschap 'Gut zum Leben' werd het fundament gelegd voor zijn huidige tuinbedrijf. "We woonden in grote huizenblokken van elk drie gezinnen. In totaal had de gemeenschap duizend hectare landbouwgrond en ik was verantwoordelijk voor twaalf hectare groenteteelt. Dat is pas echt leven; je doet alles met elkaar. Is er iemand extra nodig op de markt, dan sta je de volgende dag op de markt. Deze christelijke gemeenschap leeft vanuit de tien geboden. Voor hen betekent dit dat ze al het leven respecteren, dus ook het leven van de dieren. Zo hebben ze een plantaardige bemestingsmethode ontwikkeld voor hun akkers. In hun supermarkten verkopen ze alleen producten, die geproduceerd zijn zonder rooibouw of slavernij. Na twaalf jaar vond Van Arragon het tijd om te vertrekken. Hij vond een baan bij een biologisch zaadteeltbedrijf van een oude studiegenoot in Voorst

Stadsboer Jan van Arragon aan het werk op zijn akker

vlakbij Zutphen. Maar hij wilde het liefst een eigen bedrijf.

Twintig kilo bieten per marktdag

Sinds twee jaar heeft Van Arragon zijn eigen bedrijf 'Bioakker'. Op twee akkers van in totaal vier hectare teelt hij groente, een aantal kilometers buiten Zutphen. Daarnaast staat hij twee dagen per week op de markt met een biologische groentekraam. "Ik verkoop wel vijftien soorten sla. Wortelen, aardappelen en kleine groenten zoals pastinaken, groenlof, bieten. Mijn bieten lopen wonderwel: gemiddeld een kist van twintig kilo bieten op één marktdag. Hoe dat komt? "Groenten die ik lekker vind, verbouw ik, die verkoop ik, en die prijs ik de men-

sen aan," lacht hij. "Mijn buurman op de markt verkoopt hele kisten met sinaasappels. Daar heb ik weer niets mee. Ik ben echt voor lokale groenten. Alleen wanneer mijn land onvoldoende opbrengst heeft, koop ik groenten in. Bij telers uit de regio en anders van de groothandel. Ik weet precies welke groenten bij welke teler heerlijk zijn."

Zelf oogsten en afrekenen

Sinds 2009 heeft Jan van Arragon een derde akker: De Pluktuin. Aan de rand van de Zutphense binnenstad huurt hij 0,6 hectare land. Een stille plek in een waterwingebied, waar jarenlang pinksterbloemen, boterbloemen en vooral kamille ongestoord konden groeien. Een klant

mailt hem daarover: "Elke ochtend als we naar school fietsen, zien we dat er gewerkt is op de akker. De aarde omgeploegd, een tractor aan de rand van de akker. Een stukje boerenleven dicht bij de mensen! Voor onze oudste zoon is dit zo goed om te zien. We krijgen zin om een keer te komen kennismaken." Het boerenleven dichtbij de mensen brengen is precies de bedoeling van deze akker. Zutphenaren die lid worden van De Pluktuin, kunnen hier van mei tot en met oktober zelf hun groente oogsten. Wanneer ze maar willen. Kinderen ontdekken spelenderwijs hoe groente groeit. Voor hun ouders levert het een groot prijsvoordeel op: deze biologisch geteelde groenten zijn goedkoper dan de gangbare groenten in de supermarkt.

Van Arragon: "De klant neemt mij werk uit handen, door zelf te oogsten en af te rekenen. Wie zin heeft mag helpen met wieden. Thuisgekomen kunnen klanten hun vers geplukte groente zelf afrekenen via internet op een speciale website die je kunt vergelijken met een internetbank. Iedereen die meedoet, legt 100 euro

in. Zijn deze op, dan kun je opnieuw 100 euro storten. Aan het einde van het seizoen stort ik het teveel betaalde bedrag terug." In totaal verwacht Van Arragon honderd klanten te kunnen bedienen.

Altijd enthousiaste mensen

Het prijsvoordeel voor de klant is een van de belangrijkste redenen voor Van Arragon om dit project te beginnen. Een ander punt is de duurzaamheid. Samen erop vertrouwen dat zo'n eenvoudig systeem mogelijk is. "Wekelijks ontvangen mijn klanten een mailtje waarin ik vertel wanneer ik op de tuin ben om te poten of te zaaien, en wat er op de tuin staat. Veel van

mijn klanten ken ik van de markt. Daardoor zijn het ook betrokken klanten, want anders begin je zo'n systeem niet." Bang voor misbruik is Van Arragon niet: "Er zullen wel fouten worden gemaakt. Dat zij maar zo. Als ik ga controleren, faalt het systeem zeker, want dat is te bewerkelijk."

Een intensief bedrijf, maar Van Arragon zegt: "Zomers is het hard werken, maar in de winter heb ik tijd. En ik heb altijd enthousiaste mensen die meewerken. Aan de kraam en op het land. Ook bij dit nieuwe stuk helpt een aantal vrijwilligers om de grond gereed te maken."

Rentegroenten

De Pluktuin was voor Van Arragon aanleiding om te mechaniseren. Daarvoor moest hij ongeveer 10.000 euro lenen. Omdat de bank een rente vroeg van 10 procent en verlangde dat hij direct met aflossen begon, maakt Van Arragon gebruik van het pergolasysteem. In het pergolasysteem lenen klanten geld aan een bedrijf. Ieder

pergolabedrijf kent andere voorwaarden. Van Arragon bijvoorbeeld vroeg een aantal klanten of zij hem 500 euro wilden lenen in ruil voor 5 procent rente. Deze rente ontvangen zij in verse groenten, zogenaamde rentegroenten. De oorspronkelijke lening betaalt hij terug in euro's. Meer info over het pergolasysteem en de pluktuin: www.bioakker.nl

(advertentie)

AQUAMARIJN

De enige groene verf
die in alle kleuren leverbaar is

Aquamarijn is onderdeel van
U.P. Quality & Environment b.v.

Kijk voor verkooppunten op www.aquamarijn.com

De smaak van de zomer

Zomer... volop groentes, kleurrijk en vol smaak. In de kas van De Kleine Aarde staan ze er prachtig bij. Kom vooral zelf eens kijken en proeven.

Frisse zomerse soep met verse doperwtjes en verse munt

Deze soep kun je zowel warm als koud serveren.

Voor 4 personen heb je nodig:

- > 50 gram **sjalotten**, fijngesneden
- > 450 à 500 gram **verse doperwtjes** (zonder peul)
- > 25 gram afgeriste en fijngemaakte **tijm**
- > scheutje **sojaroom** en scheutje voor de garnering (eventueel)
- > 25 gram **verse munt** en eventueel **eetbare bloemen** voor de garnering
- > **zout** en versgemalen **peper**

Bereiding:

Breng in een pan 8,5 deciliter water aan de kook en voeg de sjalotten, de doperwtjes, tijm en eventueel de room toe. Laat alles 8-10 min zachtjes koken, tot de erwten volledig gaar zijn. Breng op smaak met (kruiden)zout en peper.

Serveer je de soep warm, verwarm hem dan opnieuw in de pan en maak hem op smaak met munt, zout en peper. Serveer je de soep koud, roer dan de munt erdoor, laat hem afkoelen en zet hem minstens 2 uur in de koelkast. Serveer de soep in kommen en schep in elke kom eventueel een beetje sojaroom en geeft het geheel een slag van de pepermolen.

Je kunt de soep met de verse muntblaadjes afgarnen. Eventueel een mooie eetbare bloem erbij, zoals bijvoorbeeld Oost-Indische kers. Dat geeft deze frisse soep meteen een feestelijk, kleurrijk en zomers tintje.

COLUMN

Romke van de Kaa • Auteur en ex-kweker

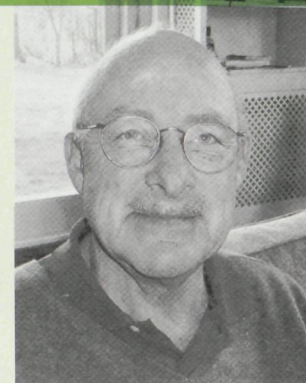
Duurzaam

Weet u wat duurzaam is? Vroeger dacht ik dat ik het wist, maar zo langzamerhand begin ik te twijfelen. Duurzaam was de vulpen waar je vroeger mee schreef en die je niet zoals een ballpoint na een paar maanden weg hoefde te gooien. En duurzaam waren de onverslijtbare winterjassen die kinderen droegen en die aan jongere broertjes of zusjes werden doorgegeven als ze te klein geworden waren. Maar nu? Ik weet het niet meer. Politici en reclamemakers hebben het woord gekaapt en zo langzamerhand raakt het zo uitgehold dat je je er weinig meer bij kunt voorstellen. Wat moet ik voor ogen hebben bij een 'duurzaam Nederland'? Een land dat minstens drie generaties meegaat? En bij een 'duurzame vliegreis'? Een vliegreis waarbij de passagiers zelf de energie voor de vlucht opwekken? Het woord 'duurzaam' is in een jaar tijd volledig versleten en stelt nu helemaal niets meer voor.

Dat is jammer, want ik wilde het nu juist hebben over duurzaam tuinieren. Over de tuin bestaan nogal wat misverstanden en misplaatste verwachtingen. Veel mensen lijken niet in de gaten te hebben dat een tuin is als een

huwelijk: hoe meer je erin stopt, hoe meer je er ook uit kunt halen. Deze fundamentele wet is niet aan iedereen bekend. Daarom loopt een op de drie huwelijken stuk en wordt ook de tuin in evenveel gevallen als een probleem gezien in plaats van een bron van vreugde.

Maar nu kan ik wel een vertoog gaan houden over de duurzame tuin, en over de kringloop van de materie, en over het maken van compost, maar wat heeft dat voor zin als handige verkopers allang met 'duurzaam' aan de haal zijn gegaan. Nog even, en er komen duurzame slakkenkorrels op de markt en binnenkort kunnen we de luizen in de rozen duurzaam doodspuiten. En bakken we duurzame koteletten in onze duurzame partytent op ons duurzame buitenfornuis.

EM: EFFECTIEVE MICRO-ORGANISMEN

Méér dan goede bacteriën alleen!

Nieuw:

Het boek waar aan de hand van vele voorbeelden de werking van EM wordt uitgelegd.

Bestel nu via

info@em-natuurlijk-actief.com
of
0561 430 824

Bespaar energie

Daglicht in huis

Solatube® daglicht
vakkundig bij u thuis
geïnstalleerd.

www.powerdaylight.nl

POWER DAYLIGHT

N E X T GENERATION BAYLIS ECO POWER

Van de ontwerper Trevor Baylis, de uitvinder van de opwindradio. Nu de opvolger, de EKO MINI RADIO. Compleet met zaklamp en nachtlucht. Compact, shock-proof & spatwaterdicht. Oplaadfunctie mobiele telefoon.

Oplaadbaar met de hand via de zon of de computer.

NU € 37,50 franko thuis

Te bestellen bij www.ekolifestyle.nl:
Of bel 0516-471202 – email info@gizmolink.nl

- WWW.EKOLIFESTYLE.NL -

VEGA-LIFE

Ethisch verantwoorde, duurzame, biologische,
fair trade en diervriendelijke producten

Blauwburgwal 13, Amsterdam

op 10 minuten lopen van het Centraal Station

www.vega-life.nl

Doen en Laten

Overwegingen van een vleesverlater

Je kunt veel doen of laten om je Mondiale Voetafdruk te verkleinen, van een zonneboiler aanschaffen tot aan een groentetuin nemen. In deze rubriek met tips voor de consument deze keer een gesprek met architect Rik Smets, die het vlees verliet.

Niet zo lang geleden stonden de kranten nog vol van twee wel heel bijzondere vleesverlaters. Het kersverse hondje van president Obama is dol op tomaten en de Britse kat Dante kiest uitsluitend voor meloen, broccoli en spruitjes. Deze 'vegakat' trekt zijn neus op voor een visje en stelt wetenschappers voor een raadsel... Als viervoeters het kunnen, dan moet het voor de verlichte homo sapiens toch haalbaar zijn voors en vooral de tegens van een opgeschroefde vleesconsumptie af te wegen?

Voor architect Rik Smets was de film 'Meat, the truth' de eyeopener: "Die film bracht de oplossing die ik zocht na 'An Inconvenient Truth' van Al Gore." Dierenwelzijn, ontbossing voor de soja-veevoer-productie en duizenden liters water voor één lapje biefstuk deden de deur dicht.

Hij is nu, na een half jaar minderen, een half jaar echt zonder vlees. Afgezien van een verblijf in Amerika, want daar hoeft je als vegetariër nog niet aan te komen.

De positieve effecten voor Rick zijn legio: "Ik voel me veel fitter, heb meer energie. Ik ben lichter geworden en ook in het algemeen veel bewuster gaan eten. Ik let veel meer op kwaliteit en kies ook meer voor biologische groenten. Laatst kwam mijn vriendin met een toetje van soja aanzetten. Jaren geleden zou ik daar nooit aan begonnen zijn, maar ik doe het voor het milieu en de Footprint van zuivel is enorm."

De kookclub waar Rick lid van was heeft hij ook verlaten: "Die was helemaal Frans georiënteerd, dus het zou hypocriet geweest zijn om daar aan tafel te blijven zitten. Maar ik ga een nieuwe club oprichten en denk dat ik wel een paar leden van die vleesclub kan meekrijgen." In zijn omgeving waren de reacties positief en kreeg hij vegetarische kookboeken cadeau. "Ik hield al van koken en je ontdekt steeds nieuwe mogelijkheden."

Zoals tijdens een maand in India voor vakantie, waar de koe veel minder heilig bleek dan gedacht: "Ze eten daar best veel beef, maar altijd nog stukken minder dan hier. India is zeker klimaatbewust. Ik heb nog nooit zoveel spaarlampen bij elkaar gezien."

Ook in zijn werk als architect ziet hij een duidelijke, duurzame trend. "Twintig jaar geleden leerden we al over isoleren, warmte-terugwinning en een energieneutraal huis, nu is het zover. Ons kantoor in Blaricum heeft een warmtepomp, waarmee we 80% van de stookkosten besparen. Dat zal de komende jaren veel en veel sneller gaan. Het wordt steeds goedkoper en rendabeler."

Met zijn architectenbureau probeert hij zijn klanten in die richting te masseren. "We zitten in het Gooi en onze clientèle is best op luxe gericht, maar ook een beetje extrovert. Als je in Blaricum woont, wil je laten zien dat je erbij hoort, dat je actief in het leven staat en iets over hebt voor de planeet. Als je dan ook nog voorgerekend krijgt dat zo'n systeem zich binnen zeven à tien jaar terugverdient, dan is het meestal snel bekeken." Toch zit de angst voor kinderziektes nog wel diep: "Meestal gaat het vlotter als klanten bijvoorbeeld bij vrienden gezien hebben dat het echt werkt. Mensen

zijn toch behoudend, ze kopen het liefst een zeilboot met witte zeilen."

Voor Rick Smets is het roer in ieder geval duidelijk om, op alle fronten: "Ik heb besloten om te stoppen met skydiven. Dat is een energieverslindende sport, vier keer per dag met een vliegtuig opstijgen naar vier kilometer hoogte... Ik ga nu kitesurfen, dat is een factor 100 milieuvriendelijker!"

Of hij uiteindelijk als veganist zal eindigen weet Rik nog niet. "Als ik in dit tempo doorga denk ik wel!"

- zomerweken flowforms of natuurwezens

Laat je inspireren door de elementen en geniet van rust en ruimte.

onze opleidingen:

- opleiding tot natuurvoedingskundige (3 jr)
Op een eigentijdse manier werken aan gezondheid. 20 dagen per jaar vanaf september 2009 op woensdag of vrijdag.
- opleiding tot tuintherapeut (2 jr)
Mensen begeleiden met buiten-werk als instrument. Wekelijks op dinsdag vanaf september 2009.
- opleiding BD-Landbouw (2 jr)
Via duurzame landbouw vitale voeding produceren. 10 blokken van 3 dagen vanaf september 2009.

Open dag op 5 september voor alle opleidingen en cursussen.

Kijk voor meer info op www.kraaybeekerhof.nl

VEERDONK + MULDER

GOED IN DUURZAAM VERBOUW-EN RESTAURATIEWERK

www.veerdonk-mulder.nl

Nijmegen T 024-3222925 E kantoor@veerdonk-mulder.nl

de **Buiten Bezig** dag
op zondag **6 september**
landgoed mensinge in **Roden**

informatie en producten

planten, struiken, (fruit)bomen, duurzaam bouwen, zonne- en windenergie, kunst en architectuur, producten van hout, gereedschap en machines, natuur- en landschapsorganisaties, biologische waren, ezels, kippen en geiten
ico-jeugd symfonie orkest, ierse muziek
ecologische catering, poffertjes, kinderactiviteiten

prettig praktisch
www.buitenbezig.nl

Duurzame Energie

Zonne- collectoren en PV panelen
compleet met toebehoren voor de doe-het-zelf markt

Renitech
Raaij-Blaauw
Wagermakersweg 35
3920 Lommel
Belgie
www.renitech.be

Renitech
LTM-weg 42
6412BP Heerlen
www.renitech.nl

Tel +31 (0) 464432950
Tel +32 (0) 473 530964

Heilige Koe

Panir, een heerlijke vleesvervanger nu ook van schapenmelk!

- is een unieke kaassoort gemaakt van biologische melk en citroenzuur.
- smelt niet en kan worden gebakken, gefrituurd of gegrild.
- heeft een romige en neutrale smaak, kinderen zijn er gek op.
- is zuiver, voedzaam en makkelijk te bereiden.

panir van koemelk

panir van schapenmelk

Te koop bij uw natuurvoedingswinkel.

Zie ook www.panir.nl voor recepten.

Advies verkoopprijs Ca. 250 gram Heilige Koe naturel € 2,80

Heilige Schaaap € 3,98 en Heilige Koe Italiaanse kruiden € 3,00

Oratie over de Voetafdruk

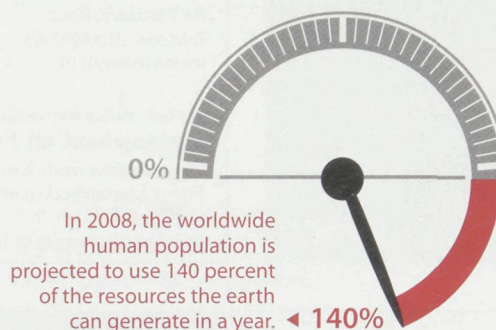
Wereldwijd zijn er al aardig wat hoogleraren, en ook vele wat minder hoge leraren, die de Voetafdruk in hun werk gebruiken. In maart kwam er een Nederlandse professor bij. De Kleine Aarde kreeg een uitnodiging voor het bijwonen van de oratie van de heer mr. G.A. Biezeveld, die op 31 maart hoogleraar Milieurecht werd aan de Rijksuniversiteit Groningen. De titel van zijn oratie luidt: 'Onze ecologische Voetafdruk. Hoe het milieurecht kan helpen die te verkleinen'. Tijdens de oratie werden alle toehoorders in de volle senaatsaal aangeraden ook eens hun eigen Voetafdruk te meten. Professor Biezeveld werkte bij het ministerie van VROM en werd daarna rechter in Den Haag.

Ook Footprint-labels in Japan

Na Engeland is nu ook Japan gestart met Footprint-labels op producten. Was in Engeland de supermarktketen Tesco de initiatiefnemer, in Japan heeft het ministerie van Economie, Handel en Industrie het Carbon Footprint Program opgezet, zodat de kopers de klimaateffecten van diverse producten kunnen vergelijken en bedrijven gestimuleerd worden om producten met een kleinere Voetafdruk te maken. Op een grote Eco-Products Exhibition in december 2008 werden de eerste vijftig producten van ongeveer dertig bedrijven aan het publiek getoond. Het gaat om de Klimaat-voetafdruk, waarbij de klimaatgassen uit de hele keten worden gemeten. Meer informatie op: www.meti.go.jp/english/carbon_footprint

Earth Overshoot Day 2009 op 25 september

Voor het eerst valt de datum van Earth Overshoot Day niet eerder, maar 2 dagen later dan vorig jaar: op 25 september. Dat komt vooral door de economische recessie, waardoor de mondiale consumptie enigszins is gedaald, ondanks de verdere bevolkingsgroei. De berekening is gemaakt door het Global Footprint

Above this line is 100% of the natural resources the earth has the capacity to create in 2008.

Earth Overshoot Day 2009: de teller slaat dit jaar door naar 1,4 aarde! (Bron: GFN, Californië, USA)

Network in Californië, USA. Het gaat om de dag waarop we voor dit jaar de natuurlijke productie hebben opgesoupeerd, die de aarde duurzaam kan opbrengen. De rest van het jaar snoepen we van het natuurlijk kapitaal. Als we dat blijven doen, dan daalt natuurlijk ook de rente steeds verder, en daarmee de productiemogelijkheden. De mondiale overshoot is al opgelopen tot ongeveer 40%, ofwel we gebruiken nu samen 1,4 aarde. Meer info op www.footprintnetwork.org

Reizen op grote voet berekend

Het totaal van de vakanties van Nederlanders zorgt voor bijna net zoveel uitstoot van kooldioxide als de hele Nederlandse chemische industrie gedurende een jaar. En – heel opmerkelijk – 15% van de vakanties levert zelfs een lagere milieubelasting op dan thuis blijven. Dit zijn enkele gegevens uit het rapport 'Reizen op grote voet' van NHTV internationaal hoger onderwijs Breda en NRIT Onderzoek. Het is het eerste gedetailleerde overzicht van de milieubelasting – uitgedrukt in de ecologische Voetafdruk en de Carbon Footprint – van zowel binnenlandse als internationale vakanties van de Nederlanders. De digitale uitgave is te downloaden op: www.cstt.nl en op: www.nhtv.nl > Kennis > NHTV Publicaties > Expertise Series > Deel 6

Spanje gebruikt de Watervoetafdruk

Spanje is het eerste land dat de Watervoetafdruk heeft opgenomen in het overheidsbeleid. Het ministerie van Milieu kan het model goed gebruiken om haar rapportage te kunnen maken

voor de Europese Commissie, die alle landen in 2009 moeten inleveren, in het kader van de Water Framework Directive. De belangstelling voor de Watervoetafdruk is in Spanje groot, zowel in de kringen van de overheid als in het onderzoeksveld. Daarom heeft het Water Footprint Network een speciale Spaanse site gemaakt, waar ook de Spaanse publicaties te vinden zijn: www.huellahidrica.org

Monitor Duurzaam Nederland mist Voetafdruk

In februari kwam de lang verwachte eerste Monitor Duurzaam Nederland uit, gemaakt in opdracht van het kabinet door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de drie planbureaus CPB, PBL en SCP.

Ondanks uitgebreid gemotiveerde verzoeken van de Werkgroep Voetafdruk Nederland aan de ministers Cramer en Koenders en de makers van de Monitor, is de Voetafdruk niet opgenomen. Ook het mondiale verdelingsvraagstuk ontbreekt. Wel zijn diverse leefbaarheids-indicatoren gebruikt, waardoor het zicht op echte duurzaamheid mistig is geworden, en de overall-conclusie geen gevoel van grote urgentie geeft.

De Monitor Duurzaam Nederland 2009 is uitgegeven door het CBS en kan worden gedownload van www.cbs.nl > zoeken

Meer nieuws staat op: www.voetenbank.nl

DE NIEUWE KEUKEN ...

Natuurlijke materialen, energiezuinige apparatuur, oerdegelijk vakmanschap. Ontworpen en uitgevoerd volgens uw **eigen** wensen.

Bernhagen® Natuurkeukens

Tel. (030) 691 25 28
info@natuurkeukens.nl
www.natuurkeukens.nl

... NATUURLIJK MOOI

Gevlochten wilgentenen tuinschermen

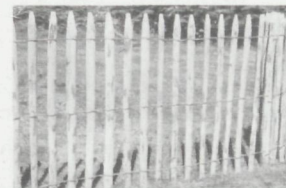
de vlechterij

De Vlechterij, Zeist
Telefoon: 030-6995005
www.vlechterij.nl

Elke gewenste afmeting vanaf 10 m² bij u thuis precies op maat gevlochten.
Tevens levering van wilgentenen mogelijk.

Nu ook: natuurvriendelijk geteeld **kastanjehout uit Frankrijk:**

Diverse maten ronde kastanjepalen
Franse kastanjehekken in diverse hoogten en latafstanden.
Prijzlijst op aanvraag of kijk op onze site.

EKOGRAS DAKBEGROEIING

Tel. 0418 - 512927 - Fax 0418- 515 277

www.ekogras.com

Tevens leverbaar als **DOE-HET-ZELF** pakket

AURO

NATUURVERVEN
Website: www.auro.nl
E-mail: info@farvocolour.com
T. 0511 42 56 28
F. 0511 42 13 96
Moarrewei 22
9104 LA Damwoude

sta op natuur

Auro producten worden mede mogelijk gemaakt door zonlicht, natuurlijke grondstoffen, inzet en enthousiasme van de makers en leveranciers.

NIEUW: EUROPA SPECIAL V.A. 19,- P.P.

- > Amsterdam – Praag / Wenen / Milaan / Kopenhagen / Warschau
directe nachttrein enkele reis + fietsreservering v.a. 29,- pp
- > Kinderen t/m 14 jaar **gratis** mee naar o.a. Italië, Duitsland en Zwitserland
- > Tickets naar/van meer dan **55.000 bestemmingen**
- > Amsterdam – Peking, 1 x overstappen, v.a. 685,- p.p.
- > Treinrondreis Zwitserse Panorama's v.a. 695,- p.p.

TREINTICKETS – TREINVAKANTIES – TREINRONDEIZEN – AUTOTREINEN – TREIN & FIETS

TREINREISWINKEL

SINGEL 393 – AMSTERDAM (BIJ HET SPUI)
BREESTRAAT 57 – LEIDEN – 071 513 70 08

WWW.TREINREISWINKEL.NL

De andere homeopathie opleiding

Beroepsopleiding tot klassiek homeopaat
Wil je weten wat onze opleiding zo anders maakt? Kijk op onze website:
www.kentcollege.nl

Aanvang nieuwe studiejaar: 28-08-2009

J.T.Kentcollege v.d. Duijn van Maasdamstraat 1, 7942 AT Meppel 0522-247700

Spiritueel met beide benen op de grond

Wat is dat, duurzaam?

De wereld staat bol van controverse. Denk je de kern van de zaak te pakken te hebben, de zin van de onzin gescheiden, denk je duurzaam en bewust te leven... blijkt de waarheid in een ander daglicht te staan! In deze rubriek proberen we nader tot de essentie te komen. We schijnen ons licht op de zaak en nodigen de lezer uit met ons mee te denken.

Kijk op kunstlicht

Spaarlampen, tl-buizen, peertjes, LED-tl, halogeen, gewone LED ... Mogelijkheden te over om ons leven te belichten.

Hoe duurzaam zijn deze opties; is LED nu beter dan de spaarlamp en in hoeverre is de gloeilamp uitgedoofd? De LED en spaarlamp lijken het te winnen, maar hoe zit het met de afvalproblematiek en sluipverbruik?

Afscheid van het peertje

Dat het peertje meer warmte produceert dan licht is inmiddels wel bekend. Het rendement is slechts 5%. Tezamen met een gemiddelde levensduur van een jaar is dit reden om de gloeilamp vanaf 2012 te verbieden. Hiertoe heeft de Europese Commissie onlangs besloten. Omdat er nog heel wat gloeilampen in omloop zijn, kan met de uitfasering een wereldwijde besparing van 40% in de energiekosten gerealiseerd worden en maar liefst een half miljard ton CO₂.

LED, het nieuwe lichtwonder?

Volgens Hans van Dijk van Milieu Centraal wint de LED (light emitting diode) het meestal van de gloeilamp. Maar niet altijd! 'Voor bepaalde hoeveelheden stroom is de output onvoldoende. De lichtopbrengst en het echte verbruik van de LED-lamp, zoals op de verpakking staat vermeld, blijkt niet altijd de juiste informatie! De lichtopbrengst van LED blijkt soms aanzienlijk lager dan de door producenten opgegeven waarden en er is nogal wat variatie (zie tabel). Bovendien zijn claims over het aantal beloofde branduren niet bewezen', aldus VSL (Van Swinden Laboratorium, het metrologisch instituut van Nederland) in haar onderzoek naar de actualiteit in de LED-markt. Lampen die verbonden zijn met het elektriciteitsnetwerk blijken vervuiling te veroorzaken. Oorzaak is de levering van het zogenoemde sluipverbruik door energiebedrijven om spanningsverschillen op het net te compenseren. Sommige LED's verbruiken hiervan substantieel meer dan anderen, oftewel er zijn lampen op de markt met een hoger verbruik dan staat

aangegeven als gevolg van toepassing van verouderde technologie. Een keurmerk voor LED is daarom aan te bevelen.

Goedkoop is een LED niet. Met een factor 100 duurder dan tl is dit dan ook een belangrijk nadeel voor de particuliere markt.

De ultieme vraag of LED duurzamer is dan een spaarlamp is vooralsnog niet te beantwoorden. Hoewel LED-verlichting de potentie heeft als beoogd opvolger van de gloei- en spaarlamp, zal de technologie nog een flinke slag moeten maken opdat ook alle LED's 'sluipverbruikproof' zijn.

Topper aan de horizon?

De spaarlamp is bejubeld om haar duurzaamheidskenmerken, toch blijkt ze tegen te vallen...De Consumentenbond laat een kritische noot horen over de veel geprezen spaarlamp. Het merendeel van de lampen haalt de voorgespiegelde levensduur en lichtopbrengst niet en identieke spaarlampen wisselen zelfs sterk van kwaliteit.

De lichtopbrengst varieert van 17 tot 65 lumen/Watt voor de spaarlamp, maar is nog altijd hoger dan die van het peertje: 5 tot 15 lumen/Watt. Bovendien vergt de productie van de spaarlamp vijf keer zoveel energie als het maken van het peertje. Wat telt is het lage energieverbruik tijdens de levenscyclus (zie tabel). In tegenstelling tot de gloeilamp is de spaarlamp een elektronisch apparaat dat na afdanken en bij beschadiging bij het chemisch afval hoort vanwege haar kwikbestanddelen. Dat grote hoeveelheden kwik mogelijkwerijs vrijkomen bij inzamelpunten is door TNO ontkracht. Mits goed wordt geventileerd bij inzamelpunten en het opruimen adequaat gebeurt direct na beschadiging, is er volgens TNO niets aan de hand.

Trends en ontwikkelingen

Op dit moment bevinden we ons tussen de volledige toepassing van gloei- naar

spaarlamp naar LED. Losse halogeenlampen worden nu ook verboden in Europa, aldus Hans van Dijk. 'De lamp is minder zuinig dan de spaarlamp en LED, en transformatoren van halogeenlampen verbruiken continue stroom (zie tabel).'
De verkrijgbaarheid van dimmers en 'sfeer-spaarlampen' verhoogt de populariteit van het

Eigenschappen van de verschillende lamptypen voor huishoudelijke verlichting:

Type lamp	Gloeilamp	Halogeenlamp	Spaarlamp	tl-lamp	LED-lamp
Energiegebruik en efficiëntie*	Hoog; Efficiëntie: 5 tot 15 lumen per Watt	Hoog; Efficiëntie: 8 tot 22 lumen per Watt	Laag; Efficiëntie: 17 tot 65 lumen per Watt	Laag; Efficiëntie: 20 tot 70 lumen per Watt	Laag, maar soms ook zeer lage lichtopbrengst; Efficiëntie: 10 tot 85 lumen per Watt
Levensduur in branduren	Kort: 1.000	Kort: 2.000 - 4.000	Redelijk lang: 3.000 - 15.000	Lang: 10.000 - 40.000	Zeer lang: 35.000 - 50.000
Aanschafkosten	€ 0,50 tot € 4,-	€ 1,- tot € 7,-	€ 3,- tot € 20,-	€ 2,- tot € 20,-	€ 5,- tot € 40,-
Gebruikskosten per jaar**	€ 4,80	€ 3,50 tot € 4,00	€ 1,00 tot € 1,25	€ 0,95 tot € 1,20	€ 0,50 tot € 1,80
Schadelijke stoffen	Geen	Geen	Kwik	Kwik	Geen

* Efficiëntie is de lichtopbrengst per Watt vermogen. Hoe hoger de efficiëntie, hoe meer van de gebruikte energie wordt omgezet in licht.

** Gebruikskosten zijn berekend bij 1,5 branduren per dag van het betreffende lamptype met een lichtopbrengst vergelijkbaar met een 40W gloeilamp

bron: www.milieucentraal.nl

gebruik in huishoudens. LED's verschijnen bovendien steeds meer in gewone fitting, zelfs als tl-buis (LED-tl), hetgeen de inzetbaarheid verbreedt.

Philips is grote innovator op dit gebied. Binnenkort verschijnt zelfs een nieuw type lamp voor thuis: de oled. 'Sfeervoller dan LED's, bijna onverwoestbaar en in iedere kleur te maken. Daardoor zijn ze ideaal als sfeerverlichting. De lichtopbrengst is voorlopig te gering om erbij te kunnen werken, maar verlichting wordt 'fashion'...' aldus Allard Bijlsma, directeur consumentenvoorlichting bij Philips.

Dynamisch licht is een andere trend. Dit is licht dat gedurende de dag verandert van warm naar koel licht, overeenkomstig de behoefte; bijvoorbeeld tijdens de lunch op kantoor een warm licht en in de middag als oppepper helder licht. De dynamische verlichting werkt op basis van tl-buizen.

De stad Groningen experimenteert met 'dynadimmers' voor reguliere straatlantaarns, waardoor het stroomverbruik is gedaald en lampen langer meegaan. Deze techniek concurreert met de invoering van LED's. De terugverdientijd van dynadimmers is vijf tot

tien jaar, tegen achttien tot twintig jaar voor straat-LED's.

De overgang van gloeilamp naar nieuwe modellen brengt nieuwe mogelijkheden. Zo heeft Marieke Staps, ontwerpster in Tilburg, een lamp ontworpen die werkt op modder. Het metabolisme van het biologisch leven creëert genoeg energie om een LED-lamp te ontbranden. De modder bevat koper en zink en heeft zo nu en dan water nodig. Potgrond en aarde werken hiervoor allebei. De techniek is niet nieuw. Het werd in 1840 door een Amerikaan bedacht.

TIPS

- Deel de sterkte van de gloeilamp door vier om de juiste sterkte voor de spaarlamp te achterhalen en deel het vervolgens door drie voor LED-sterkte. Bijvoorbeeld een gloeilamp van 60 Watt kun je vervangen door een spaarlamp van 15 Watt en een LED van 6 Watt.
- Vervang eerst de lampen die veel worden gebruikt met een hoge lichtintensiteit.
- De keuze van de verlichting is contextafhankelijk: veel aan/uit, bijvoorbeeld op het toilet? Kies LED.
- Laat de lamp niet langer branden omdat het een spaarlamp is!

Bronnen

Technisch Weekblad:
www.technischweekblad.nl

Het rapport van VSL is te vinden op:
www.vsl.nl/files/VSL_meetrapport_OpgeLED_minder_opbrengst_dan_verwacht_31_maart_2009.pdf

De Volkskrant, 27-04-2009, 22-4-2009,
4-4-2009, 25-3-2009, 1-10-2008, 31-5-2008

TNO rapport: www.lightrec.nl/gfx/uploaded/File/2008/Persberichten/Rapport%20LightRec%20151208.pdf

Op ontdekkingsreis met de Duurzame (w)aardekaart!

Binnenkort neemt De Kleine Aarde consumenten mee op ontdekkingsreis met de Duurzame (w)aardekaart door een wereld van duurzame producten. Bedrijven kunnen hun product nu al gratis aanmelden!

Van alle gangbare producten is inmiddels wel een duurzame variant beschikbaar, van 'Bed and Breakfast', hippe tas van gerecyclede materialen tot biologische cosmetica.

Uit onderzoek blijkt dat onbekendheid de grootste drempel is voor consumenten om daadwerkelijk te kiezen voor duurzame producten. De Duurzame (w)aardekaart laat consumenten via aanbiedingen kennismaken met mooie, eigentijdse en duurzame producten.

Gratis meedoen met jouw product?

De kaart en de bijbehorende website zijn volop in ontwikkeling. Je kunt jouw product alvast aanmelden. Deelname is gratis. Wil je je aanmelden of meer informatie? Neem dan contact met ons op via 0411 - 68 49 21 en vraag naar Cecile van Hezik.

(advertentie)

TerraSana introduceert

Barnhard Bodywear

For men and women

Bio Cotton

NIEUW

Bewust beter!

Design, comfort en een perfecte pasvorm. Met Barnhard Bodywear zorg je niet alleen goed voor jezelf, maar ook voor het milieu. De nieuwe ondergoedcollectie van TerraSana is gemaakt van 100% biologisch katoen en wordt op een sociaal verantwoorde manier geproduceerd, zonder bestrijdingsmiddelen. Door bewust te kiezen, is Barnhard Bodywear bewust beter.

www.barnhardbodywear.com

Terrasjes pakken in de Meinweg

Geologische breuklijnen en terrassen, heide en bos, beekjes en vennen, adders en wilde zwijnen; de Meinweg heeft een buitengewoon veelzijdig karakter. Een wandeling door dit relatief onbekende Nationale Park voelt als een uitstapje naar het buitenland.

TEKST EN FOTO'S: FLIP VAN DOORN | ILLUSTRATIE: ROLF WEIJBURG

Van het Noord-Limburgse Milsbeek tot de stad Roermond loopt de Nederlands-Duitse grens over een lengte van ruim zeventig kilometer parallel aan de Maas. Tussen Venlo en Roermond is de landsgrens bovendien meer dan een rijtje palen. De beboste, hoger gelegen terrassen langs de Maas liggen op Duits grondgebied, de laaggelegen landbouwgronden zijn Nederlands. Ten zuidoosten van Roermond verandert dat beeld. Hier buigt de grens scherp in oostelijke richting af. Het lijkt net of Nederland een hap uit Duitsland neemt. Een Nationaal Park beslaat het grootste gedeelte van die hap. Geheel in overeenstemming met het karakter van het landschap, doet ook de naam van het gebied Duits aan. De Meinweg is het meest buitenlandse Nationale Park van Nederland.

Plateaus

De Meinweg mag dan een relatief onbekend stukje Nederland zijn, aan het Bezoekerscentrum zal dat niet liggen. Vanuit het naastgelegen veld steekt het organische dak vol mossen en vetplanten in een uitnodigende punt omhoog. Wie er nietsvermoedend langs komt, zal zich ongetwijfeld afvragen wat zich onder die bijzondere constructie afspeelt. Vlaggen van Staatsbosbeheer geven een eerste hint. De expositie binnen is net zo opgebouwd als het terrassenlandschap in het park en bestaat uit vier plateaus. Hoe dit gebied is ontstaan, welke planten en dieren er leven; het centrum geeft alle informatie die de bezoeker mag ver-

wachten. Daarnaast zijn er de lekkerste streekproducten te koop. En het is ook nog eens een mooi begin- en eindpunt van een wandeling.

Op de Erven

Velden vol courgettes, asperges en mais, afgewisseld met stroken rode, gele en roze sierbloemen begeleiden de wandelaars tijdens het eerste deel van de route. Een korte aanloop, want het Bezoekerscentrum ligt even buiten het Nationaal Park. Aan de bosrand ligt meteen de Peelrandbreuk en begint het volgende terras. Langs de Peelrandbreuk vond in april 1992 de zwaarste geregistreerde aardbeving van Nederland plaats, die vooral in Roermond en omgeving veel schade veroorzaakte. Hier kruist het pad de spoorlijn en gaat even gelijk op met de weg die het gebied zijn naam gaf; de Meinweg. Aan het begin van het pad De Lange Luier heeft het terrein een opmerkelijk ritme. In smalle, rechte stroken wisselen bos, grasland en heide elkaar af. Dit is 'Op de Erven' het gedeelte dat twee eeuwen geleden in cultuur is gebracht en waar een dorp had moeten verrijzen. Aan de overkant van de Meinweg heeft het terrein nog de kenmerken van de woeste gronden. Te midden van de bloeiende heidestruiken ligt een kleine poel waar sporen verraden dat allerlei dieren er komen drinken. De verderop gelegen Rolvennen vormen voor wandelende mensen een mooi punt voor een pauze; pal erachter begint het volgende terras met een scherpe en metershoge breuklijn.

Verboden voor fietsers

De zandpaden rond de Herkenboscherheide zijn verboden voor fietsers. Dat heeft alles te maken met de adders, die vooral in voor- en najaar het warme zand graag gebruiken voor een zonnebad. Omdat het risico te groot is dat de slangen niet tijdig weg kunnen schieten wanneer er een fiets aankomt, zijn tweewielers uit het hele heidegebied verbannen. Wandelaars hebben soms het geluk op een adder te stuiten. In ieder geval zijn de sporen van de slangen in het mulle zand duidelijk te herkennen. Een andere opmerkelijke bewoner van de Meinweg is het wilde zwijn. Waar adders in Nederland nog op een aantal plekken voorkomen, zijn er

Vlinders kijken

Vlinders zijn koudbloedige dieren en daarom echte zonzonbidders: vlinders kijken is dus een typische mooiweeractiviteit. Op zonnige, zomerse dagen kan je allerlei soorten tegenkomen. Om de vlinders in Nederland te beschermen, is De Vlinderstichting al meer dan 25 jaar bezig met het verzamelen van gegevens.

TEKST: INEKE KOOPMANS | FOTO'S: HENK BOSMA EN KARS VELING

Om uitspraak te kunnen doen over de toestand van de vlinders in Nederland, zijn gegevens over de soorten nodig. Verspreid over heel Nederland zijn daarom routes uitgezet, waarop vele duizenden vrijwilligers op dezelfde manier vlinders tellen. Dankzij de inzet van die vrijwilligers kunnen we zien hoe het gaat met onze vlinders. Helaas is dat niet zo positief. Uit de resultaten van de tellingen in 2008 bleek dat dit jaar een van de slechtste jaren sinds het begin van de tellingen was.

Nog nooit werden er op de routes zo weinig vlinders gezien. Niet alleen de zeldzame soorten, maar ook de bekende Dagpauwoog en

Ci-
troen-
vlinder
hebben het
moeilijk.

Het is verleidelijk om de achteruitgang te wijten aan de slechte zomers. Toch gaat dat niet op. Het zijn waarschijnlijk juist de warme winters waar onze vlinders niet tegen kunnen.

Soorten die als vlinder overwinteren, kunnen een normale koude winter goed overleven. Kou kunnen ze prima hebben, maar in te warme winters krijgen ze zware klappen. Als er in december al perioden zijn met achttien graden Celsius en een zonnetje, dan worden de vlinders weer actief. Ze moeten veel energie besteden om weer uit hun winterslaap te ontwaken. Tegen de tijd dat ze daar klaar mee zijn is het mooie weer over en moeten ze weer terug in winterrust. Als dit zich twee of driemaal herhaalt zijn ze halverwege de winter al uitgeput en sterven.

Waarschijnlijk is dit een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de Dagpauwoog en de Kleine Vos. Vergeleken met 1995 hebben we nog maar 10% van deze vlinders over.

Gelukkig is er een aantal soorten waarmee het wel goed gaat, waaronder de Gehakkelde Aurelia, het Boomblauwtje, het Groentje, de Eikenpage en de

Koninginnepage. Deze laatste soort werd vroeger alleen af en toe in Zuid-Limburg werd waargenomen, maar kun je tegenwoordig in het zuiden eigenlijk overal wel zien.

Een uitnodiging in de tuin

Vlinders vliegen niet alleen in natuurgebieden, maar ook in plantsoenen, bermen en tuinen. Door uw omgeving vlindervriendelijk in te richten kunt u de vlinders dus een handje helpen. Het vlindervriendelijk maken van uw tuin begint bij de planten. Voor een vlindervriendelijke tuin zijn twee typen planten nodig: voedselplanten voor rupsen en nectarplanten voor vlinders. Omdat rupsen kieskeurige eters zijn, die vaak maar één soort plant lusten, is de keuze beperkt. Waardplanten zijn vaak wilde planten, zoals brandnetels en gras- of klaversoorten.

Maar gelukkig zijn ook sommige tuinplanten goede waardplanten, bijvoorbeeld klimop of hulst.

Een bekende nectarplant is de buddleja, de vlinderstruik. Maar ook lavendel, hemelsleutel en herfst-aster zijn voorbeelden van goede nectarplanten. In een vlinderrijke tuin bloeien allerlei soorten bloemen vanaf het vroege voorjaar tot de herfst, zodat er altijd voldoende voedsel is voor de vlinders.

Naast planten is ook zonlicht belangrijk. Warme en beschutte plekjes zijn essentieel: in de zon en uit de wind. Er zijn verschillende mogelijkheden om luwte te creëren, zoals sleedoorn- of ligusterhagen. U kunt ook warmte creëren door reliëf aan te brengen. Zo zullen vlinders graag vertoeven op een zuidhellinkje met zandige en onbegroeide plekjes.

Meer info:

www.vlinderstichting.nl

www.vlinderskijken.nl

www.tuinvolvlinders.nl

www.vlindernet.nl

(advertenties)

NIEUW!

Simon Lévelt staat al 25 jaar voor duurzame koffie. Om dit jubileum te vieren, introduceren we deze "Certified" koffie met een scala aan keurmerken. Wat niet wil zeggen dat dit onze "meest" duurzame koffie is. Want eigenlijk is al onze biologische koffie duurzaam. Met of zonder keurmerk.

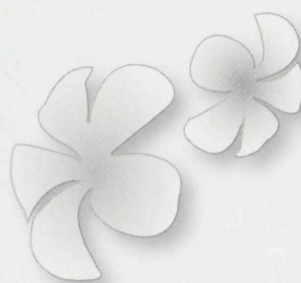
Uniek in Europa:
Bird Friendly certificering

Smaak en herkomst
De "Certified" komt van Pronatur in Peru en is een zachte, vriendelijke arabicakoffie met een rond bouquet.

Simon Lévelt
koffie & thee sinds 1817

www.simonlevelt.nl

Hotel Boschlust

strand, bos, duin,
genieten, fietsen en wandelen

www.boschlustbergen.nl

**Kamperen met
gratis kapstok.**

Natuurkampeerterreinen.nl

Te gast bij moeder natuur

Genieten op één van onze
140 Natuurkampeerterreinen?
U vindt alle informatie in de
natuurlijkste kampeergids,
Het Groene Boekje 2009
inclusief Natuurkampeerkaart.
Info: natuurkampeerterreinen.nl
of telefonisch 030-6033701.

fundi

meubel- en keukenmakerij

Al 10 jaar maken wij op een ambachtelijke manier meubels op maat. We gebruiken Europees hout en werken de meubels af met ecologische middelen.

Bel voor meer informatie 06 27314053
of bekijk www.meubelmakerijfundi.nl

LANDGOED DE BARENDONK

Millseweg 13, 5437 NB Beers,
tel 0622 44 72 54 • 0485 32 15 51
e info@barendonk.nl
w www.barendonk.nl

Gastvrij en fraai bosrijk landgoed gelegen ten zuiden van Nijmegen in het Brabantse land. Wij bieden u **authentieke overnachtingsmogelijkheden** aan van 6 tot 34 personen. Voor zakelijke bijeenkomsten bieden wij de verhelderende rust in een sfeervolle vergader ruimte met weids uitzicht tot 50 personen.

[www. Barendonk.nl](http://www.Barendonk.nl)

Wonen in Zutphen

In ecologische woonwijk EOS gelegen uitgebouwde hoekwoning met 5 slaapkamers. Autoluwe straat met veel groen en speelgelegenheid. Vraagprijs € 321.000.
Info: www.bieze-makelaars.nl, tel. 0575-523343.

De vakbeurs voor ondernemers met smaak

MELD U NU AAN ALS DEELNEMER!

20 & 21 januari 2010
IJsselhallen Zwolle

's Gravenweg 44
2911 CG Nieuwerkerk aan den IJssel
t. + 31 (0)180 - 314 662
f. + 31 (0)842 - 291 231
info@icem.nl - [www Bio-Retail.nl](http://www.Bio-Retail.nl)

winkels voor natuurlijk wonen

Atrium daalseweg 109 nijmegen tel: 024-323 45 41

Atrium wielakkerstraat 14 arnhem tel: 026-351 02 04

Vanbinnen mariniersweg 1 rotterdam tel: 010-240 93 79

www.debundel.com

HOOG HANGMATTEN

Specialist sinds 1979.

Open: zaterdag van 10 tot 17 uur of op afspraak
Wijksestraat 41,
6617 BZ Bergharen.
Tel/fax: 0487-53 14 29.

www.hoog.nl

Wij hebben ook een Bed & Breakfast waar u desgewenst in een hangmat kunt slapen.

www.hebkesberg.nl

INTERIEURARCHITECTUUR atelier jan franssen

geeft vorm aan
wonen en werken

Met de natuur als uitgangspunt maken wij ontwerpen en adviseren bedrijven en particulieren bij ruimte-indeling, renovatie, bouwtekeningen, meubels en verlichting, kleur en materiaal.

026 443 75 83

www.atelierfranssen.nl

besseling installatie

voor een duurzame energieprestatie

zonnestroomsystemen • zonneboilers • elektra
warmtepompen • verwarming • loodgieterwerk

www.besseling.nl

Alkmaar • tel. 072 5898357 • fax. 072 5895150
info@besseling.nl

winnaar 1ste duurzaamheidsprijs Alkmaar 2001

De Kleine Aarde

A person wearing a blue long-sleeved shirt is holding a small, dense green plant in a yellow work glove. The background is a blurred green field. A yellow circle is in the top right corner.

Zomer 2009

Cursussen

Workshops

Trainingen

Lezingen

Nieuw aanbod

In het voorjaar hebben we de eerste stap gezet naar een divers aanbod aan cursussen en trainingen die u ondersteunen op het duurzame pad. Onze hobbymatige cursussen zijn uitgebreid met nieuwe workshops op het gebied van voeding en biodiversiteit. Ook zijn we dit jaar enthousiast gestart met trainingen die een verdieping geven in duurzaam denken, weten en doen. Deze trainingen zijn vooral bedoeld voor bedrijven en (overheids)organisaties.

Cursussen - Workshops - Trainingen - Lezingen

Activiteiten

Bij De Kleine Aarde

Zomerrondleidingen

In juli en augustus zijn er elke zondag van 14:00 – 15:30 Zomerrondleidingen over het Eco-park met een ervaren gids. Prijs € 8,50 p.p. inclusief consumptie.

Themabuffetavonden

Duurzaam genieten: elke maand vinden er bij DKA bijzondere buffetten plaats. Graag van tevoren even reserveren!

Voor de zomer hebben we voor u:

18 juli

Mediterraan buffet

Producten van het Europese vasteland. Zongerijpt, met toewijding geoogst door boeren waar we eerlijke handel mee bedrijven. Door De Kleine Aarde met veel vuur en passie bereid.

22 augustus

Bedoeïenenbuffet

Terug naar de aarde, de grond. We kruijen in de huid van onze verre voorouders die op een natuurlijke manier lieten zien wat duurzame voeding is. Met dit buffet wordt uw nomadenbloed wakker gemaakt.

12 september

Herfstbuffet

Een kleurrijk dwarrelend, gouden herfstbuffet. De appels en peren zijn er klaar voor.

10 oktober

Thanksgivingday for the earth

Laten we bij dit buffet eens stilstaan bij wat het betekent om 'dankjewel' te zeggen tegen de biodiversiteit op deze aarde. Daar wordt u vanzelf even stil van! U gaat met andere ogen naar dit buffet kijken en vooral anders proeven.

Prijs: € 42,50 p.p.

excl. consumpties

Doorlopende activiteiten

Kinderspeurtochten

wo t/m zo tussen 10:00 - 17:00 uur

Aardmannetjespad

(voor kleuters) € 1,50 per kind

Speurneuzen (7 á 8 jaar)

€ 2,50 per kind

Codekraker (9 tot 12 jaar)

€ 2,50 per kind

Inspirerend duurzaam op weg

De Kleine Aarde inspireert

1. Lezing Mondiale Voetafdruk

In deze lezing gaan we dieper in op het model van de Mondiale Voetafdruk zoals ontwikkeld door Dr. Mathis Wackernagel. Wij laten u zien hoe het model is opgebouwd, wat de causale verbanden zijn en hoe het model praktisch toepasbaar is te maken. De spreker legt verbanden tussen de mondiale ontwikkeling op het gebied van de

biodiversiteit, de bevolkingsgroei en de economie en breekt een lans voor de duurzame ontwikkeling.

2. Inspiratieworkshop

Wilt u starten met de duurzame ontwikkeling bij u in de organisatie of heeft u extra ondersteuning nodig om mensen in uw omgeving geïnspireerd te krijgen, dan is deze workshop echt iets voor u. Vanuit

de startvragen werken we interactief met het thema duurzaamheid: 'Stel, we hebben morgen een duurzame samenleving. Hoe ziet die er dan uit, hoe gaan mensen met elkaar om en hoe is die georganiseerd?' We laten duidelijk zien waarom het zo belangrijk is dat we vandaag starten met de duurzame ontwikkeling en we gaan in op de kansen die dit biedt voor de deelnemers en de organisatie waarbinnen de deelnemers werkzaam zijn.

3. Een Goede Raad is Duurzaam

Deze workshop is speciaal bedoeld voor gemeenteraden, managementteams, directies en raden van bestuur. 'Een Goede Raad is Duurzaam' handelt vanuit de visie 'mondiaal denken, lokaal handelen' en biedt handvatten om deze visie praktisch toepasbaar te maken. We meten anoniem de Voetafdruk van

de deelnemers en gedurende de workshop wordt de analyse van de onderliggende data teruggekoppeld. De analyse geeft inzicht op de terreinen voeding, huisvesting, mobiliteit, biodiversiteit, recreatie en persoonlijke verzorging. Op die manier zien we waar de meeste duurzaamheidswinst is te behalen. De tips en adviezen geven richting aan een interactieve brainstorm die ingaat op de vraag hoe dit is toe te passen binnen de eigen organisatie.

Om anderen te motiveren en inspireren is het geven van een goed voorbeeld handig... maar dan moet u wel weten hoe dat te doen!

Deze lezingen en workshops worden ingepland zodra zich minimaal acht personen hebben aangemeld.

Bovenstaande lezingen en workshops zijn in overleg met de opdrachtgever op maat te maken. De kosten, in de vorm van een bijdrage aan onze stichting, zijn afhankelijk van het aantal dagdelen dat de spreker of workshopleider eraan besteedt. Het aanbod is vooral bedoeld voor organisaties. Bent u als particulier geïnteresseerd, neem met ons contact op en we bekijken de mogelijkheden.

Voor verdere informatie kunt u contact opnemen met De Kleine Aarde of een e-mail sturen naar cursus@dekleineaarde.nl

Kijk voor uitgebreide cursusinformatie op www.dekleineaarde.nl

Cursussen - Workshops - Trainingen - Lezingen

Trainingen met (bedrijfs)meerwaarde

De Kleine Aarde werkt samen

Introductielesing Organisatiescan

Met deze Orgscan berekenen we de CO₂-Voetafdruk en Mondiale Voetafdruk van uw organisatie. Meten is weten! Aan de hand van de analyse van een 0-meting geven wij u tips en adviezen om uw organisatie te verduurzamen. Gedurende de introductielesing van anderhalf uur gaan we dieper in op de mogelijkheden voor uw organisatie.

Deze lezing is geschikt voor individuele organisaties en kost € 125,-. Heeft u interesse dan kunt u zich aanmelden via:
d.fennema@dekleineaarde.nl

Praktisch Idealisme

Voor een duurzame organisatie hebt u gemotiveerde medewerkers nodig. Mensen die vanuit hun eigen idealen werken. In deze workshop leren medewerkers

concreet te maken hoe zij aan duurzaamheid kunnen werken. Elkaar inspireren staat centraal. Met actieve en enthousiasmerende werkvormen breng u u idealen in beeld. In gesprek met uw collega's ontdekt u dat er vele mogelijkheden zijn om iets te doen. U gaat op zoek naar wat bij u past. Geïnspireerd gaat u naar huis, met het voornemen om vanaf morgen nieuwe stappen te zetten op weg naar een meer duurzame wereld. Trainers: Ingrid Kerkvliet en Vivian Siebering. Voor aanmelding en meer informatie: www.workshop-praktischidealisme.nl

Deze workshop kan bij De Kleine Aarde worden gegeven en ook op locatie. Geeft u wel even door dat u via De Kleine Aarde bij hen bent uitgekomen; een deel van de opbrengst gaat dan als donatie naar onze stichting.

Duurzaam ondernemen in bedrijf en organisatie

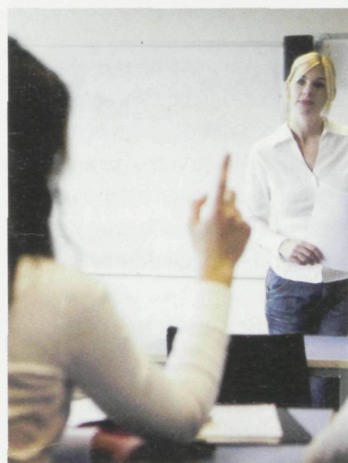
Een eendaagse training voor professionals in bedrijf en organisatie die beweging brengt op alle fronten. Met het instrument 'De Duurzame Verander Agenda' doorlopen managers en teams de verschillende fasen van het veranderingsproces naar een duurzame bedrijfsontwikkeling. Centrale vragen hierbij zijn: In hoeverre zijn de voorwaarden voor een duurzame ontwikkeling uitgewerkt en geoperationaliseerd?

Is er voldoende druk om te veranderen en bestaat er een duidelijke gemeenschappelijke visie? Wat is het concrete stappenplan om tot deze verandering te komen en beschikt de organisatie over de juiste vaardigheden en capaciteiten? Deelnemers ontwikkelen een duidelijke visie op duurzaam ondernemen, weten hoe persoonlijk leiderschap in te zetten, hebben inzicht hoe duurzaamheid echt van de grond te krijgen én deze ontwikkeling ook op gang te houden.

In eerste instantie betreft het een pilot training voor genodigden. Er zijn echter nog enkele plaatsen vrij voor open inschrijving!
Datum: 1 juli 2009

Na de zomer is de training te volgen via open inschrijving.

Voor aanmelding, prijzen en meer informatie: Marleen Warnaar
m.warnaar@dekleineaarde.nl

Praktisch

Openingstijden

Van april tot en met oktober (herfstvakantie) zijn het Eco-Park en het Bezoekerscentrum elke dag geopend van 10:00 - 17:00 u.

De keuken van het Eco-café is op maandag gesloten. Van vrijdag tot en met zondag zijn we van 10:00 - 19:30 u. geopend voor diner. Buiten de openingstijden is het café te reserveren voor diner, arrangementen of workshops. Dinsdag tot en met donderdag is het café van 10:00 - 17:00 u. geopend.

Toegangsprijzen

Volwassenen € 5,-
Kinderen 4-12 jaar € 2,50
Kinderen tot 4 jaar gratis
Vrienden van De Kleine Aarde gratis op vertoon van Vriendenpas

Wegwijzer

Naar De Kleine Aarde
Vanaf NS-station Boxtel:

Huurfiets: op werkdagen, telefoon 0411 - 68 59 99.

OV-fiets: op werkdagen bij het NS-station. Aanmelden bij OV-fiets via www.ovfiets.nl

Met de treintaxi, telefoon 0411 - 68 33 84.

Te voet (een half uur lopen): volg de bordjes in het centrum.

Per auto:
Vanaf de A2 uit de richting Den Bosch: afslag Boxtel-Noord; uit de richting Eindhoven: afslag Boxtel. Daarna de bordjes volgen. Kijk op www.dekleineaarde.nl voor een routekaartje of raadpleeg www.routenet.nl

Oproep:
Heeft u een training of workshop die u wilt geven bij De Kleine Aarde in Boxtel, neem dan contact met Jacqueline van Zeist via j.vanzeist@dekleineaarde.nl

Cursussen - Workshops - Trainingen - Lezingen

Hobby en vrije tijd

De Kleine Aarde creatief

VOEDING

Vegetarisch koken voor lekkerbekken

Leer tijdens deze workshop hoe je een heerlijke vegetarische biologische maaltijd bereidt met volop verse natuurlijke ingrediënten. Met vegetarische en biologische ingrediënten draagt u bij aan mondiale en regionale duurzaamheid. Daarnaast is vegetarisch eten gezond en zorgt het voor lekkere variatie. Cursusdata: 19 september, 17 oktober, 14 november en 12 december 2009
10:00 - 14:00 uur, prijs € 55,- per cursus. Docente: Marion Pluimes

Groenten sushi's

Een sushi, een klein verfijnd Japans hapje. In Japan bereidt met nori, sushirijst en allerlei andere Japanse producten. We gaan met lokale 'gewone' Hollandse groentes aan de gang en toveren ze om tot dezelfde verfijnde hapjes als onze verre Japanse wereldgenoten.
Workshopdata: 13 september en 22 november, 10:30 - 13:30 uur, prijs: € 45,- p.p. inclusief drankje. Kok: Dennis van Gils

Wildfood cooking

Bloemkool en aardappels kennen we allemaal, maar er groeit nog meer onder de zon! We gaan op ontdekkingstocht door het park van De Kleine Aarde en vinden verrassend veel wilde planten waar we mee kunnen werken in de keuken. We experimenteren en verrassen elkaar met originele presentaties en bereidingswijzen van onze wilde groentes.
Prijs: € 45,- p.p. inclusief drankje
Workshopdatum: 12 juli, 10:30 - 13:30 uur.
Kok: Dennis van Gils

Een feestbuffet

Vier je feest op De Kleine Aarde en verras je gasten met een kleurrijk buffet.
We gaan creatief aan de slag met lokale producten van het seizoen en toveren die om tot een oog- en smaakstrelend geheel. Daarna mogen jullie zelf los en genieten. Minimaal 10, maximaal 30 personen. Wanneer je wat te vieren hebt neem contact op met ons voor een onvergetelijk feest.
prijs: € 45,- p.p. inclusief drankje
Kok: Dennis van Gils

Genieten van eetbare wilde planten

Leer welke planten in het wild eetbaar zijn, en hoe ze veilig gegeten kunnen worden. Bepaal de

oogstdatum, welke planten giftige 'look-alikes' hebben, wat hun voedende en helende kwaliteiten zijn, en hoe u ze smakelijk kunt bereiden?

Cursusdata: 11 juli en 15 september, 10:00 - 13:30 uur, prijs € 40,- incl. een eenvoudige lunch.
De Kleine Aarde biedt deze workshop aan in samenwerking met Laurette Slobbe van 'Florae'.

Kruidenworkshop

Van brandnetelsoep tot zevenbladpesto! Tijdens deze workshop maakt u kennis met kruiden die we zo uit de natuur kunnen plukken en verwerken. Ontdek hoe er van zevenblad een heerlijke pesto maakt wordt en hoe van zowel brandnetel als soep zelf is te maken.

'De Spreuk' verzorgt een groot aantal workshops in de breedste zin van het woord, in grote lijnen verdeeld in voeding, geneeskraft, drankjes en cosmetica. Dikwijls lopen de onderwerpen in elkaar over. Een workshop "lavendel" bijvoorbeeld behandelt de verschillende soorten en hun biotopen, adviseert over het onderhoud in de tuin, het maken van etherische olie, enkele recepten en het maken van één of meer producten.

Cursusdatum: 4 juli, 10:00 - 13:30 uur, kosten: € 40,- incl. een eenvoudige lunch.
Docent: Max Niessen of Maartje de Graaf

Jam, sap en een beetje alcohol

Korte cursus over fruit verwerken uit eigen tuin, met proeverij. Om het hele jaar door te genieten van fruit uit je tuin kun je het conserveren door er jam, sap, saus, siroop of likeur van te maken. Het gebruik van pectine, keuze voor suiker of andere natuurlijke zoetmiddelen, het langer houdbaar maken van zelfgemaakte producten zijn daarbij heel belangrijk. Recepten en tips om het extra lekker te maken en combinaties van vruchten en kruiden worden besproken, handige werkwijzen uitgelegd. En natuurlijk mag u proeven, vergelijken en ervaringen uitwisselen.
Cursusdatum: 29 augustus 2009
13.30 - 16.00 uur, prijs: € 30, inclusief koffie of thee en receptenbladen.
Docente: Marie José Meertens

Kook je eigen diner

Deze zomer gaan we van start met een aantal avondvullende workshops. Groepen koken onder professionele leiding van onze koks. Deze workshops verzorgen wij op aanvraag voor minimaal 4 en maximaal 12 personen. Zie onze website voor meer actuele informatie.

Kijk voor uitgebreide cursusinformatie op www.dekleinearde.nl

Cursussen - Workshops - Trainingen - Lezingen

Hobby en vrije tijd

De Kleine Aarde creatief

BIODIVERSITEIT

Ecologische moestuin: het natuurlijke evenwicht

Een praktische cursus in de moestuin van De Kleine Aarde, waarbij we samen op zoek gaan naar plaaginsecten, hun natuurlijke vijanden en eventuele aantastingen van planten.

Cursusdata: 12 en 27 juni 2009
13:30 - 16:00 uur, kosten € 30,-
(inclusief koffie of thee en documentatie). Docente: Marie-José Meertens

Creatief in de tuin: tuinieren met hergebruikmaterialen

Je tuin origineel inrichten met gebruikte materialen vraagt behalve ideeën ook de nodige handigheid. Deze cursus bespreekt de mogelijkheden van diverse materialen voor toepassing in uw tuin. Denk hierbij aan bestrating, erfafscheiding, keermuurtjes, zitgelegenheid en ornamenten. De ochtend besteden we aan de theorie. In de middag voeren we een project uit op het

Eco-Park. Deze keer is dat het bouwen van een stapelmuurtje, ideaal om te laten begroeien met bijzondere planten of als schuilplaats voor insecten.
Cursusdatum: 5 september 2009
10:00 - 16:30 uur, kosten: € 55,-
(inclusief koffie of thee, lunch en documentatie). Docent: Eric Meys

Creëer je eigen dierentuin: natuur in de tuin

Een cursus waarin het dierenleven in je tuin centraal staat. Wat hebben verschillende diersoorten nodig om zich happy te voelen in jouw tuin? Hoe richt je de tuin in? Welke beplanting kies je? Al deze dingen komen aan de orde als theorie. De middag wordt besteed om samen een dierentoren te bouwen of diverse kleinere voorzieningen te maken voor vogels, vlinders of insecten.

Cursusdatum: 19 september 2009
10:00 - 16:30 uur, kosten: € 55,-
(inclusief koffie of thee, lunch en documentatie). Docent: Eric Meys

Een milieuvriendelijke siertuin, hoe doe je dat?

Basiscursus "Tuinieren terwijl je natuur en milieu in het oog houdt". Bodemverzorging, inrichting, beplanting en gebruik van materialen vormen het theoretisch deel van de cursus. Als praktijk onderzoek

u uw eigen tuingrond en oefent zaaien, verspenen en stekken van tuinplanten.

Cursusdatum: zaterdag in februari 2010 (nader bekend te maken)
10:00 - 16:30 uur, kosten € 55,-
(inclusief koffie of thee, lunch en documentatie). Docenten: Marieke Faatz en Marie-José Meertens

Fruitbomen snoeien

Op deze studie/praktijkdag leert u kijken naar de vorm en de ontwikkeling in de groei van fruitbomen. U leert alles over het onderhoud van hoogstam fruitbomen, de snoeiwijze voor een optimale productie en vormsnoei bij jonge bomen. Die kennis past u onder leiding van de docent direct toe in de praktijk op een speciale locatie.
Cursusdatum: 28 november 2009
10:00 - 16:30 uur, kosten: € 55,-
(inclusief koffie of thee, lunch en documentatie).
Docent: Cees Sleutjens

CREATIVITEIT

Cremes en zalven

Leer in deze boeiende workshop hoe u zelf plantenextracten in natuurlijke crèmes en zalven kunt verwerken. Deelnemers mogen de crèmes mee naar huis nemen.
Cursusdatum: 3 oktober 2009
13:30-16:00 uur, kosten € 32,50
(inclusief koffie of thee).
Docente: Agnes ten Haken

Douchegel, lippen- balsem, shampoo

Met natuurlijke ingrediënten leert u heel eenvoudig douchegel, lippenbalsem en shampoo te maken. De zelfgemaakte producten neemt u natuurlijk mee naar huis!
Cursusdatum: 17 oktober 2009
14:00 - 16:00 uur, kosten € 30,50
(inclusief koffie of thee).
Docente: Agnes ten Haken

Viltworkshop, sjaal

Viltten is een oeroude techniek waarbij u met plukken wol, water en zeep een lap maakt. Door het geven van viltworkshops deelt Charlotte Tielemans haar passie van viltten, textiel en kleur en brengt zij de kennis van het viltten aan anderen over.
Cursusdata: 27 juni 2009 (zomeravondsjaal), 14 november 2009 (feestsjaal), 13:00 - 17:00 uur, kosten € 75,- (inclusief koffie of thee).
Docente: Charlotte Tielemans

Viltworkshop, hoed of tas

Als u al eens gevilt hebt, is deze workshop helemaal voor u! U leert hoe u met behulp van een mal een object maakt zonder naden. Draagbaar en duurzaam. Cursusdatum hoed en tas: 19 september 2009
13:00 - 17:00 uur, kosten € 75,-
(inclusief koffie of thee).
Docente: Charlotte Tielemans

Aanmelden voor een workshop of cursus kan tot drie weken voor aanvang van de betreffende cursus*.

Wilt u zich opgeven of meer informatie ontvangen, dan kunt u bellen naar 0411 - 68 49 21 of een e-mail sturen naar cursus@dekleinearde.nl

Vermeld daarbij alstublieft de naam en datum van de cursus en uw naam, adres en telefoonnummer.

* Wilt u zich nog opgeven binnen drie weken voor een cursus, neem dan contact op met Jolanda de Laat om te vragen of er nog plaats is.

Cursussen - Workshops - Trainingen - Lezingen

Eco-park, tuinen en bezoekerscentrum

De Kleine Aarde nodigt uit

Groentetuin

Groen, geel, oranje, paars... de groentetuinen bij De Kleine Aarde staan weer vol smakelijke kleurenpracht. Onze koks weten er wel raad mee en verwennen u dan ook graag in ons Eco-café. Hebben we overvloed, dan kunt u er ook van meegenieten. Bijvoorbeeld van koolrabi, tuinkers, raapsteeltjes, rabarber en venkel. Gezond, mooi, lekker én duurzaam.

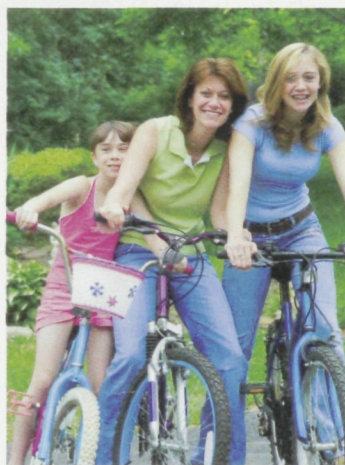
Wist u dat de Oost-Indische kers niet alleen feestelijk is op het bord, maar ook in de tuin multi-inzetbaar? Wij hebben gemerkt dat het als combinatieteelt de rups van het koolwitje verjaagt, luis wegtrekt bij de kolen, een goede bodembedekker is en groenbemester in de winter. Zaai je Oost-Indische kers in het aspergebed, dan creëer je heel eenvoudig een prachtig bloeiend herfstbeeld.

Het Eco-park en de tuinen van De Kleine Aarde zijn een bezoek meer dan waard. Het bezoekerscentrum is geheel gebouwd met duurzame materialen, zodat optimaal gebruik wordt gemaakt van zonlicht als warmte-, licht- en energiebron. De kas op het terrein is weer in gebruik als groentekas, zodat de keuken dagelijks voorzien wordt van verse groenten en kruiden.

De verschillende tuinen, zoals de ecologische moestuin en siertuin, de kruidentuin en de eetbare siertuin inspireren bezoekers en ondersteunen hen bij het maken van een duurzame keuze. De biodiversiteit op het terrein is mede hierdoor enorm.

Bike Experience

Een testplaats voor bijzondere fietsen! Het actuele fietsassortiment is op te vragen via www.dekleineaarde.nl

Geopend vanaf 1 mei tot 31 oktober, op woensdag, zaterdag en zondag van 12:00 - 16:00 uur.

Werelds Wonen

Inspiratie en informatie over eigentijdse en duurzame woning-inrichting.

Arrangementen

Voor individuele bezoekers en groepen zijn er verrassende arrangementen mogelijk.

Vergaderen & overnachten

Naast vergaderaccommodaties beschikt De Kleine Aarde over sfeervolle overnachtingsmogelijkheden in een van onze zestien kamers. Een bijzondere locatie voor uw

vergadering, bezinningsweekend, training, workshop of familiebijeenkomst in de natuurlijke omgeving van Boxtel. De keuken is uiteraard biologisch en uitzonderlijk lekker!

Rondleidingen & excursies

Wandel met een gids door het Eco-park, het bezoekerscentrum of de woonwijk In Goede Aarde.

Kinderen & scholen

Speurtochten voor alle leeftijdsgroepen, zeer geschikt voor zowel groepen als individuele bezoektjes. Er zijn speciale kinderarrangementen voor kinderen van 8 - 10 jaar.

Dineren bij De Kleine Aarde met een kleine VoedselVoetafdruk*. U kunt genieten van een (h)eerlijk biologisch diner, gemaakt met seizoensgroenten en streekproducten. Wel even reserveren! * meer informatie op www.voedselvoetafdruk.nl

DKA-congres

30 september en 1 oktober 2009
MECC Maastricht

Open deuren naar een duurzame wereld!

Schrijf u nu in voor het DKA-congres op 30 september en 1 oktober in MECC Maastricht via de website: www.dkacongres.nl

Duurzame ontwikkeling is mogelijk als we in staat zijn mondiaal denken te koppelen aan lokaal handelen. Tijdens het DKA-congres gaan we op zoek naar 'groene sleutels' die toegang geven tot een duurzame wereld. We slaan een brug tussen theorie en praktijk. Het centrale thema van het DKA-congres is dan ook: van denken en dromen, naar durven en doen!

Beide congresdagen bestaat het ochtendprogramma uit een plenair gedeelte, met inspirerende sprekers uit diverse disciplines. De middagen staan in het teken van workshops, waarbij de thema's bouw, voeding, biodiversiteit, mobiliteit en mentaliteit & gedrag worden belicht. Tevens zal er een informatiemarkt zijn. Voorzitter voor beide dagen is Fons de Poel.

SCHRIJF SNEL IN!
30 SEPTEMBER
EN 1 OKTOBER,
MECC MAASTRICHT

Kijk voor meer informatie over het programma en de sprekers op www.dkacongres.nl
Of bel: ZIN Maastricht, T 043 711 43 77

GELEZEN boeken

Met bijdragen van Micheline Leemans, Marie-Jose Meertens, Marleen Warnaar en Jacqueline van Zeist

Een ronde tafel in het regenwoud

Op spannende wijze vertellen deze auteurs over de vele belangen in het tropisch regenwoud van Borneo bij de productie van hout en palmolie. Zo zijn er de kleine boeren, natuurbeschermers, houtindustrie, tussenhandelaren, de consument in Nederland, bankwezen, overheden etc.. Allemaal op zoek naar het geluk, groot of klein. Een oplossing vinden voor een mondiaal probleem waarbij iedereen tevreden is... best ingewikkeld! En toch zo belangrijk voor zowel aarde als mens.

Het boek roept op om in gesprek te gaan. Iedereen is even belangrijk, praat met elkaar en luistert vooral. Maak uiteindelijk plannen waar iedereen achter kan staan en je bent een stapje verder op weg naar mondiale duurzaamheid.

Een poldermodel in het regenwoud voor kinderen tussen ca. 8 -12 jaar. Goed voor je spreekbeurt. Ideaal voor de juf om een rollenspel te doen met de hele klas. J.v.Z.

'Een ronde tafel in het regenwoud' door Rindert Kromhout & Eric Smaling. Uitgeverij Leopold. ISBN 978 90 2585 171 2, € 15,95. Voor meer informatie: www.leopold.nl

Mijn dochter de President

"Als mens zijn we allemaal deel van een groter geheel" en "je ontvangt niets zonder iets terug te geven en geeft niets zonder iets te ontvangen".

De wijze woorden van Fransica Quevedo Chinguel uit Piura, een klein dorp in de Andes, wijze oer-moeder van de koffieboeren en vertelster van dit boek over de komst van fairtrade in haar streek.

Indringende verhalen, dromen en gedachten van gezinnen met een leven rond de teelt van koffie, katoen en bananen. Een menselijk gezicht, belang en geschiedenis afgewisseld met ontroerende beelden, geven ons het gevoel onderdeel uit te maken van deze gemeenschap, die met hulp van de eerlijke handel een nieuw leven is begonnen.

Solidaridad is er met deze uitgave in geslaagd de ziel te raken en de wereld dichterbij te brengen en daarbij het belang van fairtrade te benadrukken. Een boek om als cadeau weg te geven, of in te kijken als het even niet meezit... en je te laten inspireren door de prachtige mensen uit Peru.

J.v.Z.

'Mijn dochter de President, hoe twintig jaar Max Havelaar het leven van boeren in Peru veranderde' door Olaf Hammelburg en Hans Moltzer. Via Solidaridad: www.solidaridad.nl, € 20,- Voor meer informatie: www.solidaridad.nl

Eten uit eigen tuin; moestuinplanner en kookboek

Steeds meer mensen gaan hun eigen groente en fruit kweken. Voor smaak,

gezondheid of een duurzamer leven. Hoewel het geen systematisch handboek is, is het wel een prima coach om gedurende het hele jaar door plezier aan je tuin te beleven, en lekker te eten van zelf gekweekte producten.

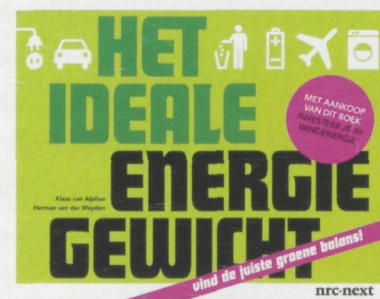
Clevely start met een inleiding over de aard van het tuinieren, de keuze voor biologische teelt, bodemverzorging, vruchtwisseling en teeltplan. Daarna behandelt hij aan de hand van de seizoenen de werkzaamheden in de tuin. Hierbij maakt hij onderscheid in 'vroeg en laat' waardoor acht 'seizoenen' worden belicht: zaaïen, planten, oogsten, bijzondere teeltmaatregelen, afgewisseld met tips en alternatieven. Nadat het jaar rond is volgen de recepten. Heerlijke gerechten passend bij de tijd van het jaar.

Het laatste deel van dit boek helpt de tuinier een keuze te maken uit de verschillende gewassen tips en extra aandacht voor niet alledaagse soorten.

Een prettig leesbaar, helder, mooi uitgevoerd boek, dat inspireert zowel in de tuin als in de keuken. Leuk cadeau ook voor tuiniers en koks met een tuin.

M-J. M.

'Eten uit eigen tuin; moestuinplanner en kookboek' door Andi Clevely. Uitgeverij Kosmos. ISBN 978 90 215 3529 6, € 24,95. Voor meer informatie: www.kosmos.nl

Het ideale energiegewicht

Driekwart van de Nederlanders wil energie besparen, maar weet niet goed hoe...

Dit vlot geschreven boekje, biedt een bundeling van de nieuwste besparingsmaatregelen, praktische tips en achtergrondinformatie. De besparingssuggesties zijn onderverdeeld in tips voor beginners, gevorderden en professionals. De schrijvers

willen overigens niet de indruk wekken dat iedere beginner moet eindigen als een grootbespaarder. Dit zou natuurlijk mooi zijn, maar elke besparing is winst en iedereen moet zelf beslissen hoeveel energie hij of zij daarvoor over heeft.

Alle besparingstips zijn ondergebracht in vijf verschillende thema's: elektriciteit, verwarming, vervoer, vakantie, voeding en afval. Elk thema wordt ingeleid door pakkende informatie over onze energiehuishouding en het effect op het klimaat. Tot slot worden er per thema acht concrete ideeën gegeven om je energieverbruik te verlagen.

Aan het boekje is de website www.energiegewicht.nl gekoppeld, waarop je zelf kunt bijhouden hoeveel energie je daadwerkelijk verbruikt en waar je kan vergelijken met anderen.

Eindelijk een boekje dat zeer concreet en praktisch is. De aanschafprijs verdient zichzelf in korte tijd weer terug. En... je kan vandaag al beginnen!

M.L.

'Het ideale energiegewicht' door Klaas van Alphen en Herman van der Meyden. Uitgeverij Kosmos. ISBN 978 90 215 4125 9, € 12,50. Voor meer informatie: www.kosmos.nl

Een pleidooi voor echt eten

De Amerikaanse voedseljournalist Michael Pollan is de laatste twee jaar uitgegroeid tot de held van de alternatieve voedselbeweging. Zijn boodschap is op de omslag al verwoord in een eet-advies: "Echt eten. Niet te veel. Vooral planten." Drie zinnen die tevens leidraad zijn voor de inhoud van het boek.

Sinds het begin van de vorige eeuw zijn we steeds meer in de ban geraakt van voedings-

stoffen in ons eten, het zogenaamde nutritionisme. Door de focus op vitamines, mineralen en andere voedingsstoffen zijn we bijna vergeten dat het feitelijk gaat om voedsel, ons eten. Gevolg is dat de consument in verwarring achter blijft, want wat is nu eigenlijk écht gezond? Het antwoord hierop schetst de kern van Pollan's verhaal. Met bijzonder eenvoudige regels geeft hij een blauwdruk van een gezonder dieet:

"Eet niets wat niet rotten kan", "Mijd voedingsmiddelen die ingrediënten bevatten die niet uit te spreken zijn", "Mijd voedingsproducten met gezondheidsclaims" en "Eet niets wat je grootmoeder niet zou herkennen". Hoewel deze richtlijnen wetenschappelijk moeilijk hard zijn te maken, biedt het een handreiking om in voedingsland een verantwoorde keuze te maken.

De grote kracht van het boek is dat door deze simpele eenvoud iedereen er zijn invulling aan kan geven. Kortom een prikkelend boek voor de consument die opzoek is naar echt eten.

M.W.

'Een pleidooi voor echt eten' door Michael Pollan. Uitgeverij De Arbeiderspers. ISBN 978 90 295 6633 9, € 17,50. Voor meer informatie: www.arbeiderspers.nl

De aarde heeft koorts; bewust leven met klimaatverandering

Een indrukwekkend en tegelijk verfrissend boek dat het fundament van de klimaatverandering in begrijpelijke taal vertelt en deze verbindt met haar sociaal-psychologische oorsprong.

Het eerste deel beschrijft de problematiek op milieukundig vlak, de feiten en onzekerheden. Hoe interpreteren we

onze wetenschappelijke modellen en verwachtingen over temperatuurstijging; wat is nodig om de inmiddels magische 'twee-graden-grens' te bereiken; wat vraagt dat en is het ook haalbaar?

De mate van duurzaamheid van hernieuwbare energiebronnen wordt in perspectief geplaatst, bijvoorbeeld windenergie en biomassa. Samenwerking lijkt de kern te zijn om technische oplossingen ook werkbaar te maken. Alleen op deze wijze is het sociaal dilemma te doorbreken en komen de gestelde CO₂-doelen binnen bereik.

De media zegt veel over dit ingewikkelde vraagstuk. Maar, wat is nu waar? De auteurs verschaffen helderheid in eenvoudige bewoording. Prettig is de visie hierop van een aantal 'gezagsdragers'. Dat geeft een maatschappelijke verankering.

Het tweede deel benadert de klimaatverandering vanuit het psychologische vlak: wie zijn wij als mens en waar ligt de wortel van onze drift tot consumeren. Maar ook, hoe gaan wij met persoonlijke veranderingen om en welk verband heeft dit met het klimaatvraagstuk. 'We zijn ergens in de tijd 'onthecht' geraakt van onze natuur en hebben het heil in de logica gezocht. Met alle gevolgen voor ons behoeft patroon naar genot en gemak.' De kern hoe te blijven 'dansen' temidden van persoonlijke verandering ligt in 'aanwezigheid'. Hoe lastig iets ook is, 'kijk de draak in de ogen en laat het wonder gebeuren...'. De behoefte ons te omringen met materie neemt dan niet alleen af, het zal creativiteit en liefde vrijmaken die de aarde zo hard nodig heeft.

Duurzaam in je kracht staan, samenwerken én delen om op die manier je bijdrage te leveren aan een betere wereld is geen sinecure, maar inmiddels wel noodzaak.

De kracht van dit boek is de open houding. De voor velen bekende begrippen worden opnieuw in context geplaatst. Oordeelloos en met liefde geschreven. J.v.Z.

De aarde heeft koorts, Judy McAllister, Erik van Praag & Jan Paul van Soest. ISBN 978 90 2595 936 4, € 19,90.

Familienhotel/ Hüttenberg

Braunwald

www.hotelhuettenberg.ch

Een huiselijk familiehotel voor de actieve vakantieganger midden in een veelzijdig wandelgebied in de Zwitserse Alpen.

betaalbaar - gezellig - rookvrij

volpension va. € 42,-
speciale kinderprijzen

Koert & Martje Zoetmulder
Hotel Hüttenberg
8784 Braunwald
Zwitserland
0041 55 643 3244
mail@hotelhuettenberg.ch

Natuurlijke Tuinhuizen

> www.nilsverweij.nl • E: info@nilsverweij.nl • Tuinhuizen en meubilair

- unieke vormgeving & materiaalgebruik
- natuurlijke bouwmaterialen
- eigen bouwsysteem, opbouw binnen enkele uren
- geheel door mij ontworpen, gebouwd en geplaatst!
- kies uw tuinhuis op nilsverweij.nl/tuinhuizen

Red Cedar

Eiken

Groenebouwmaterialen.nl is dé webwinkel voor ecologische bouwmaterialen. Van Hennep en Houtwol isolatie, leemstenen, leem, tadelact en verf tot wandverwarming en nog veel meer!

WEM[®]
WANDVERWARMING

Tierrafino
pavatex

www.groenebouwmaterialen.nl

DE "GEZONDE" Arenga Palm Suiker

Een 100 % organisch product uit 's werelds eerste palmsuiker fabriek, uit de bergen van Noord Sulawesi, Indonesië.

Zonder chemische toevoegingen. Deze suiker bevat o.a. veel vitamines, aminozuren en mineralen. Een duurzaam inkomen voor arme boeren via milieu bescherming.

Femie v.d. Heuvel
Masarang Sugar Group
Hamsterweide 14
5467 LC Veghel – Nederland
Tel. 0413-342471

Info : f.vdheuvel@home.nl
Website : www.masarang.org

MASARANG

Arenga Palm Suiker
Ook verkrijgbaar in
alle Jumbo Supermarkten!

REGELadvertenties

Maximaal 50 woorden. Tarief: t/m 20 woorden € 35,-. Daarboven € 1,75 per woord. Voor brieven onder nummer € 4,- extra. Bewijsnummer € 8,50 extra inclusief BTW. Stuur uw tekst op papier, per fax (lieft getypt) of e-mail naar: Regeladvertenties, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel, fax (0411) 68 34 07, h.petter@dekleineaarde.nl
Vermeld uw adres; u krijgt een factuur toegestuurd. De redactie behoudt zich het recht voor advertenties niet te plaatsen. Zend uw regeladvertentie voor het herfstnummer vóór 20 juli 2009 in.

Regeladvertenties zomer 2009

TE KOOP

EERLIJKE ZWEEDSE NATUURVERF. Import Zweedse matte kleuren. Duurzaam, al eeuwen in gebruik, voor binnen en buiten. Lijnoliebasis, oplosmiddelvrij. www.moosefarg.com

Wij leveren onder garantie nieuwe, opnieuw geëmailleerde en gebruikte **AGA's**. Ook voor verhuizing, onderhoud, reparatie en ombouw naar gas kunt u bij ons terecht. De showroom is uitsluitend geopend op afspraak. Voor meer informatie zie onze website: www.classiccookers.nl

EERLIJKE dan FSC. De enige eerlijke plankenvloer is een iepenvloer van een iepenboom die de iepziekte heeft. Te koop vanaf € 35,- p/m². Grenen € 13,- p/m², kastanje € 22,- p/m², www.baxhoutenvloeren.nl
Terheijden. Tel. (076) 593 21 88

Wijnboerderij in midden PORTUGAL. Gelegen aan de rivier de DAO, royale boerderij (850 m³) met duurzame energie. Zie www.quintadaspoldras.com
Info via: hannilathouwers@hotmail.com

STROBOUW-WONING te koop in Amsterdam, info via www.awsabel.nl en www.strobouw.nl, reacties naar mennypastoor@hotmail.com

OBILOT NATUURTEXTIEL sinds 1982 in Zutphen, winkel voor mode en basics van biokatoen, Demeterwol, hennep, zijde, linnen, voor dames, heren en kinderen, biologisch babyuitzet en goed advies Groenmarkt 1, tel. 0575 - 517091, www.obilot.nl

Te Koop **kruiden** bij Het Kruidenrijk, ook Kruidencursussen. Open Dag: zo. 21 juni en 5 juli te Haaren, Leiden en Oosterblokker. Tel: 0411-623246. www.kruidenrijk.nl

TE HUUR/VAKANTIE

NEDERLAND

GELDERSE ACHTERHOEK. Vier stenen vakantie-woningen en minicamping bij woonboerderij. Fijne fietsomgeving. Als u van rust en ruimte houdt. Silvolde (0315) 329 728. www.meyboske.nl

Te gast bij moeder natuur. Twee fijne **natuurkampeerterreinen** in Brabant en Limburg. Heerlijk kamperen, trekshutten en tipi te huur. WWW.NATUURKAMPEERSITE.NL

ZUID-LIMBURG. Vakantiewoning op stilteplek in buitengebied. Voor 2/3 volwassenen: geen kinderen. Zie beslist: www.hofvanbommerig.nl
Speciaal arrangement voor bezinningsweekenden.

ZUID-LIMBURG. Carréboerderij in natuur-, rust- en vogelgebied, landschapspark "de GRAVEN" slechts één luxe appartement voor 2 personen. Rookvrij, 20 minuten Maastricht/Aken, 30 minuten Luik/Tongeren. Fietsen aanwezig. www.deboerenzwaluw.nl
of 046-4432658.

Uw regeladvertentie op de website van De Kleine Aarde is ook mogelijk voor hetzelfde bedrag als hierboven aangegeven. Wilt u zowel op de website als in het magazine adverteren, dan rekenen wij voor het magazine de hele prijs en voor dezelfde advertentie op de website de halve prijs.

Unieke Vakantiebungalow Overijssels **VECHTDAL**. Rust, ruimte en comfort. Grote besloten tuin aan bosrand waar regelmatig eekhoorntjes zijn. Optimale privacy. www.uniekevakantiebungalow.nl

MIRNSERKLIF, Gaasterland, voor natuurliefhebbers en buitenmensen. Nostalgische vakantiewoning voor 5 personen. Gelegen op het Mirnslif, met uitzicht op het IJsselmeer, www.mirnsdijk14.nl
Contact: mw. Stienstra, 06 20095181 of Dhr. F. Drijver: fdrijvertierelier@planet.nl

7-persoons comfortabel **vakantiehuis**, zeer rustig gelegen aan water, nabij Tjeukemeer. Ligplaats voor boot, 2 fietsen beschikbaar. www.olderouwer.nl
info: 06-53215247

Te huur in de Achterhoek, **vakantiewoning** voor 2 personen. Uw poes en hond zijn welkom. Varsseveld tel: 0315 298381

Heerlijk vakantiehuis in **MAARN**, Utrechtse Heuvelrug; juli en augustus 2009; max. 5 pers.; helaas geen huisd.; ideale fiets-, zwem-, en wandelomgeving; 300 euro/week of 550 euro/2 weken; excl. energie en toer. bel. Foto's op vraag; ingrid.buijs@casema.nl; 06 380 856 36.

ACHTERHOEK-Almen: 2 rietgedekte recreatie-woningen eigen tuin, piano, internetaansluiting, privacy, wandelen, fietsen, B&B of langere tijd. 0575 431374 / norwike@gmail.com
www.bedandbreakfast.nl/presentatie/5722

BELGIË

In de **Belgische Ardennen** vakantie vieren, genieten in de natuur met inspirerende cursussen zoals Biodanza, percussie, massage, houtbewerking, Tai Chi, clownerie en tantra. 3wk met kinder- en jeugd programma en twee weken alleen voor volwassenen. Biologisch vegetarisch eten, bijzondere ontmoetingen bij het kampvuur, tipi's en veel vrijheid. 073-6237828. Kijk op www.aardenwerkvakantie.nl

DUITSLAND

WESERBERGLAND 33034 Gehrden, ± 200 km v.a. grens: 4(7) persoons vrijstaande Bungalow. Panorama uitzicht! groot terras, uitstekende mogelijkheden: wandelen, fietsen, vogels-wild spotten. Cultuur, thermen en kuurparken vanaf € 350,- per week excl. kosten. 06 53162856

FRANKRIJK

Herberg Montagne d'Or in de **AUVERGNE**. Prachtig wandelgebied. € 20 pppn. Ook wandel- of fietsarrangement, vol pension € 300. Tel. 0513436669, www.montagnedor.nl

Kleine, rustige camping in **Z.W. FRANKRIJK** aan prachtig riviertje. Ideaal voor kinderen en wandelaars. Biologische producten te koop op onze boerderij. Voor meer info tel 00-33 (0)5 65 81 89 67. www.campingliort.com
Moulin de Liort, 12440 La Salvétat-Peyralès

ECOLonie, al 20 jaar toonaangevend in het praktiseren van de Eco-levenswijze. Ontdek deze plek voor een betaalbare, creatieve, duurzame en inspirerende vakantie! www.ecolonie.eu

Kom van uw vakantie genieten in ons zeer ruime authentieke huis in de **VOGEZEN**. Een oase van rust op 600 km v.a. Utrecht. Informatie: 024 3234738.

t.h. **BRIANCON** Z-kant Hoog Alpen, chalet of deel groot chalet, 4-5 personen. Veel ruimte, klein paradijsje, spelen, wandelen, canoën, fietsen, klimmen, biologisch geweldig. Ook kamperen. Int. tel. 026 3182663, 0252 410677, 0163 342663

Ontdek de natuur van Zuid-Auvergne. **'LE CLOU'** heeft gastenkamers, kampeerterreintje en drie vakantiehuizen. Tel 00 33 471470145, www.leclou-france.com

PROVENCE: charmante biologisch werkende gastenboerderij 4 luxe kamers en 1 appartement. Bargemon, levendig bergdorp tussen kust en Verdon. www.maslajaina.com / 0033663998809

ZWEDEN

In Småland oud **BOERDERIJTJE**. Heel rustig gelegen nabij zwem en viswater. Pippi Langkous dorp ongeveer 60 km verderop gelegen. Inlichtingen: 06-20664440

PORTUGAL

CASA DONA MARIA Midden-Portugal: 2 appartementen te huur in Portugese vivenda, gelegen in pittoresk dorpje aan de rivier de Alva; ideaal voor wandelvakanties. Tel. (013) 580 06 26, www.casadonamaria.nl

GEZOCHT

KUNSTENARES zoekt passende woonruimte in de buurt van Wageningen. 053 4343150.

OVERIG

EIGENTIJD'S NETWERK al dertigduizend mensen sloten zich aan bij dit vierdimensional ecologisch, spirituele netwerk. Lees er over op: www.eigentijsdnetwerk.nl

MENSEN EN MOGELIJKHEDEN

Zoekt u mensen om samen iets te gaan doen? Stuur een bericht van maximaal 50 woorden naar, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel, fax (0411) 68 34 07 of h.petter@dekleineaarde.nl
Een gratis service, uitsluitend voor donateurs. Niet voor commerciële berichten. Suur uw bericht voor het herfstnummer vóór 20 juli 2009 in.

Wij wonen in **Z.W. FRANKRIJK** aan riviertje en hebben een kleine boerderij en camping. Houd je van rust en natuur en heb je zin minimaal een maand te helpen in de tuin, op de camping en allerlei klussen: Moulin de Liort 12440 La Salvétat-Peyralès tel 00-33565818967, campliort@wanadoo.fr
www.campingliort.com

Vakantie aangeboden op monumentale **BOERDERIJ** geheel vrij gelegen te midden van wei en boomgaard. Omgeving Rivierengebied ten Z. van Utrecht. Tegenprestatie: verzorging van huis, dieren en biologische moestuin. Niet rokend. Maanden juli en/of augustus en/of nader overeen te komen periode. Tel. 0347-351591

Wie is die lieve **VRIENDIN**, die met deze 47-jarige man, omgeving Eindhoven, nog leuke dingen wil doen, zoals tuinieren, fietsen en genieten van de natuur. j.ronken4@chello.nl, Tel.06 5043325.
Ik ben iemand die door omstandigheden veel levenswijsheden heeft opgebouwd. Ik zou dit graag willen delen met iemand. Eerst vriendschappelijk, wie weet daarna een vaste relatie.

EatGreen Together

Een dagje in de week geen vlees eten is de makkelijkste en lekkerste manier om bij te dragen aan een beter klimaat. Op de website van **EatGreen Together** vind je mensen uit je regio om samen een kookavondje te organiseren of recepten uit te wisselen.

Met de CO₂ bespaartool op de site zie je snel hoeveel CO₂ je bespaart door samen geen vlees te eten.

www.eatgreen.nl

eatgreen

"SPREEK AF OM LEKKER TE ETEN MET VRIENDEN UIT JOUW REGIO."

Voorjaar in de Seizoenerwinkel

nooit meer een plastic tas!

Nettas van ecokatoen - Deze klassieke nettasjes zou je altijd bij je moeten hebben. Neem ze opgevouwen mee en je hoeft nooit meer om een plastic tas te vragen in de winkel. In huis zijn het hippe opbergers voor knuffels, poppenkleertjes, wol etc. Prijs per stuk: € 4,95 (excl verzending).

De Seizoenerwinkel verkoopt online bijzondere vondsten: producten die met liefde en aandacht gemaakt zijn.

De winkel werkt het liefst op basis van de jaargetijden en stemt haar producten daarop af. Een bezoek aan de winkel zal je daarom regelmatig opnieuw verrassen!

De Seizoenerwinkel is een initiatief van de Seizoener, tijdschrift voor vrijescholen - www.seizoener.nl

ASN Ideaalsparen:
4%*
rente!
Kijk op asnbank.nl

Sparen met Zeekracht en 4%* rente?

Kies dan voor het ideale spaarklimaat bij de ASN Bank.

De kracht van wind en water. Wat is er mooier dan deze natuurkrachten te gebruiken voor het opwekken van schone energie? De ASN Bank werkt daarom samen met de Stichting Natuur & Milieu en Eneco aan het project Zeekracht. Waarbij windmolens in de Noordzee ons klimaat sparen. Bij de ASN Bank kunt u bovendien profiteren van 4%* rente als u kiest voor ASN Ideaalsparen. Een vrij opneembare spaarrekening waarop u maandelijks een vast bedrag tussen de € 50,- en € 500,- spaart. En u kunt nu eenmalig tot € 10.000,- per rekeninghouder extra inleggen. De ASN Bank investeert spaargeld al bijna 50 jaar bewust met oog voor mens, dier en milieu. Als extra bieden wij u tot 1 januari 2011 een gratis lidmaatschap aan van Club Zeekracht**. Daarmee geeft u nog meer kracht aan de bouw van windmolenparken op zee. Kies daarom vandaag nog voor de grootste duurzame bank van Nederland die goed zorgt voor uw geld en voor de wereld van morgen. Meer weten? Kijk op www.asnbank.nl of bel gratis 0800-0380. *Rente per 30 mei 2009, wijzigingen voorbehouden. ** Actie tot 1 september 2009, zie voorwaarden.

ASN BANK
VOOR DE WERELD VAN MORGEN

Crunchy: oorverdovend krokant!

de halm

**Ontdek nu
onze 3 nieuwe smaken!**

Appel en Kaneel
Choco en Sinaasappel
Citroen en Gember

www.dehalm.nl

59 woningen 'De Buitenkans' te Almere (NL)

*Paratex Paratherm Plus
achter lanksdelen
Paratex Diffutherm
voorzien van
Unger-Diffutherm
stucwerk-systeem*

De norm in natuurlijke isolatie

Daken, gevels, vloeren en HSB-elementen kunnen met PAVATEX houtvezelisolatie-platen snel en eenvoudig worden geïsoleerd. De natuurlijke en drukvaste PAVATEX houtvezelisolatieplaten bieden zowel bescherming tegen de kou als tegen de zomerhitte, hebben een uitstekende geluidsisolatie, zijn dampdiffusie-open en reguleren de vochtigheidsbalans. Het hele jaar door!

Voor meer informatie:
Pavatex Benelux b.v.
Telefoon: +31 (0)53 433 17 69
www.pavatex.nl

pavatex
Zwitserse houtvezelisolatieplaten
Materialen uit de natuur

SOLAR ACCESS

W: www.solaraccess.nl E: info@solaraccess.nl

Solarpower into the mainstream

SolarAccess is een internationaal opererende aanbieder van hoogwaardige zonnestroom systemen. Inmiddels leveren duizenden door SolarAccess geleverde zonnestroom systemen met een totaal vermogen van meer dan 25 MWp dagelijks duurzame elektriciteit aan het net.

SolarAccess biedt u de volgende activiteiten:

- systeem levering via onze SolarPartners,
- ontwikkeling en realisatie van grote systemen,
- financiering van grote systemen,
- monitoring en onderhoud.

Wij zijn ervan overtuigd, dat zonne-energie een zeer belangrijke energiebron is voor de toekomst.

Bent u geïnteresseerd in de SolarAccess alles in een oplossing voor uw eigen zonnestroom project, neemt u dan contact met ons op.

De Kleine Aarde gaat door!

en vraagt uw medewerking

Bent u geïnspireerd door ons werk, steun ons dan door Vriend te worden!

U kunt deelnemen aan onze workshops, het DKA-congres of andere activiteiten, ingezonden brieven sturen, tips en ideeën aanreiken, het Eco-park in Boxtel bezoeken, een abonnement op het magazine nemen: Vriendschap is voor ons een uitwisseling.

Ook uw financiële donatie is voor ons belangrijk om ons werk te kunnen blijven doen.

Een Vriendschap kost u € 30,- per jaar, alleen een abonnement op het magazine kost € 17,- per jaar (2009).

Vrienden van De Kleine Aarde genieten veel voordeel:

- Vier maal per jaar ontvangt u ons magazine.
- Het hele jaar gratis toegang tot het Eco-park voor twee personen.
- 10% korting op onze cursussen en workshops (niet samen met andere kortingen).
- 10% korting op onze hotelovernachtingen.
- Korting op vele duurzame aanbiedingen met de 'Duurzame (w)aardekaart' (= uw Vriendschapspas)

U kunt zich eenvoudig aanmelden via de website, telefonisch, in het bezoekerscentrum of door onderstaand formulier in te vullen en in een enveloppe op te sturen naar: De Kleine Aarde, Antwoordnummer 16151, 5280 VJ Boxtel. Een postzegel is niet nodig.

Heeft u ons magazine gelezen en bent u enthousiast? Geef het blad dan door of doe een abonnement cadeau aan iemand anders!

Vriendenformulier

minimale jaarcontributie: € 30,- (2009)

Naam: _____ M / V

Adres: _____

Postcode en woonplaats: _____

Telefoonnummer: _____

Bankrekeningnummer: _____

E-mailadres: _____

U ontvangt van ons altijd een bevestigingsbrief met een machtiging of acceptgiro.
Wij danken u hartelijk voor uw bijdrage!

☐ Ja, ik word 'Vriend van De Kleine Aarde'!

☐ Ja, ik neem een abonnement op het
Magazine De Kleine Aarde

☐ Ja, ik geef een abonnement op het Magazine cadeau aan:

naam: _____

adres: _____

PC en woonplaats: _____

Mijn bijdrage is:

VRIEND

☐ € 30,- minimum jaarbijdrage (2009)

☐ € 50,-

☐ € 100,-

☐ anders, namelijk € _____

☐ eenmalig € 1.000,- waarmee u 'Vriend voor het leven' wordt.

ABONNEMENT

☐ een abonnement op het magazine à € 17,- per jaar (2009)

(aankruisen wat van toepassing is)

De A van 'Milieubewust'

Verzekeren is geen luxe maar een noodzaak.

Vandaar ook de vele aanbieders in de markt. Het is aan u om te kiezen welke het beste bij u past. Dat kan een bewuste keuze zijn, want er zijn wel degelijk verschillen in het serviceniveau van de diverse verzekeraars.

Waarom zou u kiezen voor Ansvaridea?

Ansvaridea is een A-merk met een groen hart. Zorg voor mens en milieu gaat bij ons voor commerciële belangen, dat beloven wij. En u kunt rekenen op een persoonlijke benadering en eerlijke tarieven.

Dus: hebt u een schade, dan staan we direct voor u klaar; vriendelijk en meelevend. En altijd met oog voor het milieu.

Want wie A zegt, denkt groen.

www.ansvaridea.nl

Ansvaridéa
VERZEKERINGEN

een bewuste keuze

Postbus 90386 – 1006 BJ Amsterdam
info@ansvaridea.nl – www.ansvaridea.nl

Overschiestraat 59a – 1062 XD Amsterdam
T 020 617 04 26 – F 020 617 00 76